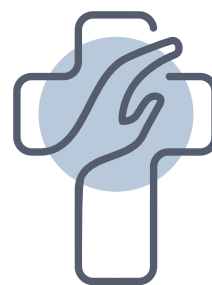

2020. XXIX. évfolyam, 3. szám

SZOLGATÁRS

baptista folyóirat

szolgotars.hu

Bibliai adatok vizualizációja

Ádám és Éva a Bibliában
és a tudományban

Hogyan gondolkodjunk
keresztényként a társadalmi
igazságosságról?

A lelkipásztor szolgálati
helyének változtatása

110 éve született
Kőrösi Béla baptista
lelkipásztor és zeneszerző

Tartalom

BIBLIAI TÉMÁK

Sinka Csaba

Bibliai adatok vizualizációja

Néhány hasznos weboldal bemutatása.....2

TEOLÓGIA

Békefi Bálint

Ádám és Éva a Bibliában és a tudományban.....6

Révész Árpád

Hogyan gondolkodjunk keresztényként a társadalmi igazságosságról?15

GYAKORLATI TEOLÓGIA

Nemeshegyi Zoltán

A lelkipásztor szolgálati helyének változtatása23

EGYHÁZTÖRTÉNET

Szigeti Jenő

Egy alföldi gyülekezet meghiúsult reformációja a XIX. század végén.....26

LINKAJÁNLÓ

Érdekes linkek.....40

ZENE

Marosi Nagy Lajos

110 éve született Kőrösi Béla baptista lelkipásztor és zeneszerző41

TÖRTÉNELEM

Szebeni Olivér

Magyarok Trianon után 3.47

KÖNYVAJÁNLÓ

Beke László

Könyvajánló Karsay Eszter: *És velem ki törődik?* című könyvéhez56

Steiner József

Szabados Ádám: *Az apostolok hagyománya* - könyvajánló59

A Szolgatárs folyóirat a **Magyarországi Baptista Egyház** kiadványa

Felelős szerkesztő: **Sinka Csaba**

Felelős kiadó: **Papp János** egyházelnök

Tördelőszerkesztő: **Sinka Csaba**

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

1068 Budapest, Benczúr u. 31.

Telefon: 20-886-0410

www.szolgotars.hu

szolgotars@gmail.com

ISSN 1218-425X

A lap ára: 900 Ft. Előfizethető a kiadóhivatalnál.

Sinka Csaba

BIBLIAI ADATOK VIZUALIZÁCIÓJA

Néhány hasznos weboldal bemutatása

Korunkban egyre fontosabb szerepet kap a vizualitás. Az újabb generációk a képi, sőt a videós tartalmakat fogyasztják sokkal inkább, mint a szöveget. Ez valószínűleg igaz a keresztény fiatalokra is. Egy ilyen helyzetben különösen értékes, ha valaki bibliai témánál talál módot arra, hogy újszerűen mutasson rá az ősi szöveg értékeire. Két ilyen weboldalt szeretnék bemutatni ebben a cikkben.

OPENBIBLE.INFO

Az openbible.info oldalt 2007-ben indította Stephen Smith, aki jelenleg a Bible Gateway oldalnál termékigazgató. Az indulásról szóló bejegyzés csupán két mondat, de ebben elmondja a szerző az indulás okát: *Miért indult ez az oldal? Egyszerű. Furcsa, hogy soha senki nem gyűjtött alapvető bibliai ada-*

tokat - például a Biblia összes helyét - hozzáférhető formátumba. Ennek a webhelynek a célja az, hogy ezt a hasznos, de össze nem gyűjtött adatot elérhetővé tegye az ön számára, hogy bármikor felhasználhassa.

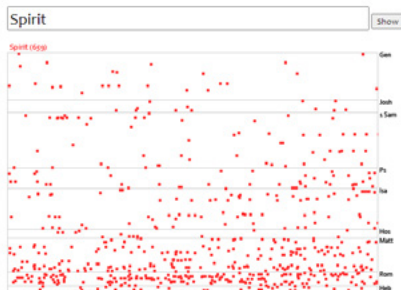
Azóta számos nagyon hasznos eszközt tettek elérhetővé az oldalon. Olyanokat szeretnék bemutatni ebben a cikkben, amik a magyar bibliaolvasók is hasznosnak találhatnak.

Bible Word Locator

Tematikus bibliatanulmányozás során hasznos lehet megtudni, hogy a vizsgált kulcskifejezés hol fordul elő a leggyakrabban a Bibliában. Néha elég ezt "távolról" ránézve látni.

A Bible Word Locator keresőmezőjébe csak beírjuk az adott kifejezést angolul, és kapunk egy ábrát, ahol piros pixelek jelzik az előfordulásokat. A Lélek (Spirit) kifejezés-

„Ez az eszköz abban segít, hogy áttekinthessük, hogy egyes bibliai könyvek hogyan kapcsolódnak egymáshoz.”

re például a bal oldali ábrát kapjuk. Néhány korlátozása az eszköznek abban áll, hogy több szóból álló kifejezésre nem kereshetünk, az eredményt szavanként fogjuk látni.

Elérhetőség: openbible.info/labs/word-locator

Bible Cross References Visualization

Ez az eszköz abban segít, hogy áttekinthessük, hogy egyes bibliai könyvek hogyan kapcsolódnak egymáshoz. A kereszthivatkozásokat vékony vörös vonalakkal jelzi a két kiválasztott könyvnl.

A bal oldalt középen látható kép például azt mutatja, hogy János evangéliuma témái, gondolatai hogyan jelennek meg a Zsoltárok könyvében.

Bible Geocoding

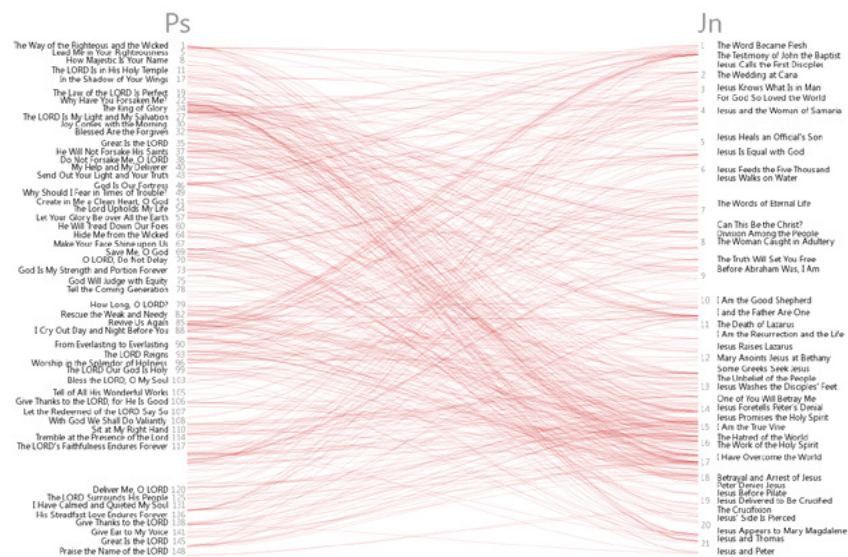
Az oldal minden földrajzi helyet megjelenít a térképen, ami a Biblia könyveiben beazonosítható. Az adatok letölthetők kml fájlkként, amit a Google Earth oldalon betölthetünk. A betöltés után azt látjuk, amit az oldal alján található kép mutat.

Az egyes helyekre kattintva a program ráközelít, és a jobb sarokban listázza a bibliai előfordulásokat.

Topical Bible

Ennek az eszköznek nincs vizuális kimenete, viszont hasznos segítséget jelenthet, amikor egy Bibliában szó szerint nem előforduló mai kifejezésről szeretnénk gondolkodni a Biblia fényében (például kvantumfizika). A Topical Bible keresőmezőjébe beírjuk az adott kifejezést angolul, és máris listázza a fogalommal kapcsolatos bibliai igéket, legfelül a témájában legszorosabban kapcsolódót. Jelezhetjük, hogy mennyire hasznos szerintünk a témához az adott igé (Helpful, Not Helpful).

Illetve ha a kék hivatkozásra kattintunk akkor az igevers a Bible Gateway oldalon nyílik meg (biblegateway.com). Ez azért jó

Bármely két bibliai könyv kiválasztható. Elérhetőség: openbible.info/labs/cross-references/visualization

Ez látható, ha betöltjük a Google Earth oldalán a kml fájlt. Elérhetőség: openbible.info/geo

„Inspiráló kíváncsiság a Biblia iránt az adatok megjelenítésén keresztül.”

28 Bible Verses about
Quantum Physics

Hebrews 11:3 ESV / 57 helpful votes
 By faith we understand that the universe was created by the word of God.

Genesis 1:3-5 ESV / 20 helpful votes
 In the beginning, God created the heavens and the earth. The earth was without form and void, and darkness was over the face of the deep, and the Spirit of God was hovering over the waters. And God said, "Let there be light," and there was light. And God called the light Day, and the darkness he called Night. And there was evening, and there was morning—the first day.

1 Peter 3:8 ESV / 15 helpful votes
 But do not overlook this one fact, beloved, that with the Lord oneness of mind, gentleness, and peace.

Hebrews 11:1 ESV / 13 helpful votes
 Now faith is the assurance of things hoped for, the conviction of things not seen.

hír, mert itt elérhető a protestáns új fordítás szövege is. Ezt legegyszerűbben úgy állíthatjuk be, ha a böngésző címsorában a version= után szereplő karaktereket kitöröljük, és átírjuk erre: nt-hu. Ha ezután Entert nyomunk, magyarul tudjuk olvasni az adott igét, igéket, a protestáns új fordítás szövegével. (A Bible Gateway oldal egyébként nemrég kapott új, modernebb felhasználói felületet.)

Az openbible.info oldal számos más nagyon hasznos lehetőséget kínál az igetanulmányozáshoz. Érdeemes időt szánni ezek megismerésére.

VIZ.BIBLE

A viz.bible oldal mottója: *Inspiráló kíváncsiság a Biblia iránt az adatok megjelenítésén keresztül.*

Az oldal két általam leghasznosabb szolgáltatásának bemutatására szorítkozom csupán.

Visualizing the Acts of the Apostles

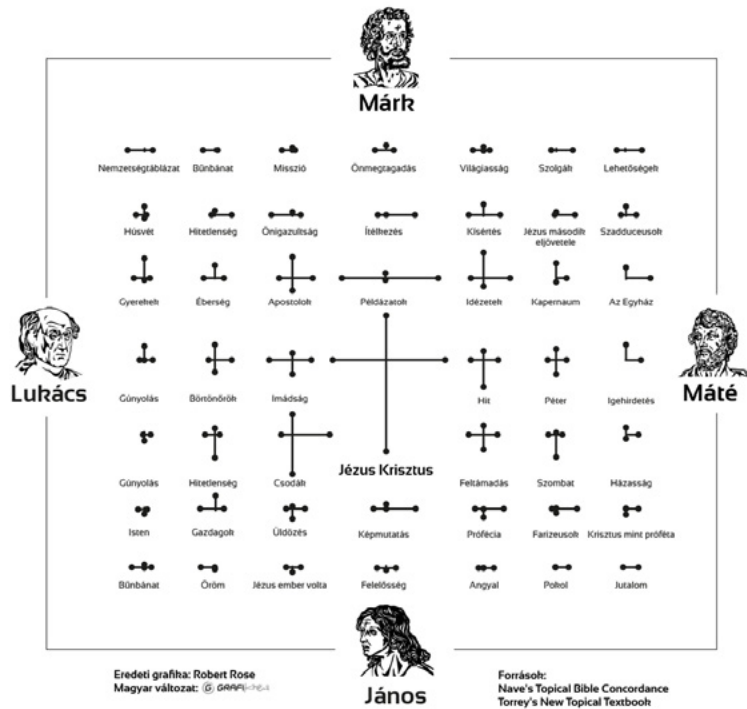
Az oldalon megjelenő interaktív felületen négy nézőpontból vizsgálható az Apostolok Cselekedetei: a szöveg, a személyek, a helyek és az időszakok szempontjából (előző oldal, fenti kép).

Az Apostolok Cselekedeteivel foglalkozó interaktív grafika nyitóoldala

Evangeliumi témák

A témák feletti vektorok azt mutatják, hogy az abban az irányban található evangélista munkájában mennyire hangsúlyos az adott téma illetve személy. Amilyen irányban hílóg, azzal arányosan foglalkozik a témával.

Ezt az infografikát újra elkészítettük magyarul (a szerk). (Részletek a következő oldalon. A grafika nagyobb méretben megtalálható a Tartalomjegyzék melletti oldalon.)

„A mai modern megközelítés, mely a szövegekben adatforrást lát, rejtegethet korunk embere számára is érdekes felfedezéseket.”

Hasznos felfedezést tehetünk az interaktív grafikát tanulmányozva.

Elérhetőség: viz.bible/visualizing-the-acts-of-the-apostles

A Visual Harmony of the Gospels

Az evangéliumok összhangba hozása minden korban érdekes kihívást jelentett a bibliatudósok számára. A viz.bible oldalon bemutatott ezzel kapcsolatos infografika nem részletes, viszont különleges megközelítést ad. Sorra vesz témákat, és bemutatja, hogy melyik evangélista milyen mértékben foglalkozik azokkal. Az adatot ehhez olyan tematikus konkordanciák adják, mint a Nave's Topical Bible Concordance, vagy a Torrey's New Topical Textbook.

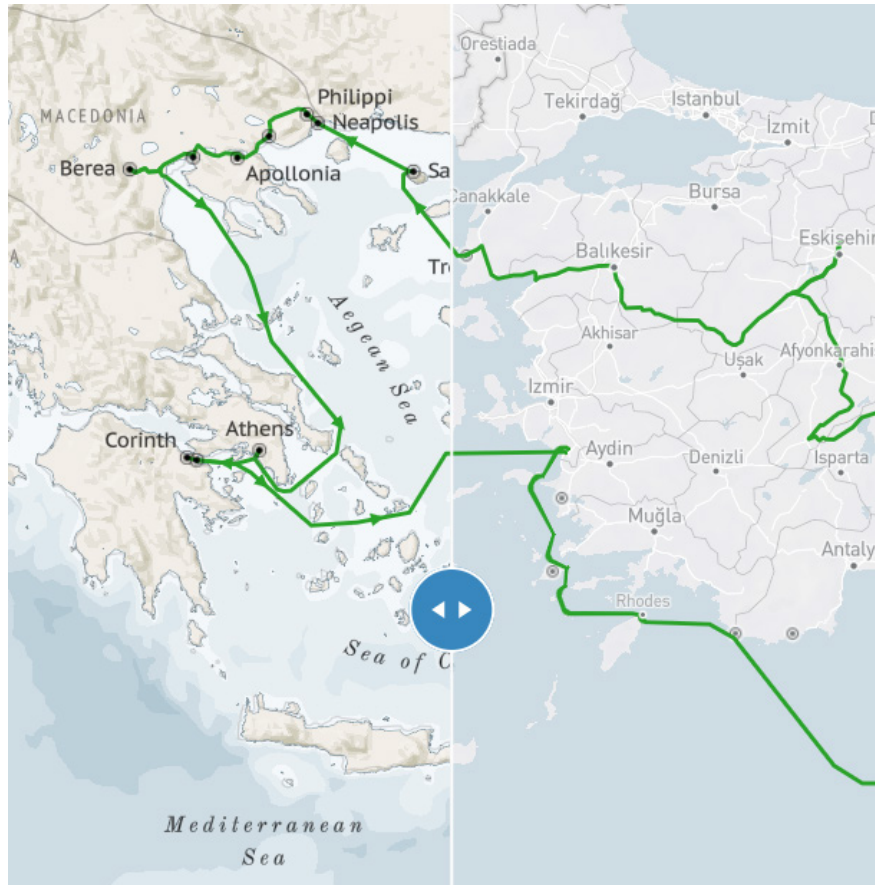
Amikor a szerkesztő elkészült az infografikával, meglepő felfedezést tett: Jézus Krisztus esetében a vektorok épp egy kereszt alakot formáznak...

Elérhetőség: viz.bible/a-visual-harmony-of-the-gospels

Paul's Missionary Journeys

Amikor igehirdető Pál missziós útjait említik prédikációik során, hasznos lehet megemlíteni, hogy az ApCsel helyszínei ma hol találhatóak, és mi a mai nevük. Ez a térkép egy csúszkával egyszerűvé teszi ennek felfedezését. Egyszerűen csak húzzuk bakra vagy jobbra, hogy előkerüljön az ókori, és a mai térkép.

Elérhetőség: viz.bible/journeys

ÖSSZEFOGLALVA

A Biblia szövegét sokan sokféleképp vizsgálták már. A mai modern megközelítés, mely a szövegekben adatforrást lát, rejtegethet korunk embere számára is érdekes felfedezéseket.

Az itt bemutatott eszközök nagy részben építenek olyan régebbi, monumetális munkákra, mint az említett tematikus konkordanciák. Ezek valamilyen konkrét szempontból való összekötése, és megjelenítése kihívást jelenthet azoknak a keresztény fiataloknak is, akik otthonosan mozognak ebben a világban. Nagy előny, hogy az ezzel kapcsolatos szövegek, adatsorok többsége szabadon hozzáférhető.

Ha a kedves olvasó is ismer olyan oldalakat, melyek hasonló módon közelítenek a Szentírás-hoz, kérjük, írja meg nekünk a szolgotars@gmail.com címre, és szívesen bemutatjuk őket egy következő lapszámban!

A cikkben bemutatott evangéliumi témákkal foglalkozó grafika a Szolgatárs honlapjáról szabadon letölthető nagy méretben. ♦

A Szolgatárs honlapja:

szolgotars.hu

Békefi Bálint

ÁDÁM ÉS ÉVA A BIBLIÁBAN ÉS A TUDOMÁNYBAN

A világegyetem, a föld és az emberiség eredetét övező vita az elmúlt években finoman eltolódott. Az 1920-astól az 1960-as évekig a biblicisták és nem biblicisták közötti eredetvita az evolúció kontra teremtés kérdésén folyt. Az 1960-as évektől 2000-ig az eredetvita a Noé korabeli özönvízre, a teremtés napjainak hosszára és a teremtett világ korára összpontosított. 2000-től napjainkig azon dül a vita, hogy a bibliai Ádám minden embernek történelmi és genetikai őse-e.¹

Amint erre Barrick rámutat, a 21. század új lendületet hozott az Ádámval és Évával kapcsolatos vitákba. A történelmi valóságukat kétségbe vonó kérdések már Darwin korában felmerültek, az új évezredben pedig ismét előtérbe kerültek a Humán genom projekt (1990–2003) révén, amely többek szerint perdöntő bizonyítékokkal szolgált az első emberpár létezésére ellen. Sokan úgy látják, hogy ezek a fejlemények kizárják azokat a korábbi teológiai felvetéseket, amelyek egyszerre ismerték el az evolúciót és tartották

fenn Ádám és Éva történetiségét. „Ahogy a genetikára alapozott állítások halmozódtak, az Ádámval kapcsolatos teológiai diskurzus is felhevült.”²

Az újonnan felszínre kerülő adatokra válaszul magukat evangéliumoknak nevező tudósok és teológusok amellet kezdtek el érvelni, hogy teológiai szempontból megengedhető, tudományos szempontból pedig egyenesen muszáj elvetnünk Ádám és Éva elsőségét.

1. Barrick 2006, 18.

2. Poythress 2013, 65.

„Ez a tanulmány (...) amellelt érvel, hogy Ádám és Éva történeti elsősége a Szentírás világos tanítása, ezért ennek fenntartása fontos az evangéliumi hit számára.”

Ez megtehető akár úgy, hogy teljesen elvetjük történetiségüket, akár úgy, hogy egy nagyobb csoport tagjainak tartjuk őket (esetleg, de nem feltétlenül, az emberi történelem elején), akik az emberiség archetípusának vagy képviselőjének szerepét töltötték be.³ Ez a tanulmány ezzel szemben amellelt érvel, hogy Ádám és Éva történeti elsősége a Szentírás világos tanítása, ezért ennek fenntartása fontos az evangéliumi hit számára. A tanulmány második fele az első emberpár létezésének tudományos értelmezési lehetőségeit tekinti át.

ÁDÁM ÉS ÉVA A BIBLIÁBAN

Ádám és Éva mint történelmi személyek

Ha zárójelbe tesszük a Gen 1–11. fejezeteiben olvasható történetek műfajával és értelmezésével kapcsolatos vitás kérdéseket,⁴ Ádám történelmiségét az Ószövetségben legerősebben az jelzi, hogy szerepel a Gen 5 és az 1Krn 1 nemzetségtábláiban.⁵ (Ádám megjelenik Lukács evangéliuma nemzetségtáblázatában is, a könyv 3. fejezetében.) Walton helyesen jegyzi meg, hogy ezek a szövegek nem bizonyítják Ádám elsőségét, azonban történetiségét tanítják.⁶ Az, hogy a Genezisben és a Lukácsban olvasható nemzetségtáblák Ádámot Isten teremteseként mutatják be (ahelyett, hogy másokhoz hasonlóan a felmenőit sorolnák), arra enged következtetni, hogy nem voltak biológiai ősei.

Ezzel szemben Daniel Harlow amellelt érvel, hogy a Gen 5 nemcsak formájában, hanem numerológiájában is a fiktív mezopotámiai listákat imitálja. „Versengő genealogizálása” arra szolgáló stratégia, hogy a mezopotámiai kultúra igényével szemben a héber nép ókori származását állítsa... Lukács nemzetségtáblája nem

vehető tisztán tényszerűnek vagy történetinek, ugyanis mint minden ókori genealógia, mesterseges sematizálást és számozott csoportosítást alkalmaz.⁷

Harlow érvelése azonban túl messzire megy. Nehez elhinni, hogy az ókori nemzetségtáblázatok nem törekedtek általában arra, hogy valóságos személyekről számoljanak be – különösen, ha összevetjük az ószövetségi történeti könyvek névjegyzékeit a könyvekben olvasható történelmi leírásokkal. Még ha egyes genealógiák (beleértve az Gen 5-öt és a Lk 3-at) irodalmi jellegzetességei szándékos strukturálást tükröznek is, ez önmagában nem érv a bennük szereplő személyek történetisége ellen.⁸ Elhamarkodott továbbá a Gen 5 történetiségét az ókori keleti királylistákkal való összehasonlítás alapján tagadni, azoktól ugyanis alapvető különbségek választják el.⁹

Ha elfogadjuk, hogy Lukács ismerte és elhitte az ószövetségi történelmi könyvek beszámolóit, akkor világos, hogy sok általa említett személyt valóságosnak tartott. Vegyük észre azt is, hogy nemzetségtáblázata Jézus származását igyekszik megalapozni – azonban a korabeli zsidók a származási kérdésekről történeti keretekben gondolkodtak. Végül pedig érdemes megjegyezni, hogy Ádámot az 1Krn 1 is említi, ez a nemzetségtábla viszont nem mutat irodalmi sajátosságokat.

A teremtesre és bűnbeesésre vonatkozó újszövetségi utalások kapcsán egyesek amellelt érvelnek, hogy a szerzők ezeknek az eseményeknek pusztán teológiai jelentőségükre hivatkoznak, történetiségüktől függetlenül. Ez igaz lehet egyes esetekben, például amikor Pál figyelmeztetésképpen felidézi Éva megtevesztését (2Kor 11,3).¹⁰ Más passzusok azonban ko-

3. Lamoureux 2008.

4. Vö. Francis Collins érvelésével, aki Ádám és Éva történetiségének kérdését szinte kizárólag a teremtestörténetek „szó szerinti” értelmezése körüli vitára egyszerűsíti le (2018, 227–230).

5. Az Ószövetség ezeken kívül még két helyet utalhat Ádámra (Jób 31,33; Hós 6,7) – azonban mindkettő vitatott és egyik sem egyértelműen történelmi értelmű.

6. Walton 2015, 188–189.

7. Harlow 2010, 187, 189.

8. Lamoureux állításai, amelyek szerint a Gen 5 genealógiája „egyértelműen manipulált”, nem hasonlít a „valódi nemzetségtáblázatokra”, és hogy „rövidség[e]... tükrözi... az emberi emlékezet korlátait” (Lamoureux 2008, 275), anakronisztikus mércéket kér számon a bibliai szövegeken, a bibliai ihletettség kapcsán pedig alacsonyabb nézőpontot látszik tükrözni, mint ami mellett az evangéliumi keresztények elkötelezettek.

9. Hess 1989.

10. Walton 2015, 94.

„Pál érvelésének nincsen ereje, ha mitológiai forrásokból származó puszta illusztrációként tekintünk rá.”

moly vitát váltottak ki. Ezek két csoportba oszthatók: hivatkozások a teremtett rendre (Mt 19,4–8; Mk 10,6–8; 1Kor 11,8–9; 1Tim 2,13–14) és Ádámra mint az emberiség képviselőjére (Róm 5,12–19; 1Kor 15,21–23.45–49).

Az első csoporttal kapcsolatban két nem történelmi megközelítés merül fel: az egyik szerint ezek a szövegek mindössze alkalmazkodnak a korabeli zsidóság gondolkodásához a helyes üzenet közvetítése érdekében, a másik pedig a felidézett teremtéstörténetet pusztán irodalmi-archetipikus jelentőségűnek tekinti.¹¹ D. A. Carson azonban erőteljesen érvel a történelmi értelmezés szükségszerűsége mellett – az alábbi idézetben kifejezetten az 1Tim 2 kapcsán, az érvei azonban tágabban is érvényesek:

Pál érvelésének nincsen ereje, ha mitológiai forrásokból származó puszta illusztrációként tekintünk rá. Még a „mítosz” legemelkedettebb jelentésében, amely szerint a „mítosz” valamilyen módon általános igazságokat jelenít meg, sem nyilvánvaló, hogy milyen általános igazságok kifejtéséről van szó. Vajon nyilvánvaló általános igazság, hogy a férfiak előbb teremtettek a nőknél? Vagy hogy a nők eredendően fogékonyabbak a megtévesztésre?... Ha nem lett volna Ádám és Éva az [emberi] faj kezdetén, nem lett volna bűnbeesés, nem [történtek volna meg] a Gen 1–3-ban leírt teremtésnarratívák, akkor Pál érve egyszerűen nem állna meg: az alapja el lenne pusztítva.¹²

Az igék második csoportjával, amelyek Ádám bűnével és bukásával foglalkoznak, és azt valamilyen módon az emberiség egészére hatással lévő eseménynek tekintik, többet foglalkozott a szakirodalom. Lamoureux szerint ezen passzusok nem beszélnek Ádám történetiségéről, de egyébként is elavult ókori tudományt feltételeznek.¹³ Harlow precízebben fogalmaz, és emellett érvel, hogy itt Ádám „kevésbé történelmi alak, inkább Krisztus előképe – az emberiség jelképes helyettesítője”.¹⁴ Előd István szerint „Szent Pál nem Ádámról és a bűnbeesésről akar be-

szélni a Római levél idézett helyén, hanem csak egy irodalmi témát használ fel Krisztus művének, a megváltásnak szemléltetésére”.¹⁵

A szöveg két jellegzetessége kétségbe vonja ezeket az értelmezéseket. Először is, az Ádámiban lévő bűn és halál és a Krisztusban lévő megigazulás és feltámadás tipologikus ellentétét az alapozza meg, hogy mindketten egyének (Róm 5,18–19; 1Kor 15,21), minden bizonnyal Ádám bűnbeesésének Mózes első könyvében olvasható leírására utalva.¹⁶ Másodszor, amikor Pál az üdvtörténetről ír, Ádámra kronológiai értelemben hivatkozik: „a törvényig is volt bűn a világban... uralkodott a halál Ádámtól Mózesig...” (Róm 5,13–14 RÚF).¹⁷ A Szentírás tanításának legjobb értelmezése szerint tehát Ádám és Éva valódi személyekként részei voltak a történelemnek.

Ádám és Éva mint az első emberpár

Egyesek azonban, elfogadva Ádám és Éva történetiségét a bibliai érvek alapján, elutasítják a hagyományos nézetnek azt az elemét, amely szerint ők voltak az első emberpár. Ennek az értelmezésnek legnépszerűbb képviselője John Walton.¹⁸ Bibliai alátámasztásként felhozható a régi kérdés, hogy Káin honnan vehette feleségét (Gen 4,17).¹⁹ Egyes teológusok emellett érvelnek, hogy Ádám és Éva betölthették az emberiség képviselőjének vagy archetipusának szerepét anélkül is, hogy időben vagy származásban elsőek lettek volna.²⁰

Az a nézet, amely szerint Ádám és Éva történelmi személyek voltak, azonban nem az első emberpár, alapvető bibliai és teológiai gyengeségekkel küzd. Az elsődleges bibliai probléma az, hogy ez az értelmezés előfeltételezi a Gen 1–2. fejezetének szekvenciális olvasatát – vagyis azt, hogy a Gen 1,26–28-ban megteremtett emberek nem azonosak Ádámval és Évával, akik valójában ismeretlen időtartammal később te-

11. Lamoureux 2008, 273.

12. Carson 1980, 38.

13. Lamoureux 2008, 273–274.

14. Harlow 2010, 190.

15. Előd 1983, 136.

16. Vö. Carson 1980, 29–31.

17. Vö. uo., 36–37.

18. Walton 2015.

19. Vö. F. S. Collins 2018, 227.

20. Wright 2014, 33–40.

„Pál tehát, akárcsak Jézus és a Gen 5 szerzője, az először teremtett embereket Ádámmal és Évával azonosítja.”

remtettek.²¹ Azonban legalább három későbbi igehely a két teremtéstörténetet egynek tekinti, ezzel azonosítva az első fejezetben teremtett embereket Ádámmal és Évával.

Először, a Gen 5-ben Ádám nemzetségekönyve az ember teremtésének felelevenítésével kezdődik az 1b és 2. versben, amely világosan visszautal az első fejezet leírására. Ádám említése az 1a és 3a versben keretet alkot, jelezve, hogy a teremtéstörténet felidézésének célja az ő eredetének magyarázata – szemben leszármazottainak biológiai eredetével.

Másodszor, Máté evangéliuma 19. fejezetében Jézus a teremtésre hivatkozik egy válással kapcsolatos kérdésre adott válaszában. A 4. és 5. versben rendre Mózes első könyve 1. és 2. fejezetéből idéz, a kettő egység sugallva. Ezt tovább tisztázza a 8. vers, amelyben Jézus úgy utal vissza erre a kettős idézetre, mint ami megmutatja Isten akaratát „kezdettől fogva”.

Harmadszor, tekintsük Pál apostol teremtésre hivatkozását az 1Kor 11,8–9-ben. A környező versekben Pál a nemekkel kapcsolatos erkölcsi kérdéseket tárgyalja, így utalása bizonyára a férfiak és nők egyetemes teremtési rendjére vonatkozik. Ezért – a teremtéstörténetek szekvenciális olvasatát feltételezve – arra számíthatunk, hogy a Gen 1. fejezetéből idéz. Ezzel szemben a megfogalmazása világosan a 2. fejezetet visszhangozza. „Az asszony a férfiből” van, ami Évának Ádám oldalából való teremtésére utal; továbbá „az asszony a férfitől” van, ami Éva teremtésének okát idézi: Ádámnak szüksége volt segítőtársra. Pál tehát, akárcsak Jé-

zus és a Gen 5 szerzője, az először teremtett embereket Ádámmal és Évával azonosítja.²²

További bibliai problémákat is észrevehetünk abban a nézetben, amely szerint Ádám és Éva valós emberek voltak, de nem az elsők.²³ Egyrészt megteremtésük előtt Édenben „Ember sem volt, aki a földet megművelje” (Gen 2,5b RÚF).²⁴ Másrészt Éva teremtése, úgy tűnik, előfeltételezi, hogy Ádám megteremtése után még nem éltek más emberek. Ez három ponton jelenik meg: (1) Ádám egyedül volt, és potenciális társ sem volt a láthatáron (2,18); (2) Isten elévezette az állatokat, mielőtt kijelentette, hogy nincs számára alkalmas segítőtárs (2,20); és (3) Éva nevének magyarázata az, hogy „anyja minden élőknek” (3,20 RÚF).

Végül pedig egy alapvető teológiai probléma ezzel a nézettel az, hogy magában hordozza az emberi halált a bűnbeesés előtt. Pál világosan állítja, hogy Ádám volt az első bűnös, és hogy a halál az ő bűne által került a világba (Róm 5,12–14). Azonban felvethető, hogy a kontextusban Pál megváltástani kérdésekről beszél, ezért a „halál” nem feltétlenül a biológiai jelenségre vonatkozik. Azonban az 1Kor 15,21–22-ben, amely hasonlóan tartalmazza Ádám képviselői szerepét, bűnbeesését és az annak következményeként megjelenő halált, Pál azt Krisztus feltámadásával állítja szembe, megmutatva, hogy a „halál” itt a szó hétköznapi jelentésében szerepel, vagy legalábbis azt is tartalmazza. Ezért a bűnbeesés előtti emberi halál nehezen illeszthető Pál emberi-ség- és bűnképébe.

22. Walton ezen igék egyikével sem foglalkozik a szekvenciális olvasat mellett érvelő fejezetében (2015, 63–69). C. John Collins (2013, 127–128) az itt kifejtettek egy részének említése mellett pár további érvet is felhoz Walton értelmezésével szemben: (1) az, hogy Ádámnak nem volt jó egyedül (2,18), feltehetőleg megelőzi azt, hogy Isten az egész teremtést „igen jónak” mondta (1,31); a 104. zsoltár látszólag a Gen 1-re reflektál költői eszközökkel, mégis a 14. vers inkább a 2. fejezetre emlékeztet; az 1Kor 15,45.49 (vö. 2Kor 4,4) összekötni látszik Ádámot (2. fejezet) az istenképűséggel (1. fejezet).
23. A következők előfeltételezik a Gen 2 történetiségét, azonban ezt a szekvenciális értelmezés képviselői többé-kevésbé elfogadják.

24. Culver 2010, 449.

21. Kevésbé egyértelműen ítéltető meg az a felvetés, amely szerint Isten először egy nagyobb embercsoportot teremtett, és Ádám és Éva közülük tartozott (Walton 2015, 66) – azonban a következő igék ehhez is nehezebben illeszkednek, mint a hagyományos értelmezéshez.

„Úgy tűnik tehát, hogy bár vannak olyan bibliai utalások Ádámra, amelyek nem állítják egyértelműen sem elsőségét, sem történetiségét, más igeszakaszok mindkettőt megkövetelik.”

Úgy tűnik tehát, hogy bár vannak olyan bibliai utalások Ádámra, amelyek nem állítják egyértelműen sem elsőségét, sem történetiségét, más igeszakaszok mindkettőt megkövetelik. Az alternatív értelmezések sokszor figyelmen kívül hagynak fontos szentírási részeket, vagy alábecsülik a Biblia megbízhatóságát. Így tehát a következő evangéliumi hit része Ádám és Éva mint első emberpár létezése.

ÁDÁM ÉS ÉVA A TUDOMÁNYBAN

Ahhoz, hogy elhelyezhessük Ádámot és Évát az emberség tudományos történetében, szükséges rálátnunk a természettudományok ide kapcsolódó eredményeire. Ezek két csoportra oszthatók: a paleoantropológia az emberszabásúak, előemberek és ősemberek fejlődéstörténetét igyekszik rekonstruálni a régészeti leletek alapján – kérdés, hogy (ha elfogadjuk a tudósok állításait) ennek a fejlődéstörténetnek mely pontjára helyezzük Ádámot és Évát. A genetika inkább kihívásokkal szolgál: hogyan magyarázhatók azok a felfedezések, amelyek az emberek és más fajok közös származására és kereszteződésére utalnak, vagy amelyek szerint a ma élő emberek genetikai sokfélesége nem származhat egyetlen emberpártól. A következőkben először áttekintjük a tudomány mai állását, majd bemutatunk néhány összeegyeztetési lehetőséget.

A tudományos kihívás építőelemei

Paleoantropológia

A 21. század eleji tudomány álláspontja szerint a mai ember kialakulása a csimpánzzal közös ősről leválva nagyjából a következőképpen alakult.²⁵ Az első *Australopithecus* nembe tartozó főemlősök leleteit 4,2 millió évesnek becsülik. „Az *Australopithecus*ok két lábon jártak és ligetes szavannákon éltek. Viszonylagos agyméretük alig haladta meg az emberszabású majmokét, eszközkészletük kicsi és szegényes volt.”²⁶

25. Az összefoglaló forrásai: Muehlenbein 2015, 129–208; Csányi 2016, 3.1. f.; Smith és Szathmáry 2017, 12. f. A megadott számadatokat a források kisebb eltérésekkel hozzák, ezeket igyekeztem összeegyeztetni. A rendszertani besorolások vitatottak, itt egy elterjedt változatot követek.

26. Smith és Szathmáry 2017, 12. f.

Közülük körülbelül 2–2,5 millió éve váltak ki a *Homo* fajok. Az első *Homo* fajokat (pl. *Homohabilis*) 2–1,4 millió évvel ezelőttre teszik. Ezek az „előemberek” elődeiknél valamivel nagyobb agytérfogattal rendelkeztek (500–800 ml), és feltehetően használtak egyszerű kőeszközöket. A *Homo erectus* 1,8 millió évvel ezelőtt jelent meg, és nagyjából 2–300 ezer éve halt ki. Míg a korábbi fajok fossziliái Afrikára korlátozódnak, *Homo erectus* Ázsiában is találtak. Nagyobb agytérfogat (750–1250 ml) és kicsit komplexebb eszközhasználat (faragott kőbalta) jellemezte.

Két további ősemberfajt (vagy alfajt) azonosítottak a *Homo sapiens* előtt: *Homo heidelbergensis* (600–250 ezer éve, agytérfogat: 1100–1400 ml) és *Homo neanderthalensis* (2/300–30 ezer éve, agytérfogat: 1200–1750 ml). Ez utóbbi – a neandervölgyi ember – a mai embernek nem őse, hanem evolúciós mellékágat képvisel. Agymérete meghaladta a mai emberét, dárdaival vadászott, temetkezési rituáléi lehettek, azonban „nincs nyoma annak, hogy az ábrázolóművészet terére [tévedt] volna”.²⁷ Nyelvi készségei vitatottak. A *Homo sapiens* (agytérfogat: 1300–1400 ml) valamikor 100–200 000 éve jelent meg, viselkedési és technológiai fejlődése azonban csak mintegy 50 ezer éve indult meg robbanásszerűen. „A halottak eltemetése, a barlangrajzok és zeneszerszámok által képviseltetett művészet, a személyes díszítőtárgyak és a kereskedelem nagyjából ugyanebből az időből eredeztethetők.”²⁸

Genetika

A genetika három szempontból jelent kihívást vagy kérdést az ember eredetével kapcsolatban. Az első a közös származás. Összehasonlítva az ember génállományát olyan emlősökével, amelyek génszekvenciája szintén viszonylag jól feltérképezett, a tudósok nagy arányú egyezést találtak, különösen a fehérjekódoló szekvenciákban. Az egyezés mértéke gyakran arányos azzal, amilyen evolúciós távolságot a tudósok anatómiai hasonlóságok alapján feltételeztek.²⁹ Még erősebbnek tartott bizonyítékok az úgynevezett „hulladék-DNS” és a pszeudogének:

27. Uo.

28. Uo.

29. F. S. Collins 2018, 143–149.

„Az eddig ismertetett bibliai és tudományos információk összeegyeztetésére számtalan kísérlet született.”

Az emberi és az egérgenom tele van olyan [ősi ismétlődő elemekkel], amelyek megrövidültek, amikor beépültek új helyükre, és ezzel működésképtelenné váltak. Sok esetben azonosíthatjuk a lefejezett és teljesen haszontalanná vált ősi elemeket az emberi és az egérgenom párhuzamba állítható helyein... Ha összehasonlítjuk az ember és a csimpánz genetikai állományát, egyes génekről kiderül, hogy teljesen működőképesek az egyik fajban, a másokban viszont nem, az idők során ugyanis egy vagy több bázis-törlődéssel járó mutáció történt bennük.³⁰

Fontos azonban megjegyezni, hogy Collins könyvének 2006-os megírása óta azonban számos gén haszontalansága megkérdőjeleződött.³¹

A második kihívást a populációgenetikai számítások jelentik. Ha feltérképezzük a ma élő emberek genetikájában fellelhető különbségeket, és tisztában vagyunk a mutáció „sebességével” (a különbségek megjelenésének nemzedékenkénti átlagos rátájával és a nemzedékek közötti átlagos időtávval), megbecsülhető, hogy mennyi ideje élt a mintát adó emberek utolsó közös őse,³² és az is, hogy a múlt valamely pontján hány fős közösséget alkottak a mai emberek felmenői. Ilyen számításokat végeztek a genom kizárólag női és férfiágon öröklődő szakaszaira (utolsó közös ősök: 100–150 ezer év³³) és jóval nagyobb részére is (utolsó közös ős: 1,5–3 millió éve). Nehézséget jelent, hogy az utolsó közös ős fogalma nem alkalmazható arra a modellre, amely szerint az emberiség két, egymástól eltérő génállományú embertől származik. Ennek teszteléséhez az „utolsó négy allél” idejének kiszámítása szükséges. Ezt 2018-ban pár keresztény evolúcióbíológus és genetikus saját szimulációik alapján 500 ezer évre becsülte.³⁴

A populációgenetikai szimulációkat nehezíti az a tényező, ami a harmadik genetikai kihívást jelenti: az introgresszió. Mindössze tíz éve vált világossá a neandervölgyi DNS feltérképezésekor, hogy az eurázsiai és óceániai emberi genom 1–4%-a neandervöl-

gyi géneket tartalmaz ott, ahol az afrikai emberek DNS-e nem. A tudósok ezt neandervölgyi-sapiens kereszteződéssel magyarázzák, ami azután történt, hogy az afrikaiak elkülönültek az Ázsia és Európa felé vándorló társaiktól, de még azelőtt, hogy ez utóbbiak túlságosan szétszéledtek volna. Hasonlóan, ausztrál, tibeti és új-guineai DNS-mintákban gyeniszovai³⁵ introgresszióra utaló jeleket találtak.³⁶

A LEHETSÉGES VÁLASZOK

Az eddig ismertetett bibliai és tudományos információk összeegyeztetésére számtalan kísérlet született. A következőkben a négy legkomolyabbat tekintjük át.³⁷ Bár igyekszem kiemelni megkérdőjelezhető tudományos és bibliaértelmezési megoldásaikat, a négy álláspont közül nem fogok győztest hirdetni.

1. Az első a **fiatal Föld-kreacionizmus** (elterjedt angol nevén Young Earth creationism, YEC).³⁸ Ennek képviselői a Mózes első könyvében olvasható nemzetiségtáblázatokat szó szerint értelmezik, és az azokban olvasható életkorokat összeadva az első emberpár teremtését 6–8 ezer évvel ezelőtre teszik.³⁹ A *Homo sapiens* őseinek tartott fossziliák egy része szerintük Ádám és Éva leszármazottaitól származott, egy másik része pedig (azóta kihalt) emberszabású majmoknak tulajdonítható. A leletek korának meghatározásához használt *mainstream* módszereket elvetik és igyekeznek különféle módokon kétségbe vonni. Az emberek és más élőlények közötti genetikai hasonlóságokat

35. A gyeniszovai ember (*Homo [sapiens] denisova*) a mai ember szempontjából evolúciós mellékág, tudósok szerint a neandervölgyiekhez és a sapiensekhez hasonlóan a *Homo heidelbergensis*től származhatott (Stringer 2012). A cikkben azért nem foglalkozom vele bővebben, mert elvi szempontból ugyanazokat a kérdéseket és válaszlehetőségeket veti fel, mint a neandervölgyiek.

36. Muehlenbein 2015, 216, 224–225.

37. A nézetek csoportosításában – kiegészítve a fiatal Föld-kreacionista modellel – Swamidass cikkét követem (2018. 08. 05.).

38. Mortenson 2016.

39. Elméletileg megkülönböztethető, de ma ritka nézet az, amely az emberiséget fiatalnak, a földet és az univerzumot viszont idősnak tartja.

30. Uo., 155, 157.

31. Germain–Ratti–Boem 2014.

32. Angol szakkifejezéssel: *most recent common ancestor*.

33. Muehlenbein 2015, 221.

34. Swamidass 2018. 02. 18.

„Az öreg Föld-kreacionizmuson belül két értelmezést különböztethetünk meg.”

közös eredet helyett közös (ti. isteni) tervezéssel magyarázzák, az emberek genetikai sokféleségét pedig leginkább Ádám és Éva ivarsejtjeinek – természetfeletti módon – egyenként eltérő génállományával.⁴⁰ A neandervölgyieket a legtöbben embereknek, tehát Ádám és Éva leszármazottainak tartják, a *Homo sapiens*ekkel történt kereszteződésüket elfogadják.

2. Míg a fiatal Föld-kreacionizmus a *mainstream* tudomány tetemes részének újraértelmezését vonja magával, egy alternatív megközelítés a tudományos nézetek megkérdőjelezése nélkül áll ki a fiatal emberiség lehetősége mellett azzal, hogy **elválasztja az „ember” biológiai és teológiai fogalmát.**⁴¹ Elfogadja a *Homo sapiens* kialakulásáról lefestett evolúciós képet, azonban nem tart minden valaha élt *Homo sapiens*st Isten képére teremtett embernek. Feltételezése szerint Isten az őstörténelem valamely pontján megalkotta vagy kiválasztotta Ádámot és Évát, akik biológiai értelemben emberek voltak, és teológiai értelemben is emberré tette őket. A különbség mibenlétére több javaslat született, mint például az istenképűséget jelentő küldetés Isten földi képviselőté, illetve felruházás halhatatlan lélekkel.⁴² A modell szerint Ádám és Éva leszármazottai házasságra léptek a körülöttük élő *Homo sapiens*ekkel – amiket teológiai szempontból nehéz lenne másnak, mint állatoknak tekinteni –, és szaporodni kezdtek. Idővel Ádám és Éva minden ember közös ősvé vált abban az értelemben, hogy minden akkor élő ember felme-

női között megtalálhatóak voltak.⁴³ Ennek eléréséhez számítások szerint mindössze néhány ezer év is elég lehetett,⁴⁴ azóta pedig minden „biológiai emberről” elmondható, hogy egyben „teológiai ember” is. Ez az értelmezés a fiatal Föld-kreacionisták időrendje mellett összeegyeztethető azzal is, ha Ádámot és Évát a neolitikum kezdetére (10–12 ezer éve) vagy a modern emberi viselkedés megjelenésének idejére (kb. 50 ezer éve) tesszük.

3. Az öreg Föld-kreacionizmuson belül két értelmezést különböztethetünk meg. Az első szerint **Ádám és Éva volt az első két *Homo sapiens*.**⁴⁵ Így a bibliai emberfogalom azonosítható az ember rendszertani meghatározásával, Ádámnak és Évának pedig valamikor 100–200 ezer éve kellett élniük.⁴⁶ A nézet képviselői rendszerint hangsúlyozzák a *Homo sapiens* egyediségét mind felépítése, mind viselkedése szempontjából, és vitatják a neandervölgyiek hasonló képességei mellett szóló érveket. Az emberek kereszteződését a neandervölgyiekkel korábban tagadták, újabban azonban hajlamosak elfogadni, bestialitásként elkönyvelve azt. Az emberek és állatok közös származása melletti genetikai bizonyítékokat részben közös isteni tervezéssel, részben horizontális géntranszferrel magyarázzák. A populációgenetikai modellek megbízhatóságát gyakran kétségbe vonják, felvetették azonban a „genetikai mozaik” Éva lehetőségét – vagyis azt, hogy Éva petesejtjei isteni beavatkozás révén különböző génállományokkal rendelkeztek, ezzel magyarázva a ké-

40. Sanford et al. 2018.

41. Kemp 2011; Loke 2016.

42. Az előbbi mellett érvel Loke (2016), az utóbbi mellett Kemp (2011). Az elmélet egyik hátulütője az, hogy a különbségek nem tartalmazhatnak biológiai sajátosságokat, hiszen a faj adott; a másik pedig, hogy létezhetek Ádám és Éva előtt hozzájuk fizikailag, mentálisan és szociálisan is hasonló *Homo sapiens*ek, akik a régészeti leletek alapján vallási kérdésekkel is foglalkoztak – azonban őket nem nevezhetjük embereknek. Kemp (2011) amellett érvel, hogy az értelmes léleknek szükséges, de nem elégséges feltétele az emberi testfelépítés, így lehetséges, hogy Isten először Ádámot és Évát ruházta föl ezzel. Kérdés, hogy értelmes lélek nélkül mennyire magyarázhatóak a korábbi *Homo sapiens*ek rekonstruált viselkedései.

43. Ennek menete Alvin Plantinga plasztikus megfogalmazásában: „mind az istenképűség, mind az eredendő bűn örökletes és domináns abban az értelemben, hogy ha bármely szülő rendelkezik ezekkel a tulajdonságokkal, akkor utódaik is rendelkezni fognak velük.” (2013) Hasonló hipotézist fogalmazott meg Evva Ferenc is (1997).

44. Swamidass 2018.

45. Rana–Ross 2015.

46. Érdeemes megemlíteni Archer ellenvetését: „még ha el is fogadjuk, hogy az 1 Móz 5 és 10 nemzetségtáblái kicsit foghíjasak, azt azért nem feltételezhetjük, hogy ezekről a listákról százszor annyi generáció hiányzik, mint amennyi szerepel rajtuk. (Mégis ennyi nemzedékről lenne szó, ha Ádámot Kr. e. 200 000-re tennénk.)” (2012, 218)

„Mindezek alapján nincs egyértelmű megoldás Ádám és Éva tudományos elhelyezésére, azonban a fent kifejtett lehetőségek közül több is járható utat jelenthet.”

sőbbi emberiség genetikai sokféleségét.⁴⁷ Mivel Káin és Ábel történetét, illetve az azt követő fejezeteket történetiként értelmezik, feltételezik egyelőre feltáratlan, neolitikum előtti földművelő, fémmunkáló közösségek létezését.

4. A másik öreg Föld-kreacionista modell szerint **Ádám és Éva valamikor 5–800 ezer éve élt.**⁴⁸ Ezáltal lehetővé válik, hogy a *Homo sapiens* és a neandervölgyi faj közös ősei legyenek, amelyet többen mind a kereszteződés valószínűsége, mind a neandervölgyiek emberi mivolta utaló tulajdonságai miatt kívánatosnak tartanak. Rendszertani szempontból ez az első emberpárt a *Homo heidelbergensis* fajba helyezi. További előnyt jelent a javaslat számára az, hogy a legfrissebb kutatások szerint a populációgenetika alapján nem zárható ki egy több mint 500 ezer évvel ezelőtti rövid, akár kétfős népességsökkenés.⁴⁹ A komplex emberi viselkedés régészeti nyomainak késeiiségre egy lehetséges válasz, hogy bár a *heidelbergensis* Ádám és Éva teremtésüktől vagy születésüktől fogva modern vagy közel modern kognitív képességekkel bírtak, a később jellemző viselkedések és gyakorlatok csak fokozatosan alakultak ki.⁵⁰ A bibliai őstörténet neolitikus körülményei ebben az értelmezésben anakronisztikusak (nem a valódi korszak körülményeit ábrázolják), ami azonban nem a szerző tévedését mutatja, hanem mondanivalójának sikeres átadását szolgálja.⁵¹

KONKLÚZIÓ: TEOLÓGIAI MEGGYŐZŐDÉS ÉS TUDOMÁNYOS NYITOTTSÁG

Mi szűrhető le az eddigiekből? A Biblia alapján a keresztény hit része, hogy az emberiség egy első emberpártól származik, és az ő bukásuk által vált a bűn és a halál az emberi állapot részévé. Ez tükröződik mind az ószövetségi leírásokban, különösen a nemzetségtáblázatokban, mind pedig az újszövetségi

teremtettségi rendre tett hivatkozásokban és Pál Ádám–Krisztus-tipológiájában. Bár születtek alternatív magyarázatok ezekre az igeszakaszokra, Ádám és Éva történeti elsőségét csak erőltetett értelmezések árán tudják elkerülni.

A Szentírás tanításának beillesztése a mai tudományos ismereteinkbe azonban távolról sem magától értetődő. A téma kutatói legalább négy komoly lehetőséget fogalmaztak meg, amelyek közül kettő alapvető (1.) vagy kisebb (3.) módosításokkal egyeztethető csak össze a tudománnyal, kettő másik (2. és 4.) pedig közvetlenül beleilleszkedik. Többségük teológiai kérdéseket is felvet: a bestialitását (2. és 3.) és az őstörténet értelmezését (3. és 4.). Mindezek alapján nincs egyértelmű megoldás Ádám és Éva tudományos elhelyezésére, azonban a fent kifejtett lehetőségek közül több is járható utat jelenthet. Noha a helyzet mára valamivel biztatóbb, mint amikor Henri Blocher 1988-ban⁵² a következőket írta, alapvető hozzáállása továbbra is példamutató:

Ilyen esetek mutatják, milyen magatartást tanúsít a hit: nem ad mindenre azonnal választ; nem követeli, hogy a tudomány ma mindenben igazat adjon neki; nem ijed meg, ha bizonyos je-

47. Roberts 2020.

48. Bonnette 2015; 2020.

49. Bonnette 2015; Swamidass 2018. 08. 05.; Hössjer–Gauger 2019.

50. Craig 2020.

51. C. J. Collins 2018, 145–146.

52. Könyve francia eredetijének kiadási éve.

lenségek ellentétesnek tűnnek Isten szavával; a hit annyira bizonyos az Igében, hogy derűsen tárja föl kételyeit, és képes várni a homályos dolgok megvilágosodására.⁵³ ◆

Hivatkozott szakirodalom

- ◆ Archer, G. L. (2012). Az ószövetségi bevezetés vizsgálata. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány.
- ◆ Barrick, W. D. (2016). Old Testament evidence for a literal, historical Adam and Eve in Mortenson 2016, 17–51.
- ◆ Blocher, H. (1998). Kezdetben. Harmat.
- ◆ Bonnette, D. (2015). The rational credibility of a literal Adam and Eve. *Espiritu*, 64 (150), 303–320.
- ◆ Carson, D. A. (1980). Adam in the epistles of Paul in N. M. de S. Cameron (ed.), “In the beginning...” A symposium on the Bible & creation (28–43). Biblical Creation Society.
- ◆ Collins, C. J. (2013). Response from the Old-Earth view in A. B. Caneday & M. Barrett (eds.), *Four views on the historical Adam* (126–133). Zondervan Academic.
- ◆ Collins, C. J. (2018). *Reading Genesis well: Navigating history, poetry, science, and truth in Genesis 1–11*. Zondervan Academic.
- ◆ Collins, F. S. (2018). *Isten ábécéje: Egy tudós érvei a hit mellett*. Akadémiai Kiadó.
- ◆ Craig, W. L. (2020. 05. 05.). *Doctrine of man (Part 16): Locating the historical Adam*. Defenders Podcast: Series 3.
- ◆ Culver, R. D. (2010). *Bibliai, történeti és rendszeres keresztyén teológia* (1. kötet). Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány.
- ◆ Csányi V. (2016). *Az emberi természet*. Akadémiai Kiadó.
- ◆ Előd I. (1983). *Katolikus dogmatika*. Szent István Társulat.
- ◆ Evva F. (1997). *Ősszülők, ősbűn mai szemmel*. Márton Áron.
- ◆ Germain, P., E. Ratti, F. Boem (2014). Junk or functional DNA? ENCODE and the function controversy. *Biology & Philosophy*, 29, 807–831.
- ◆ Harlow, D. C. (2010). After Adam: Reading Genesis in an age of evolutionary science. *Perspectives on Science and Christian Faith*, 62(3), 179–195.
- ◆ Hess, R. S. (1989). The genealogies of Genesis 1–11 and comparative literature. *Biblica*, 70(2), 241–254.
- ◆ Hössjer, O., A. Gauger (2019). A single-couple human origin is possible. *BIO-Complexity*, 2019(1), 1–20.
- ◆ Kemp, K. W. (2011). Science, theology, and monogenesis. *American Catholic Philosophical Quarterly*, 85(2), 217–236.
- ◆ Lamoureux, D. O. (2008). *Evolutionary creation: A Christian approach to evolution*. Wipf and Stock.
- ◆ Loke, A. T. E. (2016). Reconciling evolution and biblical literalism: A proposed research program. *Theology and Science*, 14(2), 160–174.
- ◆ Mortenson, T. (ed.) (2016). *Searching for Adam: Genesis & the truth about man’s origin*. Master Books.
- ◆ Muehlenbein, M. P. (2015). *Basics in human evolution*. Elsevier Science & Technology.
- ◆ Plantinga, A. (2013. 02. 14.). Historical Adam: One possible scenario. *Think Christian*.
- ◆ Poythress, V. S. (2013). Adam versus claims from genetics. *Westminster Theological Journal*, 75, 65–82.
- ◆ Rana, F., H. Ross (2015). *Who was Adam? A creation model approach to the origin of humanity*. RTB Press.
- ◆ Roberts, A. (2020. 01. 23.). *Mosaic Eve: Mother of all (Part 2)*. Reasons to Believe.
- ◆ Sanford, J. C. et al. (2018). Adam and Eve, designed diversity, and allele frequencies. *The Proceedings of the International Conference on Creationism*, 8, 200–216.
- ◆ Smith, J. M., Szathmáry E. (2017). *A földi élet regénye: Az élet születésétől a nyelv kialakulásáig*. Akadémiai Kiadó.
- ◆ Stringer, C. B. (2012). The status of *Homo heidelbergensis* (Schoetensack 1908). *Evolutionary Anthropology*, 21(3), 101–107.
- ◆ Swamidass, S. J. (2018). The overlooked science of genealogical ancestry. *Perspectives on Science and Christian Faith*, 70(1), 19–35.
- ◆ Swamidass, S. J. (2018. 02. 18.). Heliocentric certainty against a bottle neck of two? *Zenodo*.
- ◆ Swamidass, S. J. (2018. 08. 05.). Three stories on Adam. *Peaceful Science*.
- ◆ Venema, D. R. (2010). Genesis and the genome: Genomics evidence for human-ape common ancestry and ancestral hominid population sizes. *Perspectives on Science and Christian Faith*, 62(3), 166–178.
- ◆ Walton, J. H. (2015). *The lost world of Adam and Eve: Genesis 2–3 and the human origins debate*. InterVarsity Press.
- ◆ Wright, N. T. (2014). *Surprised by Scripture: Engaging contemporary issues*. HarperOne.

53. Blocher 1998, 272.

Révész Árpád

HOGYAN GONDOLKODJUNK KERESZTÉNYKÉNT A TÁRSADALMI IGAZSÁGOSSÁGRÓL?

A társadalmi igazságosság és az evangélium viszonyáról megjelenő Dallas Statement egy evangélikál keresztény hitvallási nyilatkozat. Kezeleni próbálja azt a némely kiemelkedő evangélikál körökben megjelenő tendenciát, miszerint a keresztény evangéliumot keverik a társadalmi evangéliummal és a politikai filozófiával.

A 2020 nyarán magyarul is megjelenő Dallasi nyilatkozat első fogalmazványa 2018-ban készült. John MacArthur is az aláírók között volt. Ő akkor így fogalmazott: „Éveken át számos polemikus csatát vívtam az evangéliumot fenyegető eszmék ellen. Ez a mostani »társadalmi igazságosság« érdekében tett (meglepően hirtelen megjelenő) kitérő az eddigi legkifinomultabb és legveszélyesebb fenyegetés.”

Számos prominens evangélikál kritizálja a nyilatkozatot, részben azért, mert nem elég árnyalt, főleg, mivel megvallásokkal és elutasításokkal kategorizál.

Úgy látják, hogy a társadalmi igazságosság nem ellentétes az evangéliummal. Például Tim Keller azzal érvel, hogy ha az egyház demonstrálja a társadalmi igazságosságot, azzal a világ felé igazolja.

A 14 pontot elolvastva az a véleményem, hogy jóllehet az amerikai zavaros vallási-társadalmi helyzetben született és arra reagál, alapvető pontjaiban az európai viszonyokra is érvényes, mivel egy globális nagy udvarban élünk, és sokkal jobban hasonlítunk a korunkra, mint gondolnánk.

„Nyílik az olló. Egyre nehezebben lehet az istentelen világgal bibliai fogalmakkal kommunikálni.”

A társadalmi evangélium mozgalma az európai protestantizmusban indult el a 19. században, amikor a keresztény etikát próbálták alkalmazni a társadalmi problémákra. A 20. században Magyarországon is előtérbe került, mikor a kommunista rendszerben korlátozva volt az evangélium verbális hirdetése, az lett a szlogen: „Most nem beszélni kell, hanem élni.” Úgy tapasztaltam, hogy aki nem beszélt Krisztusról (mert nem beszélhetett), de Krisztus szerint élt, arra rákérdeztek, hogy miért él úgy. Ekkor jöhetett a bizonyágtétel. Hivatalos egyházi irány lett a szolgálat teológiája és a kultúrkereszténység, amit az állam elviselt. A kultúrbaptizmus szíve volt az ének-zene-vers. Ez mehetett az ÁEH képviselőinek jelenlétében is.

Az 1980-as évek vége felé meghívtak a Szegedi József Attila Egyetemre előadást tartani. (Meglépetésemben felkértem az egész gyülekezetet, hogy imádkozzanak értem. Tették is.). A természettudományi kar marxista filozófia docense hívott meg, és arra kért, hogy Martin Luther Kingről és a baptizmusról szóljak. Az előadás végén a diákok kérdésekkel bombáztak. Egyikük azt kérdezte, hogy mi milyen igazságban hiszünk. Azt mondtam: „Van egy nagybetűs IGAZSÁG, mi őbenne hiszünk.” Majd folytatam: „Egy süllyedő hajóhoz hasonló ez a világ, amely

előbb-utóbb elsüllyed, csak az menekül meg, aki a sziklára, Krisztushoz menekül. Aki elutasítja őt, a vesztét választja. Krisztus az út, az IGAZSÁG és az élet, jöjjenek Krisztushoz!” A docens a végén behívott a tanáriba, leültetett, és újabb meglepetésemre így szólt: „Lelkészes úr, eljönne még egyszer? Most csak 40–50 TTK-s hallgató volt jelen, szeretném, ha több diák hallaná azt, amit ma mondtam.” Meglepetésemben igent mondtam.

Az Ószövetség nagy fogalmai: Az IGAZSÁG ÉS JOGRENDELÉS (מִשְׁפָּט וְצִדְקָה / κρίμα καὶ δικαιοσύνη), az IRGALMAS SZERETET ÉS HŰSÉG, és az IGAZSÁG ÉS BÉKE.

Zsolt 85,11 Szeretet és hűség (חַסֵּד וְאֱמוּנָה / ἔλεος καὶ ἀλήθεια) találkoznak, igazság és béke (דִּינָה וְשָׁלוֹם / δικαιοσύνη καὶ εἰρήνη) csókolgatják egymást.

Az Újszövetségben mindez egy személyben inkarnálódott: Ő a testté lett IGE és a megtestesült IGAZSÁG. Az igazság egy SZEMÉLY. Tehát az Úr Jézus személyesen az IGAZSÁG!

Az igazság nem attól igazság, hogy sokan vagy kevesen hiszik. Az igazságot nem lehet kitalálni, csak felismerni. Azért jött a Szentlélek, hogy bemutassa őt az egész világnak. Ő a Szentírással bizonyít.

Jn 14,6 Jézus így válaszolt: „Én vagyok az út, az igazság (ὁ δὲ ἀληθὴς ὁ δὲ ὁδὸς / ἡ ἀληθεία) és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis énáltalam.

Jn 17,17 Szenteld meg őket az igazsággal: a te igéd igazság (ἵνα ἡ ἀλήθεια ἁγιασθῆται / ὁ λόγος ὁ σὸς ἀληθεία ἐστίν).

Míg a szovjet kommunizmusnak csak része volt az istentagadás, addig az úgynevezett liberalizmus egyre hangosabb tábora teljesen istentagadó az USA-ban, Európában és világszerte. A szívük az. Egy erkölcsi fertőben élünk. Az utolsó idők keresztényüldözése elé nézünk. Nem mindenkit fognak üldözni! Csak azt a hívőt, aki osztatlan szívvel hisz Jézus Krisztusban, hiszi és vallja a teljes Bibliát, a bibliai alapigazságok szerint él, és elutasítja a gonosz minden fajtáját.

Nyílik az olló. Egyre nehezebben lehet az istentelen világgal bibliai fogalmakkal kommunikálni.

Dávid háromezer évvel ezelőtt profetikusan írt arról, hogy az igaz emberek számára borzasztó, hogy az alapokig lerombolnak mindent. Mit tehet ilyenkor az igaz? Lelkét az nyugtatta meg, hogy Isten színe előtt találta magát. Milyen jó, hogy Krisztusban ez nekünk is elérhető!

„Ez a nyilatkozat nem egyházi tekintély erejével kíván fellépni. Azért ragadtunk tollat, hogy felhívjuk a figyelmet aggodalmainkra, és tisztázzuk azokat.”

Zsolt 11,1–7 1 A karmesternek: Dávidé. Az Úrhoz menekülök. Hogyan mondhatjátok nekem: Menekülj a hegyre, mint a madár?! 2 Mert a bűnösök már feszítik az íjat, rátették a nyilat a húrra, hogy titokban rálőjenek a tiszta szívűekre. 3 Ha az alapfalakat is lerombolják, mit tehet az igaz ember? 4 Az Úr ott van szent templomában, az Úr, akinek trónja a mennyben van, lát a szemével, pillantása megvizsgálja az embereket. 5 Az Úr megvizsgálja az igazat és a bűnöst, szívből gyűlöli azt, aki az erőszakot szereti. 6 Hullasson a bűnösökre kénköves, tüzes parazsat, perzselő szél legyen osztályrészük! 7 Bizony, igaz az Úr, igaz tetteket szeret; a becsületes emberek meglátják arcát.

Vagyis: az ÚR igaz (קִדְּוָה / δίκαιος), igaz tetteket szeret (אֱהָבָה לְדָרְשָׁי / δικαιοσύνας ἠγάπησεν), a becsületes (רָצִי / εὐθύτητα) emberek a jelenlétében vannak, látják az arcát. – Ez az örökélet-biztosítás! „Eternal Security”!

A nyilatkozat létrejöttének története (Tom Ascoll beszámolója)

A „Nyilatkozat a társadalmi igazságosságról és az evangéliumról” egy 2018. június 19-én tartott találkozón született meg. Tizennégy olyan férfi találkozott a dallasi Herb’s House kávéházban, akik korábban már mind kifejezték aggodalmukat sok mindennel kapcsolatban, ami evangélikál körökben történik a „társadalmi igazságosság” zászlaja alatt. Josh Buice szervezte a találkozót, Michael O’Fallon és Phil Johnson volt segítségére ebben. Habár mindannyiunknak voltak ismerősei a találkozó helyszínénél szolgáló teremben, nem hiszem, hogy lett volna olyan közöttünk, aki mindenkit ismert.

Az igetanulmányozás, a közösség és az imák eredményeként arra az elhatározásra jutottunk, hogy egy olyan nyilatkozatot fogalmazunk meg, ami teológiai nyelvezettel, ugyanakkor röviden és érthetően fejezi ki aggodalmainkat. Én kaptam az első tervezet megfogalmazásának feladatát, ami első nekifutásra egy bevezetést, valamint tizenhárom állítást és tagadást tartalmazott. Először Josh Buice eszközölt javításokat a szövegen, valamint kiegészítéseket fűzött hozzá, ezután pedig a tizennégy résztvevő ellenőrizhette és véleményezhette. Volt, aki egyáltalán nem tett

javaslatot, néhányan többet is tettek (például Justin Peters megküldte az egyházra vonatkozó cikk első verzióját). Több testvér is (nem is tudjuk már, hogy pontosan mennyien) elolvasta és javaslatokkal látta el a nyilatkozatot. Az addig zárt csoportban keringő nyilatkozat végső tervezetét augusztusban elérhetővé tettük szélesebb nyilvánosság előtt is, hogy javaslatokat tehessenek, visszajelzést adjanak és támogatásukat fejezhessék ki. Mielőtt a nyilatkozatot 2018. szeptember 4-én közzétettük, ismert teológusok és lelkészek javaslatai alapján még egyszer szerkesztettük szövegünket.

Jelen nyilatkozat megalkotóinak kezdettől fogva az volt a céljuk, hogy gondolatokkal és tanításokkal foglalkozzanak, ne pedig emberekkel és szervezetekkel. Néhány gondolatot az evangélikál világ azon részeiből kiindulva terjesztenek, amelyeket mi és mások is tisztelünk és nagyra értékelünk. Megpróbáltuk kiemelni azokat a nézeteket, amelyeket veszélyesnek és az Írás tanításával összeegyeztethetetlennek tartunk úgy, hogy világosan leírtuk, mi az, amit megvallunk, és mi az, amit elutasítunk.

Ez a nyilatkozat nem egyházi tekintély erejével kíván fellépni. Azért ragadtunk tollat, hogy felhívjuk a figyelmet aggodalmainkra, és tisztázzuk azokat. Ezekről a kérdésekről beszélve továbbra is tisztelettel és szeretettel viseltetünk azok iránt a testvéreink iránt, akik nem értenek egyet a leírtakkal. Reményeink szerint ez a nyilatkozat olyan testvéri beszélgetést szül, ami elősegítheti az egységet Jézus Urunk evangéliumában, akit mindnyájan szeretünk, és aki-ben mindannyian bízunk.

A nyilatkozatnak 14 484 aláírója¹ van világszerte.

A nyilatkozat szövege

I. Az Írás

MEGVALLJUK, hogy a Biblia Isten szava, és Isten ihletésére állt elő. Tévedhetetlen, csalatkozhatatlan és végső tekintélyként szolgál annak meghatározásában, hogy mi az igazság (mit kell hinnünk), és mi az, ami helyes (hogyan kell élnünk). Az igazság igényével fel-

1. 2020. szeptember 1-jén vizsgált adatok alapján.

A névlista és az angol szövegezés megtekinthető: statementonsocialjustice.com/signers

„Az istenképűsége okán minden ember felbecsülhetetlen értékkel és méltósággal rendelkezik Isten előtt, és tiszteletet, tisztességet és védelmet érdemel.”

lépő összes állítást és etikai mércét Isten szava, azaz egyedül a Szentírás alapján kell megvizsgálni és kiértékelni, hiszen minden kérdésben Istené az utolsó szó. ELUTASÍJTJUK, hogy megszabhatná bármilyen más forrás vagy hatalom a Szentíráson kívül, hogy a keresztények miben higgyenek vagy milyen legyen a jellemük és magatartásuk. Elutasítjuk azt is, hogy a posztmodern ideológiák, amelyek az interszekcionalitásból (lásd metszetelmélet), a radikális feminizmusból vagy a kritikai rasszelméletből származnak, összeegyeztethetők volnának a bibliai tanítással. Elutasítjuk továbbá, hogy a hívők számára a bibliai témák tanításához szükséges kompetencia bármilyen más képzettséget igényelne annak megértésén és egyszerű továbbadásán kívül, mint ami az Írásban kinyilatkoztatásra került.

Igehelyek: 1Móz 2,18–25; Zsolt 19,7–10; 1Kor 2,14–15; Ef 5,22–33; 2Tim 3,16 – 4,5; Zsid 4,12; 13,4; 1Pt 1,25; 2Pt 1,19–21

II. Istenképűség

MEGVALLJUK, hogy Isten előtt minden személy egyenlő, hiszen mindenkit a saját képmására teremtett. Az istenképűsége okán minden ember felbecsülhetetlen értékkel és méltósággal rendelkezik Isten előtt, és tiszteletet, tisztességet és védelmet érdemel. Mindenkit Isten teremtett, és mindenki Isten számára lett teremtve.

ELUTASÍJTJUK, hogy Isten által rendelt szerepek, társadalmi-gazdasági helyzet, népcsoportozás, vallás, nem vagy fizikai állapot, vagy az ember bármelyik jellemzője megfoszthatna bárkit is attól, hogy Isten képmásának hordozója legyen, vagy hozzátehetne bármit is az istenképűségéből fakadó értékéhez.

Igehelyek: 1Móz 1,26–30; 2,18–22; 9,6; 2Kor 5,17; Kol 1,21–22

III. Igazságosság

MEGVALLJUK, hogy mivel Isten szent, igaz és igazságos, azt parancsolja azoknak, akik a képmását hordozzák, hogy ebben a világban igazságosan éljenek. Ez jelenti azt is, hogy minden ember iránt megfelelő tiszteletet tanúsítunk, és mindenkivel méltányosan bánunk. Valljuk, hogy a társadalmaknak jogszabályokat kell alkotniuk azért, hogy korlátozzák a kulturális előítéletekből fakadó igazságtalanságokat.

ELUTASÍJTJUK, hogy az igazságosság kulturálisan meghatározott dolog lehet, vagy azt, hogy az igazságosság azon mércéjét, amit csak a társadalom határoz meg, ugyanazzal a tekintéllyel lehet érvényesíteni, mint azt, ami az Írásból származik. Elutasítjuk továbbá, hogy a keresztények bármilyen más olyan mércét követve igazságosan élhetnek a világban, ami nem képviseli a tisztesség bibliai elveit. A relativizmus, az igazság vagy az erkölcs társadalmilag meghatározott elvei, vagy az erkölcsiséggel és a gonosszággal kapcsolatos folyamatosan változó ideák nem teremthetik meg a hiteles igazságosság alapját.

Igehelyek: 1Móz 18,19; Ézs 61,8; Mik 6,8; Mt 5,17–19; Róm 3,31

IV. Isten törvénye

MEGVALLJUK, hogy Isten törvénye – amit a tízparancsolat vagy annál is rövidebben a két nagy parancsolat foglal össze, és ami Jézus Krisztusban öltött testet – az egyetlen mércéje a változatlan igazságosságnak. A bűn pedig ezen törvény megsértése.

ELUTASÍJTJUK, hogy bármilyen olyan kötelezettséget, ami nem Isten törvényéből származik, elő lehet írni a keresztényeknek úgy, mint a helyes életre vonatkozó szabályt. Elutasítjuk továbbá minden olyan bűnnel való vádolás vagy bűnbánatra való felhívás legitimitását, ami nem Isten parancsolatainak megsértéséből ered.

Igehelyek: 5Móz 10,4; Róm 6,14; 10,5; Gal 2,16; 3,10.12; Kol 2,14–17; Zsid 10,1

V. Bűn

MEGVALLJUK, hogy minden ember kötődik Ádámmal, természetszerűen és jelképesen is. Így tehát az eredendő bűn miatt minden ember Isten törvényének átka alatt született, és mindenki vétkezvén megszegi a parancsolatait. A bűnösök között nincsen különbség életkorra, etnikai csoportozásra vagy nemre való tekintettel. Ezért az ember természete minden tekintetben romlott, és mindenki ítélet alatt áll Isten törvénye szerint. A bűn valamennyi emberi kapcsolatot, rendszert és intézményt érint.

ELUTASÍJTJUK, hogy a fenti, Ádámmal fűződő kapcsolaton kívül bármely ember erkölcsileg felelős lenne a másik ember bűnéért. Habár családok, csoportok és nemzetek vétkezhetnek közösen, és kultúrákra jellemzők lehetnek bizonyos bűnök, a következő gene-

„Valljuk, hogy ha az evangélium elsődleges szerepe nem homályosul el, akkor az üzenet gyakran pozitív hatással van a kultúrára is, amelyben így a különféle társadalmi problémák enyhülhetnek.”

rációk kizárólag akkor osztoznak őseik bűnösségében, ha helyeslik és magukévá teszik (vagy igazolni próbálják) ezeket a bűnöket. Isten előtt mindenkinek a saját bűnét kell megbánnia, és csak arra kérhet bűnbocsánatot. Elutasítjuk, hogy akármilyen etnikai hovatarozásról is legyen szó, az szükségszerű kapcsolatban állna valamilyen bűnnel.

Igehelyek: 1Móz 2,16–17; 3,12–15; Péld 29,18; Ézs 25,7; 60,2–3; Jer 31,27–34; Ez 18,1–9.14–18; Mt 23,29–36; Róm 1,16–17; 3,23; 5,12; 10,14–17; 1Kor 15,3–11; 2Kor 11,3; Gal 1,6–9; Tit 1,12–13; Jel 13,8

VI. Evangélium

MEGVALLJUK, hogy az evangélium Isten által nyilvánított üzenet Jézus Krisztus személyéről és munkájáról, különösen is szűztől való születéséről, igaz életéről, helyettesítő áldozatáról és engesztelő haláláról. Ez tárja fel számunkra, hogy ki ő és mit tett, és azt az ígéretet is, hogy Krisztus megment mindenkit, aki elfordul a bűntől, és benne mint Urában bíz.

ELUTASÍJTJUK, hogy bármivel ki lehetne egészíteni ezt az üzenetet anélkül – legyen szó cselekedetéről vagy véleményéről –, hogy az ne roncsonná és ne formálná más „evangéliummá”. Ez azt jelenti, hogy az evangéliumból fakadó életforma és etika – például a kötelességünk, hogy igazságosan éljünk – habár igaz és fontos, nem válhat az evangélium központi elemévé.

Igehelyek: 1Móz 3,15; Péld 29,18; Ézs 25,7; 60,2–3; Róm 1,16–17; 10,14–15.17; 1Kor 15,1–11; Gal 1,6–9; Jel 13,8

VII. Üdvösség

MEGVALLJUK, hogy az üdvösséget egyedül csak Isten képes biztosítani a Jézus Krisztusba vetett hit által.

Minden hívő egyesül Krisztussal, megigazíttatik Isten előtt, Isten örökbe fogadja, és befogadást nyer Isten családjába. Így Isten szemében nincs különbség sem szellemi értelemben, sem méltóságban azok között, akik Krisztusban vannak. Ezenkívül mindazok, akik egyesülnek Krisztussal, életkortól, etnikumtól vagy nemtől függetlenül összekapcsolódnak egymással is. Minden hívő elváltozik Krisztus képére, hasonlósá válik őhöz. Isten újjászülő és megszentelő kegyelme által Jézus Krisztus visszatérésekor végül minden hívő megdicsőül és a bűn nélküli tökéletesség állapotába kerül.

ELUTASÍJTJUK, hogy bármilyen más módon üdvösséget lehetne nyerni. Elutasítjuk azt is, hogy az üdvösség arról szólna, hogy a keresztények már ebben a földi életben megszabadulnak minden régi bűnűktől, vagy teljesen immunissá válnának a súlyos bűnökkel szemben. Továbbá elutasítjuk azt is, hogy etnikai hovatarozása megakadályozhatna bárkit is abban, hogy megértse az evangéliumot, valamint hogy az etnikai vagy kulturális háttér enyhítő körülményként szolgálna vagy mentesítene bárkit is azon felelőssége alól, hogy hittel és bűnbánattal válaszoljon az evangélium hívó szavára.

Igehelyek: 1Móz 3,15; Péld 29,18; Ézs 25,7; 60,2–3; Róm 1,16–17; 10,14–15.17; 1Kor 15,1–11; Gal 1,6–9; Jel 13,8

VIII. Egyház

MEGVALLJUK, hogy az egyház elsődleges feladata az igehirdetés által az istentiszteletben, a tiszta tan továbbadásában, a keresztség és az úrvacsora kiszolgáltatásáról való gondoskodásban, az ellenkezők megcáfolásában, a szentek felkészítésében és felvér-

„Akkor lesz valaki eretnek, ha eltávolodik attól a hittől, amely egykor kijelentetett és a szentekre bízott. Ezért az eretnek rálépett a lelki pusztuláshoz vezető útra.”

tezésében, és az elveszettek evangelizálásában áll. Valljuk, hogy ha az evangélium elsődleges szerepe nem homályosul el, akkor az üzenet gyakran pozitív hatással van a kultúrára is, amelyben így a különféle társadalmi problémák enyhülhetnek. Megerősítjük, hogy Krisztus uralma alatt engedelmességgel tartozunk az Isten által rendelt kormányzó hatalmaknak, és imádkoznunk kell az állami vezetőkért.

ELUTASÍTJUK, hogy a politikai vagy társadalmi aktivizmust az evangélium szerves részének vagy az egyház elsődleges küldetésének kellene tekinteni. Habár a keresztény hívők élhetnek minden olyan törvényes eszközzel – és ezeket alkalmazhatják is –, amelyeket Isten gondviseléséből rendelt, hogy hatással legyenek a törvényhozásra, azt elutasítjuk, hogy ez a tevékenység üdvözítő hitre vezethetne, vagy hogy annak a küldetésnek, amit Krisztus, a Fő rábízott egyházára, központi részét képezhetné. Elutasítjuk, hogy a törvények vagy a rendeletek saját erejükénél fogva képesek lennének a bűnös szívet változásra bírni.

Igehelyek: Mt 28,16–20; Róm 13,1–7; 1Tim 2,1–3; 2Tim 4,2; Tit 1,9; 1Pt 2,13–17

IX. Eretnekség

MEGVALLJUK, hogy az eretnekség nem más, mint a keresztény hit szempontjából alapvető fontosságú tantétel tagadása vagy attól való elhajlás. Megvalljuk továbbá, hogy az eretnekség gyakran magában foglalja az alapvető igazságok különféle elképzelésekkel való helyettesítését, vagy pedig nem elsődleges tanítások központi státuszba emelését. Akkor lesz valaki eretnek, ha eltávolodik attól a hittől, amely egykor kijelentetett és a szentekre bízott. Ezért az eretnek rálépett a lelki pusztuláshoz vezető útra. Valljuk, hogy az eretnekség vádját azoknak a keresztény igazságoktól való elhajlásoknak kell fenntartani, amelyek a Szentírás központi üzenetét, a megváltással kapcsolatos fajsúlyos doktrínákat próbálják elpusztítani. Valljuk, hogy az ilyen egyértelmű bizonyítékokat felvonultató destruktív meggyőződéseket nevezhetjük csak eretnekségnek.

ELUTASÍTJUK, hogy jogos volna az eretnekség vádját minden olyan szituációval kapcsolatban felhozni, amikor nem sikerül tökéletes összhangot elérni minden vonatkozásban, amit az evangéliumban való

őszinte hit megkövetelne.

Igehelyek: Jn 14,6; ApCsel 4,12; Gal 1,6–9; 1Jn 4,1–3.10.14–15; 5,1.6–12

X. Szexualitás és házasság

MEGVALLJUK, hogy Isten az embert férfinak és nőnek teremtette, és ez az Isten által meghatározott különbségtétel jó, helyes és dicséretre méltó. A férfi és a női lét biológiailag determinált a fogantatástól fogva, és nem változik. A bűn átka olyan bűnös, rendezetlen vágyakat eredményez, amelyek azonos neműek közötti vonzalomként jutnak kifejezésre. Az üdvösség megszentelő erőt biztosít arra is, hogy bűnként tekintve e gyalázatos vágyakra megtagadjuk és a Lélek által megöldököljük őket. Megvalljuk továbbá, hogy Isten a házasságot úgy alkotta meg, hogy egy nő és egy férfi egy testként szövetségi, szexuális kapcsolatban éljen mindaddig, amíg a halál el nem választja őket. Azok, akiknek nincs esélyük házasságra, vagy nem akarnak megházasodni, arra kaptak elhívást, hogy egyedül és önmegtartóztatásban szolgálják Istent. Erre ugyanolyan értékes elhívásként kell tekintenünk, mint a házasságra.

ELUTASÍTJUK, hogy az emberi szexualitás társadalmi konstrukció volna. Elutasítjuk azt is, hogy a nemiség változtatható. Elutasítjuk, hogy a „meleg keresztény” legitim bibliai kategória lenne. Azt is elutasítjuk, hogy egy férfi és egy nő élethosszig tartó szövetségi kapcsolatán kívül bármilyen típusú partneri viszonyt vagy kapcsolatot házasságnak lehetne nevezni. Elutasítjuk azt is, hogy személyeket „sze-

„A »faj« vagy »rassz« nem bibliai kategória, hanem társadalmi konstrukció, amelyet gyakran embercsoportok osztályozására használtak, felsőbbrendűnek vagy alacsonyabb rendűnek bélyegezve őket.”

xuális kisebbségként” kellene azonosítani – ezek a kategóriák kulturális osztályozásra szolgálnak; ehelyett tiszteletben kellene tartani, hogy az Isten által teremtett emberi szexualitás túlmutat önmagán, és mint ilyen, szimbolikus jelentőségű.

Igehelyek: 1Móz 1,26–27; 2,24; 4,1; 19,24–28; Mt 19,3–6; Róm 8,13; 1Kor 6,9–11; 1Tim 1,10; Júd 7

XI. Komplementarizmus

MEGVALLJUK, hogy Isten az embert férfinak és nőnek teremtette a két nem elidegeníthetetlen biológiai és személyes különbségeivel együtt, és hogy ezek a különbségek jók, helyénvalók és csodálatosak. Habár nincs különbség férfi és nő között sem Isten törvénye előtt, sem úgy, ha Isten üdvözítő kegyelmének kedvezményezettjeként tekintünk rájuk, valljuk, hogy Isten különböző jellegzetességekkel és eltérő szerepek betöltésére alkotta őket. Ezek a különbségek a legvilágosabban a családban és az egyházban jelölhető ki, de az élet más területein is érvényesek. A házasságban a férjnek vezetnie, szeretnie és védelmeznie kell feleségét, a feleségnek pedig tisztelnie kell a férjét, és alázatosnak kell lennie férjével szemben minden Isten törvényével összhangban álló dologban. Az egyházban csak arra jogosult, felhatalmazott férfiak vezethetnek lelkészként/presbiterként/püspökként, és az egész gyülekezet előtt csak ők prédikálhatnak és taníthatnak. Továbbá valljuk, hogy az istenképűséget a legteljesebb és legszebb módon úgy juttathatjuk kifejezésre az emberi társadalomban, ha a férfiak és a nők engedelmesen azonosulnak az Isten által számukra kijelölt szerepükkel, és ha az Istentől kapott ajándékaik szerint szolgálnak.

ELUTASÍTJUK, hogy a férfi és női szerepek közötti, Isten által rendelt eltérések alapján leértékelhetnénk vagy lebecsülhetnénk az egyik nem elidegeníthetetlen szellemi értékét vagy érdemeit a másik javára. Ezek a különbségek semmi esetre sem akadályozhatják a férfiakat és a nőket abban, hogy Isten dicsőségét visszatükrözzék.

Igehelyek: 1Móz 1,26–29; ApCsel 17,24–26; 1Kor 13,4–7; 2Kor 12,16–18

XII. Fajok és etnikumok

MEGVALLJUK, hogy Isten az egész emberi fajt egy vérből teremtette. Noha az emberek különféle et-

nikumokhoz és nemzetiségekhez tartozhatnak, és ilyen alapon különbséget lehet tenni köztük, ontológiailag egyenlők Isten előtt mind a teremtés, mind a megváltás tekintetében. A „faj” vagy „rassz” nem bibliai kategória, hanem társadalmi konstrukció, amelyet gyakran embercsoportok osztályozására használtak, felsőbbrendűnek vagy alacsonyabb rendűnek bélyegezve őket. Mindaz, ami jó, igaz, becsülendő és csodálatos a különféle etnikumokban és a velük kapcsolatos tapasztalatokban, Isten kegyelmére vezethető vissza, s mint ilyen méltányolnunk kell. Minden bűnös cselekedetet és annak következményét (beleértve az etnikai csoportok közötti és azok ellen elkövetett gonoszságokat is) mint bűnt meg kell vallani, meg kell bánni és meg kell tagadni. ELUTASÍTJUK, hogy a keresztények faji csoportok szerint elkülönülhetnének egymástól, vagy hogy faji identitásukra a Krisztusban való identitásukkal egyenértékű dologként tekinthetnének, vagy úgy, mintha az előbbre való volna a Krisztusban való identitásuknál. Elutasítjuk, hogy a megváltottak közösségében helye lenne bármilyen megosztottságnak emberek különböző csoportjai között (a ki nem mondott felsőbbrendűség-érzéstől kezdve a nyílt neheztelésig). Elutasítunk minden olyan tanítást, amely a különféle faji csoportokat arra bátorítja, hogy kiváltságos elnyomóként vagy az elnyomás jogos áldozataiként tekintsenek magukra. Miközben együtt sírunk a sírókkal, elutasítjuk, hogy csupán az azzal kapcsolatos érzéseink, hogy megsértettek vagy elnyomtak, szükségszerűen bizonyítanak is másvalaki bűnös viselkedését, vagy hogy a másik biztosan bűnös lenne az elnyomás és az előítélet vétkében.

Igehelyek: Jn 14,6; ApCsel 4,12; Gal 1,6–9; 1Jn 4,1–3.10.14–15; 5,1.6–12

„Egyes kultúrák természetüknél fogva helyesebb előfeltevéseken nyugszanak, mint más kultúrák, mivel az azokban található világnézeteket biblikus alapigazságok formálták.”

XIII. Kultúra

MEGVALLJUK, hogy egyes kultúrák természetüknél fogva helyesebb előfeltevéseken nyugszanak, mint

más kultúrák, mivel az azokban található világnézeteket biblikus alapigazságok formálták. Méltányolni és támogatni kell a kultúra azon elemeit, melyek az isteni kinyilatkoztatást tükrözik. A különféle kultúráknak azonban, amelyekből ki lettünk hívva, mind vannak világiás és bűnös jellemzői: ezeket a Krisztus iránti tiszteletből el kell utasítani. Valljuk, hogy akármilyen gonosz befolyásnak is vagyunk kitéve saját kultúránkban, az leküzdhető – és le is kell küzdenünk – a megtérés által, valamint úgy, hogy biblikus igazságokkal vértessük fel szívünket és elménket.

ELUTASÍTJUK, hogy egyes személyek vagy csoportosulások – akármilyen kultúrában éljenek is – képtelenek volnának Isten kegyelme által felülemelkedni azokon az erkölcsi és szellemi hiányosságokon, amelyek mindenkori kultúrájuk részét képezik, vagy amelyeket az őket körülvevő kultúra támogat.

Igehelyek: Róm 1,18–32; Ef 4,17–24; Kol 3,5–11

XIV. Rasszizmus

MEGVALLJUK, hogy a rasszizmus bűn, melynek gyökere a büszkeség és a rosszindulat. Mindenkinek el kell ítélnie és meg kell tagadnia ezt, és tisztelettel kell tekintenie embertársaira mint Isten képmásának hordozóira. A rasszizmus bűne alig láthatóan is jelen lehet, de egészen nyíltan is megnyilvánulhat

fajgyűlölet vagy faji büszkeség formájában. Az ilyen jellegű előítélet vagy elfogultság szembemegy Isten kinyilatkoztatott akaratával, és vét a szeretet királyi törvénye ellen. Valljuk, hogy jóformán minden kultúra, beleértve a sajátunkat is, időnként kitermel olyan törvényeket és rendszereket, amelyek felerősítik a rasszista attitűdöket, és elősegítik ilyen irányelvek érvényesülését.

ELUTASÍTJUK, hogy összhangban lenne a biblikus kereszténységgel, ha mások felé elfogultsággal és előítélettel közeledünk, és ha ez a hozzáállás határozza meg másokkal való bánásmódunkat. Elutasítjuk azt a feltételezést, hogy csak a hatalmi pozícióban lévők lennének hajlamosak a rasszizmus bűnére, vagy hogy adott etnikai csoportba tartozó egyének ne lehetnének rasszisták. Elutasítjuk, hogy a rendszerszintű rasszizmus bármilyen módon összeegyeztethető volna a történelmi evangéliumi meggyőződésekből fakadó alapelvekkel. Elutasítjuk, hogy a Szentírást jogosan fel lehetne használni a mienktől eltérő etnikai háttérrel rendelkezőkkel szembeni előítéletünk, megvetésünk vagy elfogultságunk igazolására. Elutasítjuk, hogy a kortárs evangéliumi mozgalomnak szándékában állna bizonyos etnikai csoportokat felmagasztalni, más csoportokat meg leértékelni. Határozottan elutasítjuk, hogy az egyház élete és boldogulása szempontjából a társadalmi kérdésekről szóló tanítás (vagy a tágabb kultúra átalakítását célul kitűző aktivizmus) ugyanolyan jelentőségű lenne, mint az evangélium hirdetése és a Szentírást magyarázata. A történelem tanúsága szerint ezek hangsúlyeltolódást eredményeznek, és elkerülhetetlenül az evangéliumtól való elhajláshoz vezetnek.

Igehelyek: 1Móz 1,26–27; 5Móz 10,17; ApCsel 10,34; Róm 2,11; Ef 6,9; Gal 3,28; Jak 2,4 ◆

A nyilatkozat szövegét fordította:
Márkus Tamás András, Pálffy Miklós.

Lektorálta: Tóth Krisztián

A nyilatkozat elérhető az Evangélikál Csoport oldalán:
evangelikalcsoport.hu/2020/06/29/nyilatkozat-a-tarsadalmi-igazsagossagrol-es-az-evangeliumrol-dallasi-nyilatkozat

Nemeshegyi
Zoltán

A LELKIPÁSZTOR SZOLGÁLATI HELYÉNEK VÁLTOZTATÁSA

A lelkipásztori szolgálat egyik nagy kérdése a szolgálati hely változtatása. Isten szolgáltra hív, de nem biztos, hogy ugyanazon a helyen kell végezni a szolgálatot életfogytiglan. Fontos kérdés, hogy mikor van itt az ideje a helyváltásnak. Az alábbiakban tanulmányaimat, szolgatársaim véleményét és saját tapasztalataimat szeretném összegezni.

Az első kérdés az, hogy valóban itt van-e az ideje a helyváltásnak, vagy csupán menekülés az összegyűlt terhek, megoldhatatlannak tűnő feladatok elől.

Milyen lelki meggondolások segítenek a tisztánlátásban, amelyekbe a gyakorlati kérdések is belefolynak? Vannak-e még látásaim a jelenlegi gyülekezeti munkához? Tudom-e még a gyü-

lekezetet lelkesíteni valamilyen változáshoz, például valami újnak az elkezdéséhez? Kész vagyok-e még új kihívásokra a régi helyen? Ha nem, akkor is kitartóan kell végezniem feladatomat, amíg megbizonyosodom róla, hogy mi Istennek a szándéka, további terve velem.

Ha egy gyülekezet vezetőségének érdeklődése felém fordul, ez komoly megfontolás következmé-

nye, ezért ezt komolyan kell venni. Telefonon nem szabad lemondani vagy igent mondani, hanem időt kell kérni az imádságra, hogy megtudjam, mi az Isten akarata. Ha nem ismerem az érdeklődő gyülekezet helyzetét, kérjek információkat, hogy például milyen feladatok várnak ott egy új lelkipásztorra. Ma már elterjedt az a gyakorlat, hogy a megszólított lelkipásztornak lehetősége van

„A gyülekezet ideális képe legyen szolgálatom motorja, de ne a mérce, amelyhez mérem a gyülekezetet, mert akkor csalódom.”

arra, hogy a gyülekezet előjáróival őszinte beszélgetésben ismerjék meg jobban egymást.

Fontos kérdések, melyekre őszintén kell válaszolni

1. Ki volt az előd? Minden gyülekezetnek van véleménye az elődről. Ezt nem egyszerű túlszárnyalni vagy folytatni. Ha határozott kívánságokkal fordulnak hozzánk, amelyek az eddigi lelkipásztori munkával ellenkezők (például az előd nagyon missziós lelkületű volt, és most több tanítást szeretnének, vagy fordítva), lassan kell lépni, meg kell vizsgálnom, hogy meg tudom-e tenni. Képes vagyok-e rá?
2. Miért ment el az előd? A gyülekezet vezetőségének erre is nyíltan és becsületesen kell válaszolnia. Például hosszú idő után, hirtelen halál által, viszályok miatt. Visszasírják még? Hogyan beszélnek róla? El kell még valamit rendezni, vagy ezek csak pletykák?
3. Mikor ment el az előd? Háromtizenkét hónapot nyugodtan várhatunk.

A megkeresést követi az egyéni szempontok mérlegelése, melyek elsősorban gyakorlati vonatkozásúak, mint például a házastárs munkahelye, a gyermekek iskolája, az érdeklődő gyülekezet munkaterülete. Ha gyakorlati megfontolások alapján mondunk nemet, ne lelkileg adjuk el ezeket, maradjunk becsületesekek!

A megkeresést a házastárssal is meg kell beszélni. A gyakorlati kérdéseket mindig Isten vezetésének fényébe kell helyezni.

Például milyen előnyei és hátrányai vannak a nagyvárosnak és a vidéknek? Hagyományos vagy új gyülekezet? A változtatásnál nagy esélye van, hogy egészen új képességek ébredhetnek és új kapcsolatok keletkezhetnek.

Minden új szolgálat új odaszánással kapcsolódjon össze

A búcsút és a kezdést fel kell dolgozni. A változtatási idő közben újra meg kell vizsgálni, hogy miért lettem lelkipásztor, és ég-e még bennem a tűz.

Az új szolgálati helyen kívánatos azonnal megkezdeni az offenzív munkát, hogy a rendszeres terhelés és számonkérés egyensúlyban legyen. Változtatásokat sohasem szabad a gyülekezet vezetése nélkül tervezni! Először jól kidolgozni, azután lépni. Amit nem értem el, talán az utódom eléri.

A gyülekezeti tagoknak is új esélyük lehet az újrakezdéshez. Azok, akik eddig a széleken voltak, most új lelkipásztorral újat kezhetnek. Ebben segítenek a családlátogatások.

Az új kezdetnél nem szabad úgy tenni, mintha csak most kezdődne a gyülekezet története. Fejezzük ki hálánkat és tiszteletünket a gyülekezet eddigi története iránt!

Akkor is, ha a gyülekezet új elvárásokkal van, és változást kíván, nem szabad ezt kéz- és lábördelvé tenni, hanem abban a tempóban, amelyben a gyülekezet a kísértéseket legyőzheti. A gyülekezet megkísérli az új pásztorral, ahogy ehhez a gyülekezethez illik. Emellett időt és szeretetet invesztálni a vezető körbe, nyitottságot és közvetlenséget teremteni.

tálni a vezető körbe, nyitottságot és közvetlenséget teremteni.

Gyakran előjön az az igény, hogy most végre csináljunk rendet a széleken lévők között (a nyilvánartásban), mert az előd nem csinálta meg. Ne engedjük, hogy erre kötelezzenek! Nem kell nekünk, új munkatársaknak sürgősen kitakarítani azt, amit a gyülekezet eddig nem tett meg!

A lelkipásztor ne hasonlítsa össze állandóan az előző gyülekezetét a mostanival! Ha ez mégis megtörténik bennünk, nem kell hangoztatni a gyülekezetben, és ne éreztessük velük!

A régi szituáció ne legyen mérték az új szituáció számára! Az az előnyünk megvan, hogy mi még nem vagyunk olyan csalódottak, mint a helyi gyülekezet. Írjuk le, ami kezdetben feltűnik. Ezeket fokozatosan és szeretetteljesen mondjuk ki, illetve vizsgáljuk meg, hogy némely dolog, ami először zavart, valóban visszás-e.

Nehézséget jelent a gyülekezetről alkotott bibliai képet fenntartani és egyidejűleg a gyülekezet jelenlegi helyzetét komolyan venni. A gyülekezet ideális képe legyen szolgálatom motorja, de ne a mérce, amelyhez mérem a gyülekezetet, mert akkor csalódom. (Kiábrándulni abból lehet, ami ábrándokra épült.) A lelkipásztor ne engedje, hogy egyetlen motorja és reményhozója legyen a gyülekezetnek!

Bemutakozó látogatások

A szolgálat első heteiben fontos a szomszéd gyülekezetek lelkipásztorainak meglátogatása. A polgármesternél: „Hol lát ön feladatokat és

lehetőségeket lakóhelyünkön a gyülekezet számára?” „Istentiszteleteinken rendszeresen imádkozunk lakóhelyünk és országunk vezetőiért.”

Szociális intézmények vezetőinél, ifjúsági szervezetek vezetőinél (ifjúsági lelkipásztor): Ne mocskoljunk senkit! Adjunk információkat, ismertetőket gyülekezetünkről!

Ezek a látogatások csak az első fázisba illenek. Ha az előd az Aliansz- és ökumenikus kapcsolatokat nem ápolta, a kollégák sértődöttek lesznek, ettől azonban nem kell megijedni. Keressünk a közelben egy lelkipásztor házaspárral lelkigondozói és baráti kapcsolatot! Legyünk aktívak! Az idősebb kollégákat is vegyük figyelembe!

Barátságok az új helyen

A barátok a gyülekezetben: ajándék. Szükségünk van barátokra,

kapcsolatokra. Ebből problémák is lehetnek. A testvéri kapcsolatot többre kell értékelni a barátság-nál. Testvéreimet Istentől kapom, barátokat magam is választhatok.

A gyülekezet figyeli, hogy a lelkipásztornak mire mennyi ideje van. A barátság nem válhat titkos gyülekezetvezetéssé.

Rossz, ha a barátok ellenséggé lesznek. Ezért a barátságot felelősséggel kell folytatni és figyelni a reagálásokra. Vannak emberek, akik időt, vendégszeretetet és ajándékot investálnak be, és megsértődnek, ha a lelkipásztor nem áll a pártjukra. Valódi barátságok a csalódásokat és a véleménykülönbségeket is kibírják.

Különösen az új szolgálat kezdetén vannak olyan emberek, akik feltétlenül meg akarják nyerni maguknak a lelkipásztort. A barátság ne szítson féltékenységet!

A barátság nem annyira a gyülekezeti problémák megbeszélése legyen, és a gyülekezeti titoktartást a barátságban is komolyan kell venni!

A lelkipásztor ne legyen szerepjátékos a gyülekezetben! Nem szabad színésznek lenni és mindennütt úgy játszani, ahogy kívánják. A színészlelkipásztor rövid idő alatt kiég és boldogtalan lesz. A gyülekezet hamar észreveszi a hi-telesség hiányát.

—

Rövid, tömör mondatokban foglaltam össze ismereteimet és tapasztalataimat. Nem gondolom, hogy minden fontos dologra kitértem, és hogy tévedhetetlen lennék, de ha csupán elgondolkodtatnak a leírtak, és jobb megoldásokra készítenek, akkor már elérte célját e rövid írás. ◆

Cikkünk szerzője nem sokkal lapzártánk előtt távozott az élők sorából. A most közölt tanulmányát idén augusztusban bocsátotta rendelkezésünkre. Hálával emlékezünk nyitott gondolkodására és magas szintű tudományos felkészültségére.

Szigeti Jenő Budapesten született 1936-ban. Előbb az Eötvös Loránd Tudományegyetemen majd az Adventista Lelkészképző Szemináriumban tanult. Lelkészi oklevele megszerzése után a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián tanult tovább, majd a Debreceni Református Teológiai Akadémián egészítette ki ismereteit doktori tanulmányokkal. Ezzel párhuzamosan Budapesten, majd Békéscsabán, később ismét Budapesten szolgált lelkészként. 1981 és 1989 között a Szabadegyházak Lelkészképzőjének főigazgatói, 1984 és 1994 között a magyar adventista egyház elnöki tisztségét viselte. 1989-ben MTA kandidátust szerzett. 1990-től az Adventista Teológiai Főiskola oktatója, 1990 és 1996 között főigazgatója is volt egyben. Emellett 1991 és 1993 között az Evangélikus Teológiai Egyetem állandó oktatója volt. Oktatott az ELTE-n, a Debreceni Egyetemen, a Miskolci Egyetemen, a Pütkösdí Teológiai Főiskolán és a Baptista Teológiai Akadémián is. 2007-től volt professor emeritus. 83 éves korában hunyt el. Fő kutatási területe a vallási néprajz, a 19-20. századi egyháztörténet, 18-20. századi egyházi irodalom volt. Számos könyvet és tanulmányt írt, főként teológiai, egyháztörténeti témákban.

Szigeti Jenő

EGY ALFÖLDI GYÜLEKEZET MEGHIÚSULT REFORMÁCIÓJA A XIX. SZÁZAD VÉGÉN

A reformáció a kétezer éves kereszténységnek nem csupán egy egyszeri jeles történeti eseménye, hanem az egyház történetének egy állandó életjelensége. A reformáció nem egy egyedi esemény, hanem egy állandó folyamat. Ha az egyház él, akkor állandóan meg kell újítani. Csak így élhet. Luther és reformátortársai nem „a” reformációt alkották meg, hanem arra döböntek rá, hogy vissza kell térnünk az alapokhoz. Amíg az egyház él, változik: megújul, előregszik, születik, meghal. Az egyházat élő organizmusként (nem pedig halott organizációként) kell vizsgálnunk. Az élet változás. Újabb és újabb adaptálódás a világhoz. A kereszténység Krisztus gyakorlati követését jelenti a mindennapokban, aki megígérte, hogy velünk marad minden napon a világ végezetéig (Mt 28,20). A kereszténység akkor él, ha a mai élet mai kihívásaira mai válaszokat tud adni. Ez csak úgy lehetséges, ha Krisztus megváltói művének a fényében mérlegre tesszük szolgálatunkat, az életet. Luther azt tanította, hogy „az egyház gyermeke az igének, nem pedig annak az anyja. Az egyház születik az igéből. Ahol az ige veszendőbe megy, ott nincsen többé egyház.”¹

1. D. Martin Luther Werke. Kritische Gesamtausgabe (Weimarer Ausgabe) 42. Band: „Genesisvorlesung” (1–17), 1535–38. Weimar: Hermann Böhlhaus Nachfolger, 1911, 334.

„A szekularizáció és az elvallástalanodás veszedelme ellen különböző eszközökkel próbált megküzdeni az egyház.”

Ezért a reformációra való emlékezésünk nem az egyszeri eseményre, hanem a folyamatra szeretnénk figyelni egy kevésbé ismert XIX. század végi példával. Az újabb kori egyháztörténetünk nagy viharzónája a felvilágosodás ideje volt. A vallás tartalma változott meg. A magyar népi kultúrában is döntő változást hozott a felvilágosodás, melynek hatása a népi vallásosság történetében is maradandó változásokat idézett elő. A római katolikus barokk vallásosság fokozatosan háttérbe szorult, és józanabb, polgárosultabb lelkiségnek adott helyet a jozefinizmus idején. A puritán gyökerű protestáns népi vallásosság is fokozatosan kiszorult a templomokból a házi istentiszteletek világába.

Hogyan lehet ezt a változást a vallás, illetve a vallásosság esetében modellezni? A vallásnak van egy egzisztenciális alapja, ami Isten és az ember belső viszonyának, kapcsolatának megélése. Ezt nevezzük hitnek. Ez több, mint valamilyen tannak, állításnak vagy tagadásnak az elhívése. Ez egy belső, drámai küzdelem, vagy békés párbeszéd az Örökkévalóval. Ez minden vallás pszichológiai alapja. Ugyanakkor minden hit testet ölt a társadalomban, közösséggé, szervezetté, intézménnyé lesz. Ez a szervezet, illetve intézmény van kitéve a változásnak. Megmaradásának léte a változás. Ilyen szervezet az egyház is, amelynek szüntelenül szembe kell néznie a kor kihívásaival, az élet szüntelen változásaival, ha élő közösség akar maradni. A hit és az egyház, a társadalmiasult közösség és az egzisztenciálisan megélt valóság természetesen megkülönböztethető egymástól, de egymás nélkül életképtelen, hiszen az ember egyszerre individuum és közösségi lény.

A XIX. század közepén élte át a magyar protestantizmus az egyik legnagyobb szekularizációs válságát. Ennek emlékei a sajtóközlemények vizsgálatával jól kutathatók. Kiürültek a templomok, papválasztási botrányoktól volt hangos a sajtó. A nép még itt-ott hagyományörzésből eljárta a templomba, de „gyakran előfordult, hogy a harangozás után a lelkipásztor nézte a parókiáról: megy-e valaki a templom felé. Mikor egy darabig hiába várt, üzent az egyházfival, s bezárta a templomot, ki sem lépve lakásából. Pedig néha a hívek is a papra vártak, s midőn látták, hogy nem jön

ki a paplaktól, ők sem indultak el a templomba.”² Nagy botrányt váltott ki az Érmelléken található Szentjób községben történt eset. 1859. július 26-án éjjel kigyuladt a református paplak. Az egész ház a hozzá tartozó gazdasági épületekkel, jószággal és takarmánnyal együtt elégett. A református hívek a tüzesetkor odafutottak az égő házhoz, de hideg tétlenséggel végignézték a pusztulást. Egyikük sem próbált segíteni. Csak a római katolikus pap a híveivel és az uradalmi tiszttel együtt vett részt az oltásban.³

A szekularizáció és az elvallástalanodás veszedelme ellen különböző eszközökkel próbált megküzdeni az egyház. A hatalmi intézkedések csődje hamar nyilvánvaló lett. Az új típusú, szociálisan érzékenyebb, a bibliai elvekhez közelebb álló és a késő puritán elvekkel párbeszédképes belmissziói irányzat az egyház hivatalosai előtt gyanús volt. Ők nem az egyház hatalmi pozícióinak erősítésében, hanem azok lebontásában látták a megoldást. Ezek a törekvések hasonlítottak a nyugati kapcsolatokkal rendelkező, államtól függetlenül szervezkedő szabadegyházi mozgalmak tevékenységére, melyek éppen az elvallástalanodás, a templomi kegyesség kiüresedésének ellensúlyozására jöttek létre.

A házi istentiszteletek szerepére Békésen már több tanulmányomban is rámutattam.⁴ A város egyik, nagy belmissziói tapasztalatokkal rendelkező lelkészét, Kecskeméti Ferencet (1855–1915), aki skót ösztöndíjas, majd missziói lelkész volt az Egyesült Államokban, 1885-ben békési másodlelkésznek választották. Fő törekvése az volt, hogy a gyülekezetből egyre jobban kiszoruló egyszerű tanyasi embereket bevonja a református gyülekezet életébe. Kecskeméti Ferenc támogatta az ecclesiológ munkáját. A házi, családi istentisztelettel kapcsolatban osztotta Csiky Lajos (1852–1925) debreceni professzor véleményét, aki 1892-ben ezt írta:

A házi istentiszteletek, minőket régebben hazánk egyházas érzelmű protestáns családjai

2. Bíró Sándor et al.: *A magyar református egyház története*. Budapest: Kossuth, 1949, 352–353.

3. Uo., 353.

4. Szigeti Jenő: „És emlékezzél meg az útról...” *Tanulmányok a magyarországi szabadegyházak történetéből*. Budapest: Szabadegyházak Tanácsa, 1981, 28–38., 91–105., 119–120., 142. stb.

„Ezenkívül énekléssel és bibliaolvasással tartom őket, mert ily cselekedetek nélkül a hit meghalt állat.”

is tartottak, minőket a vallásos külföldi protestáns családoknál ma is a legtöbb helyen föl találhatunk, éneklésből, bibliaolvasásból és imádkozásból szoktak állani. Ilyen házi istentiszteleteket, bibliamagyarázatokkal összekötve, igen jól rendezhetnének, s némely helyeken rendeznek is magyar református lelkészeink oly helyeken, hol egyes nazarénus vagy baptista apostolok akarják híveinket eltéríteni apáink vallásától. Az ilyen lelkipásztori működés fontosságáról azonban újra a lelkipásztorokdás-tannak kell részletesebben beszélnie.⁵

Kecskeméti is ezt az ellensúlyt látta a házi istentiszteletekben, és ezeknek támogatásával akarta élő hitű gyülekezetté szervezni a békési református gyülekezetét. Ez a program kudarcot vallott a hivatalos egyház egyre erősebb ellenállása miatt. Kecskeméti szerint

a kérdés ott csúcsosodott ki, hogy helyeselt-e az, ha egy lelkész a maga gyülekezetén kívül más lelkészek gyülekezetébe úgynevezett evangélistákat, vagyis olyan magasabb képzettség nélküli egyéneket küld ki, akik bibliai és más vallásos könyvek árulása mellett istentiszteleteket is tartanak egyes híveknél. A nagy többség ezt nem helyeselte.⁶

Szalay József, aki ösztöndíjas társa volt Kecskemétinek Skóciában, a *Keresztyén* című folyóiratban 1894 nyarán arról adott hírt, hogy „már százak vannak Békésen, kik az életszentség képviselői és hatalmas terjesztői”.⁷ Egy másik beszámoló szerint „Békésen több családban tartanak már naponta áhitatórákat, sőt bizonyos meghatározott időben össze is gyűlnek együtt imádkozni, énekelni, Bibliát olvasni, hol – mint Gyarmati testvérünk írja – már persely is van vallásos iratok vásárlására és a *Keresztyénben* említett célok támogatására. Ezen összejövetelek néha igen látogatottak.”⁸ A folyóirat Hevesi Ferenc bibliaárus jelentése alapján arról tudósít, hogy egy-

egy ilyen házi istentiszteleten nemcsak a szoba és a konyha telt meg zsúfolásig, hanem még az utcán, az ablakok alatt is álltak hallgatók. Ugyanakkor aktív missziót is folytattak ezek a körök. A békési Gyarmati István egyik levele jól tanúsítja ezt:

Igyekszem az igazságot hordozni minden helyeken. Boltokban, mészárszékbe, templomba mentkor, vagy ha munkába megyek kaszáláskor, kapáláskor telerakom könyvvel a gazdám és a munkásokat. Ezenkívül énekléssel és bibliaolvasással tartom őket, mert ily cselekedetek nélkül a hit meghalt állat. Jertek azért, testvérek, erősítsük egymást a gonosz világ között, kik nekünk mily nagy ellenségünk, mert Jézus szava, hogy összejövünk, nevére elmélkedjünk, mert ott van velünk. Jaj azoknak, kik még nem így cselekszenek, kik hozzánk nem adják magukat, újjászületés nélkül vannak, az égből a szentek és éneklő lelkektől bizonyosan kizáratnak. Így kezdjük hát el a szent társaságot lelki énekeket énekelvén.⁹

Nemcsak Békésen voltak olyan emberek, akik laikus prédikátorként felálltak az ígét magyarázni, hanem ez a szolgálat a puritanizmus óta a népi ecclesiólák állandó élettevékenysége volt. Ilyen laikus prédikátor volt Horváth Károly mezőtúri kőműves, aki megírta élettörténetét,¹⁰ de ilyen volt a fent említett, levelet író, egyszerű emberek legnagyobb része is. A laikus prédikátorok működéséről sajtóvita is indult, amelyben elhangzott az érdekes diagnózis: „a házi istentiszteletek közönsége nő, a templomiaké fogy.”¹¹ De más eszközökkel is megpróbálták Kecskemétiék törekvéseit lehetetlenné tenni. Baptistasággal vádolták,¹² espe-

9. Uo., 78–79.: „Egy békési levél”.

10. Horváth Károly: *Életem története*. Mezőtúr: 1951. (Kézirat Achs Károly tulajdonában).

11. Ferenczi Gyula, *Debreceni Protestáns Lap*, 1895/12, 20. és 22. reflexiók. Lásd még *Evangélikus Egyházi Szemle*, 1895. május, 69–70. és 88–89. *Keresztyén*, 1895. augusztus 1., 64. stb.

12. *Keresztyén*, 1893. október 1., 81. Várady József: „Néhány őszinte szó T. Kecskeméti Ferenc úrhoz”. *Békési Hírlap*, 1895. augusztus 17., 1–3. Uo., augusztus 23.; szeptember 21.; november 16.; *Veritas*: „Rossz jelek a református egyházban”. Uo., augusztus 24.; *Evangélista*, 1897. május 1., 136. stb.

5. Csiky Lajos: *Egyházzsértartás*. Debrecen: K. n., 1892, 83.

6. *Evangélista*, 1895. szeptember 1., 5.: „A békésbányai egyházmegye közgyűlése”.

7. *Keresztyén*, 1894. június 1., 53.

8. Uo., 1894. október 1., 77.

„A nazarénus, baptista, adventista stb. közösségek egyértelműen a puritán gyökerű házi, családi istentiszteletekre építettek.”

resi vizsgálatot folytattak ellene, amelynek anyagát a későbbiekben részleteiben is megvizsgáljuk.¹³ A házi istentiszteletek kapcsán az egyházfogalom változásáról, módosulásáról is kell szólni, ami első látásra is összefügg a szabadegyházi gyülekezetek indulásával. A nazarénus, baptista, adventista stb. közösségek egyértelműen a puritán gyökerű házi, családi istentiszteletekre építettek. Laikus prédikátorok az ott kialakult kegyességi szokásokat képviselték. Ők éppen olyan karizmatikus tanítók voltak, mint a házi istentiszteleteken megszólaló prédikátorok. Ennek a folyamatnak szemléltetésére ismét Békés példája kívánkozik.¹⁴

Volt egy paraszteccelesiola Békés egyik külterületén, a Csibor-zugban, mely id. Takács János és Sós István gyülekezete. Ez az ecclesiola került a viharok középpontjába, mert ebből nőtt ki a békési baptista gyülekezet. Az ecclesiola életéről a visszaemlékezések alapján képet alkothatunk. Egyik kortárs – talán Takács János – így emlékszik vissza a gyülekezet alakulására: „Békésrosszterdön 1882-ben id. Takács János és Sós István buzgólkodásával egy gyülekezetet alakítottak, mert lelki érzelmük felébredt, és belátták, hogy igen messzi el vannak maradva az igazi Krisztus-követéstől. Így az idős Takács János házában mint református vallásúak, de elkülönülve a többiektől télen minden este, nyáron meg vasárnap tartottunk (istentiszteleteket) nyolc évig.”¹⁵ Egri Károlyné (Szász Zsuzsanna) szerint Sós és Takács

rosszterdei otthonunkban már kutatták a Szentírást, és szerették a Bibliát, szomszédaiknak is olvastak belőle. Téli estéken tartottak istentiszteleteket házaknál, és eszmecseréket folytattak a bibliai dolgokról. Ezekben lelték örömeiket, nem szerették a hiábavaló beszédeket, léha társaságot, bár ők még fiatal emberek és nőtlenek voltak. Csak a komoly emberek társaságát szerették és keresték. Sós testvér beszélte ezeket nekünk személyesen. Amikor lehetett, vette a Bibliát a hóna alá, és ment házakhoz, és olvasta, magyarázta az embernek a Szentírást. Ez volt neki fő öröme.¹⁶

Sós István (1852–1937) szegény, de buzgó hitű református családból származott, és fiatalon a református egyház egyik rosszterdei presbitere lett. Csopják Attila úgy tudta róla, hogy „már húszéves korában átolvasta az egész Bibliát”.¹⁷ Kecskeméti révén 1888-ban Takács Jánossal együtt a *Szabad Egyház* című folyóirat előfizetője lesz.¹⁸ Ekkor jelennek meg Szalay József és Kecskeméti kritikái hangú cikkei, melyekben a református egyház romlásának okait elemzik.¹⁹ A rosszterdei ecclesiola ebben a kritikái hangban találja meg saját érzéseinek, véleményének a kifejtését. Ez nemcsak hallgatólagos egyetértés volt, hanem Sós hamarosan tollat ragad, és megírja véleményét, melyet a lap rendre le is közöl.

Első cikke talán az „Építsük a mi Jeruzsálemünk erkölcsseit”, mely Békésen 1890. április 21-én kelt.²⁰

13. Jegyzőkönyv, melyet alulírottak Nagytiszteletű Szabó János esperes úr megbízásából a békési ref. egyház kebelében egyházlátogatás tartása alkalmával a végett vettek fel, hogy ezen egyház kebelében fölmerült baptista vagy nazarénus mozgalom keletkezéséről és mibenlétéről a megejtendő tanúkihallgatások útján, magoknak tájékozást, s az egyházi felsőbb hatóság számára is értesülést szerezhessenek. Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár, Debrecen, Békési Református Egyház iratai 1891. (Továbbiakban: Jegyzőkönyv.)

14. Részletesebben: Szigeti Jenő: *Egyházak – egy világ végén*. Budapest: Advent Irodalmi Műhely, 2009, 63–79.

15. A békési baptista gyülekezet keletkezése. Kézirat. Baptista Levéltár, Budapest.

16. Egri Károlyné (Szász Zsuzsanna) született Békésen 1888. augusztus 26-án. „Emlék-irat a Békési Gyülekezet kezdetéről.” Okány: 1970. Kézirat. A budapesti Baptista Levéltár tulajdona.

17. Csopják Attila: *Képek a magyarországi baptista misszió történetéből*. Budapest: Baptista Könyvkereskedés, 1928, 54.
18. Rácz Károly: „A lapunkra vonatkozó javaslatok”, *Szabad Egyház*, 1888. augusztus 16. Az új földműves előfizetők között Fodor Jánost, Bakay Ferencet, Rácz Lajost, Takács Jánost, Sósét és Sós Istvánt említi.

19. Kecskeméti Ferenc: „Levél a szerkesztőhöz”, *Szabad Egyház*, 1888. július 1. Szalay József: „Egyházunk romlásának fő kútfeje”, *Szabad Egyház*, 1888. szeptember 1., 16. Kecskeméti Ferenc: *Szabad Egyház*, 1888. október 16. stb.

20. *Szabad Egyház*, 1890, 86–87., „Egy előfizető” aláírással. 1891 februárjában tett vallomásában elismeri, hogy ő írta.

„Oly elragadó volt az ő buzgó istentiszteletük, hogy kénytelen voltam azt mondani, hogy felét sem mondták meg az ő szent és kegyes istentiszteleteknek.”

Ebben a puritán erkölcs nevében tiltakozik a világias életforma betörése és uralma ellen. Ez év augusztus 18-án kelt levelét már nevével közli a folyóirat. Ez a cikk lényegében egy kiáltvány, felszólítás az egyház pusztuló állapotának orvoslására. Két gyakorlati követelést hangoztat, „az Úr napjának a megszentelését” és a gyülekezeti fegyelmzés visszaállítását. Szenvédélyes, bibliai ihletettséggű stílusáról egy kis rész is képet ad:

Szerelmes pásztoraink! Meg ne nehezteljenek rám, mert tudom bizonyosan, hogy nem hazudtam. Kérlek titeket a Krisztus szerelmére, ti tudjátok, hogy egy kevés kovász megposhasztja az egész tésztát, márpedig az nem kevés, vesétek ki azért a régi gonosz kovászt közülünk, mert addig holtnak mondják a másként hívők egyházunkat, mert nem látnak rajtunk semmi szentséget.²¹

E mögött a mondat mögött már sejteni lehet, hogy Sós találkozott az alföldi baptista misszió egyik leg-többet hangoztatott érvével. A szalontai baptisták híre már eljutott Békésre, sőt Sós egyik unokánév-re, Tóth Mihályné Bereczki Erzsébet – aki akkor már Nagyszalontán baptista volt – 1890 februárjában el is látogatott a rosszerdei ecclesiolába, nem titkolva el a baptista tanításokat.²² Testvérét, Szilágyiné Bereczki Zsuzsannát látogatta, és az egyik visszaemlékező, régi feljegyzésére hivatkozva így írja le ezt a látogatást: „Az ő itt léte alatt is, mint máskor is kijött a református lelkész Békésről, és istentiszteleti összejövetelt tartottak a reformátusok, erre az összejövetelre elment Tóthné is, aki akkor már baptista volt, ahol a Biblia alapján vita alakult ki, és a vita Tóthné állásfoglalásának javára dőlt el.”²³

El valószínűleg csak későbbi legenda, Sós és Kecskeméti nem írt róla, de mint minden legenda, ez is ki-

fejez valamit. Sós ekkor még nem baptista, hiszen így fejezte be 1890. augusztus 18-án írt levelét: „Ezzel maradok hív református tag és mindnyájok hív atyjokfia az Úrban”, de másnap újra tollat fogott, és elmondta a szalontai gyülekezetben tett látogatásának történetét. Sós visszaemlékezése szerint 1890. Péter-Pál-napkor járt Nagyszalontán.²⁴ A levélből kiderül, hogy hosszabb vajúdas előzte meg az útját. Nem egyedül ment, Gyarmati István is elkísérte. A többi közt ezt írja a látogatásról: „Régóta hallottam a baptistákról, hogy milyen szent nép. Kivánnék látni, ne csak Angolországból hallani, hanem itt a magyarok ege alatt is szent ekklézsiát” – ezért ment el rokonaival a szalontai gyülekezetbe. „Oly elragadó volt az ő buzgó istentiszteletük, hogy kénytelen voltam azt mondani, hogy felét sem mondták meg az ő szent és kegyes istentiszteleteknek.” Az istentiszteletet így írja le:

A gyülekezet – bár nem nagy, de olyan szépen énekelnek, mint egy kis mennyei zene, és le-térdepelve, szépen, buzgón imádkoznak és zokognak; és egyszerű parasztember prédikált, Bibliát magyarázott és kérdezett is. A délutáni tiszteleten iskola gyanánt a Szentírásból kérdezték a tudósabbak a gyengébbeket, hogy mindenki tisztába legyen értelemmel, és tudjanak felelni a nők is. Este ismét harmadszor gyűltünk nyolc órakor össze, azt gondoltuk, hogy néhányan leszünk, de nem, hanem mint reggel, apraja, nagyja mind pontosan megjelentek, és közülük egy szűrszabó mester, bár fiatal, oly szép, hosszú prédikációt mondott, hogy egy teológustól sem lehetne különbet várni, hogy bántam volna, ha nem mehettem volna el, és tíz órakor végződött.

Az első prédikátor Tóth Mihály volt, míg a fiatal szűrszabó Főnagy Albert.²⁵ Sós a nehezebb kérdése-

21. Sós István: „Kérelem lapunk munkatársaihoz”, Szabad Egyház, 1890, 145–146.

22. Sós István: A békéssrosszerdei és békési gyülekezet rövid története. Kézirat, Baptista Levéltár. Pásztor Ferenc vallomása szerint Sós egy Kecskeméti-től kapott könyvből ismer-te meg a baptistákat mint „igaz keresztény embereket”.

23. Egriné Molnár Róza: A rosszerdei gyülekezet fennállásá-nak rövid története. Kézirat Kiss Ferenc hagyatékából.

24. Sós: A békéssrosszerdei és békési gyülekezet.

25. Sós István vallomása. Jegyzőkönyv, 1891. február 16., 21. Tóth Mihályról lásd Csopják: Képek, 80–81. Kirner A. Ber-talan: Tóth Mihály. Kézirat, Baptista Levéltár; Kovács G.: „Tóth Mihály”, Békehírnök, 1963. június 1.; Bodnár Ferenc: „Egy magyarországi úttörő munkás”, Evangéliumi Hírnök, 1976. augusztus 15.; Uő.: „Akik előttünk jártak”, Békehírnök, 1976/22, 89.

„Minden egyház történetében van dagály és apály.”

ket sem hallgatta el. Megkérdezték tőle, hogy miért nem csatlakozik a baptista gyülekezethez. Sós azt válaszolta, hogy ugyanezek a tanítások a református egyházban is megtalálhatók, de vendéglátói ezzel nem értettek egyet. Így érveltek:

a ti egyházatok világi egyház, és tele van mindenféle káromló, tolvaj, ünneprontó, parázna, fősvény, rágalmazóval: nincs köztetek szent élet, vagy akik megszentelték az Úr napját keresztényi módon a Krisztus regulája szerint nem élnek. [...] Ők azt mondják, hogy megtért embert keresztelnek meg, mi pedig kis gyermekeket; a felnőtt csak olyan lesz, mint az apja. Igaz is, mert a mi ekklézsiánkban megkeresztelnek mindenféle hitetlen embert és parázna asszony gyermekét, mert az a szabály, mert különben még fegyelmi vizsgálat alá is jöhet a lelkész.

Mint a fentiek is igazolják, Sós a szalontai látogatás leírása mellett nem titkolta el azt, hogy elégedetlen a református gyülekezet kegyességével. Azt tanácsolta, ha a református egyházban gyermekeket keresztelnek, akkor a családfőt is tanítani kell. Éppen úgy el kellene szerinte ítélni a hivalkodó szórakozásokat, mint amilyen például a tánc vagy a részegség, mint ahogyan ezt a baptisták teszik. Ezért nagyobb egyházfegyelmet követelt, és puritánabb erkölcsöket.²⁶

Látogatásáról beszámolt Sós Kecskemétinek is, akivel jó ismeretségben volt, hiszen ő bérelte javadalmas földjét. A köztük lefolyt beszélgetésről 1891 februárjában Kecskeméti a következő jelentést tette:

Midőn Sós István először jött hozzám, s közölte velem tapasztalatait, s kérdéseket intézett hozzám a baptistákról, azt mondtam neki, hogy én még eleven baptistát Magyarországon nem láttam, s nem tudom, milyenek ezek. Hogy azonban a történelmi baptistaság micsoda, azt megmondhatom, s kérdezte, miben különbözik tőlünk, elmondtam az újabb baptistaság különböző ágazatait, majd az angolok közt nagyobb számmal lévőket röviden ismerttettem. Ő azután felhozta a keresztséget, s hogy mit mon-

danak erre nézve a baptisták, hogy a gyermek keresztsége nem írásszerű stb. sőt, hogy némelek azt mondják, hogy mi nem idvezülhetünk stb. Erre én azt mondtam, hogy a Szentírásból nem mutathatja ki a baptista, hogy a gyermekkeresztség érvénytelen volna, káténk a helvét hitvallástételünk (mikben Sós jártas, egész nagy kátémagyarázatot olvasott át ismételt, nem emlékszem, melyik régi szerzőtől) egészen a bibliai, midőn azt tanítja, hogy a jó keresztény gyermeke megkeresztelendő. Továbbá, hogy a Szentírás az üdvöt nem a keresztesítés módjától és idejétől teszi függővé, hanem a hittől, azt tanítván: aki hiend és megkeresztelkedik, idvezül, aki pedig nem hiend, elkárhozik. Nem mondja, aki így vagy úgy, ekkor vagy akkor nem keresztelkedik meg, elkárhozik, csak azt mondja: aki nem hiend, nem üdvözülni. Több más helyet is hoztam fel. Ebben megnyugodott, de azt is mondják, folytatá, hogy a mi egyházunk nagyon romlott; nincs közöttünk egyházi fegyelem stb. Mire én azt feleltem, a hibákat, betegségeket nagyon jól ismerjük mi is, és azon vagyunk, azon kell lennünk, hogy gyógyítsuk, a szószékről is elégszer feltárjuk. De hát más felekezetek, pl. a baptisták hogy vannak? Azoknál is van baj. Angliában (...) sokan közülük eltértek a valódi evangéliumi tantól több és fontos pontokban. Minden egyház történetében van dagály és apály.

Mondotta Sós, hogy a vasárnapot nem szenteljük meg kellőleg, a templom előtt hordják a szalmát vasárnap, délután pedig kevesen jönnek a templomba stb. Szenteljük meg – mondván – mi. Járjunk elöl jó példával, s azután ki-ki a maga lelkéért felelős. Azt is mondtam neki, hogy egy nap nem nehéz angyalnak látszani, de ha közelebről ismerné a baptistákat is állandóan, ő bennük is bizonyosan találna hibát, s mondtam, amit vallo-másában említ is, hogy ne higgyenek minden idegen embernek, mert nem tudni, kicsodák azok.²⁷

26. Sós István cikke, *Szabad Egyház*, 1890. október 1., 16. és 143–144.

27. Kecskeméti Ferenc: *Nyilatkozat a békési baptista mozgalom tárgyában*. Tiszántúli Református Egyházkerületi Levéltár, Békési Református Egyház Iratai, 1891.

„Közben az anyakönyvek tanúsága szerint az első békési baptisták már titokban bemerítkeztek.”

Ez a beszámoló hűségesen tükrözi Sós István lelki válságát. A Szabad Egyházban megjelenő cikkei is ezekkel a kérdésekkel foglalkoznak.

De Sós belső érzéseiről és döntéseiről ő illetékes nyilatkozni. Visszaemlékezésében azt írja, hogy unokanővére

megkínálta nekem az újjászületés rendtartását, igaz, hogy nem láttam benne semmi hibát, de mégis elleneztem azzal az érveléssel, hogy úgy is lehet idvezülni, csak meg kell tartani Jézus hitét, és akkoriban azt emlegette az ev. ref. egyházi lap, hogy a helvét hit zászlóját kibontják, és kijavítják a vallást, de ő azt felelte, hogy nem kell Jézusnak kifejezett vallás, hanem egy új élet, egy új teremtés. Ez engem is szíven talált, és alig egy óráig tartott tünődésem. Beadtam a derekam, és attól kezdve mint hű barát voltam, és hirdettem az Urat.²⁸

A szalontai kirándulás Gyarmati Istvánnál sem maradt hatás nélkül. 1891 februárjában tett vallomásában elmondta: „különösen tetszett neki az, hogy baptisták a Mennyei hárfából oly szépen énekelnek, mint az angyalok; ezenkívül szívesen ellátják az utast; és... nem tartja rossznak azt sem, hogy újra keresztelkednek.”²⁹

Közben az anyakönyvek tanúsága szerint az első békési baptisták már titokban bemerítkeztek. Ez nem lett köztudott, hiszen Takács János – akinek a házában rendszeresen gyülekezett az ecclesiola – még 1891 februárjában is azt vallotta, hogy „egy egyháztag sincs olyan, aki már a baptistákhoz csatlakozott vagy bemerült volna”. De ugyanígy nyilatkozott Pásztor Ferenc is, aki Sós István szomszédja volt, és sokat vitatkoztak a baptisták dolgai felől. Pásztor ellene volt a baptistáknak, és szerinte „Rosszterdön áttért hívő nincsen... de ingadoznak”.³⁰ Kecskeméti is azt nyilatkozta 1891. február 20-án, hogy „baptista... e mai napig tudunkkal egy sincs eddig”.³¹ Ennek ellenére 1890. május 4-én Apponyi Antal és

társai Gyula mellett Remeténél, majd szeptember 25-én Püski Mihály csoportja Doboznál bemerítkezett.³² Mindkét esetben a híres szalontai „parasztpróféta”, Kornya Mihály (1844–1917) volt a keresztelő.³³ Sós István már 1891 februárjában azt vallotta, hogy ismerte Kornyát, „hallotta beszélni”, és azt is tudja, hogy „apostolkodik”.³⁴ Később Takács János meghívására Kornya is Békésre látogatott,³⁵ de nem ő volt az első baptista prédikátor, aki meglátogatta a rosszerdei parasztyülekezetet. Sósék szalontai látogatását Domján Imre viszonzta, akit termete miatt „kis Domján”-nak ismertek országsszerte. Ekkor ő már régi baptistának számított, hiszen 1878. május 18-án bemerítkezett be. Talán ő járta a legtöbbet az országot Kornya Mihály mellett, akihez képessége nem, szolgálatkésztsége, buzgósa azonban hasonlítható. Közösségük első két-három évtizedében alig jött létre olyan gyülekezet, ahol az úttörők között ne emlegették volna Kornya Mihály nevét. Elsősorban Bihar, Békés és Csongrád megyében járt, de a Pest megyei Ócsán, Szadán, illetve Rákocscsában is ott volt az első igehirdetők között.

Útjait legnagyobb részben az „apostolok lován” tette meg. Egy-egy útja alkalmával telenként hónapokig is távol volt otthonától.³⁶ Domján rosszerdei látogatására 1890. szeptember 29-én került sor.³⁷ Sós vallomása szerint az istentiszteletet Takácsék házában tartották, de Sóst is meglátogatta.³⁸ Domján Imre nyomába

32. Kirner A. Bertalan: Kornya Mihály krónikája. 2. kiadás. New York: Szerzői kiadás, 1965, 103. Kirner A. Bertalan: A békési baptista kronológia. Kézirat, 1956, Baptista Levéltár, 1902–1952. Ötven esztendő a békési „el nem ismert” gyülekezet életéből. Kézirat, 1952, Baptista Levéltár.

33. Kirner: Békési baptista kronológia, Csopják: Képek, 19.: Szebeni Olivér: „Kornya Mihály”, Békehimők, 1962. április 15., május 1., május 15. – Kirner A. Bertalan: 1965. augusztus 15.

34. Sós István vallomása, Jegyzőkönyv, 6. sz.

35. Kirner: A békési baptista kronológia. Kézirat, 1956.

36. Kovács Géza: „A nagyszalontai ‘prófétaiskola’.” Békehimők, 1963. október 15. Lásd még Takács János önéletrajza, kézirat, Baptista Levéltár; Sós István vallomása, Jegyzőkönyv, 6. sz.

37. Kirner: Békési baptista kronológia, 2.

38. Sós István vallomása, Jegyzőkönyv, 6. sz.

28. Sós István: A békésszederdei és békési gyülekezet, 1.

29. Gyarmati István vallomása, Jegyzőkönyv, 9. sz.

30. Takács János és Pásztor Ferenc vallomásai, Jegyzőkönyv 3,12. sz.

31. Kecskeméti: Nyilatkozat, 1.

„Sárközi a Krisztus követésére kérte őket, beszélt arról, hogy ők felnőtteket keresztelnek.”

többen is léptek, Doboizról átjárt Köteles István, valamint Török Zsuzsánna, akit „prófétaasszonynak” is csúfoltak. Nagyszalontáról többször is jött Főnagyt Albert szűrszabó mester, a szalontai „prófétaiskola” egyik kevésbé méltatott munkása, akinek prédikációját Sós már Szalontán megcsodálta. Ugyancsak szalontaiak voltak Vass Sándor és Vass János is, akik 1891-től többször is megfordultak Békésen.³⁹ Ezeket a látogatásokat több mint száz év távlatából már nem tudjuk pontosabb dátumhoz kötni, de a fennmaradt dokumentumok alapján tudjuk, hogy nagy érdeklődést és izgalmat váltottak ki az ecclesiolák hívői körében. Kirner A. Bertalan szerint még a mezőberényi nazarénusok közül is jöttek ezekre az istentiszteletekre egy Szántó nevű prédikátoruk vezetésével.⁴⁰

A legjelentősebb munkát a kezdeti hónapokban Sárközi Sándor végezte, aki rendszeresen látogatta a rosszerdeieket. Árpádról járt Békésre, favillakészítő volt a foglalkozása. Először 1890. november közepe táján – öt héttel karácsony előtt – „Takácsékkal való atyafiság révén jött ide”. Útját a dobozi baptisták is egyengették. Tanítását megszerették, Takács János 1891. februári vallomása szerint „mindent a mi vallásunk szerint, »vagyis a református tanítás szerint« beszélt azonkívül, hogy a felnőttek megkeresztelését helyeselte, egyébként a katekizmus szerinti tiszta a tudománya”.⁴¹

Sárközi Sándor január első napjaiban újra meglátogatta a rosszerdeieket. Itt találkozott vele B. Nagy Gábor, aki bent lakott a városban. Az ő és özvegy Sós Sámuelné (Bányai Zsuzsanna) hívására jött a városba Sárközi, de mivel az ő háza kicsiny volt, ezért Gombos Jánosné (másként Apponyiné) házába gyűltek össze, ami közel volt a templomhoz és Szegedi Károly parókiájához. Sós visszaemlékezésében megírta, hogy „Békésre... mentem be legelőbb Sárközinek kvartélyt csinálni”. Gombosné is így vallott:

Sós István ugyanis felkereste őt, és kérte, hogy téres házában engedje meg, hogy egy árpádi

ember, név szerint Sárközi Sándor a Krisztust hirdesse. Ez az ember csakugyan megérkezett: és mintegy húszan összegyűlve a mi énekeskönyvünkből énekeltek, azután Sárközi a tanú (vagyis özvegy Gombos Jánosné) Bibliájából magyarázott valami prófétákról, és 10 óráig ott istentiszteletet tartottak. Sárközi a Krisztus követésére kérte őket, beszélt arról, hogy ők felnőtteket keresztelnek, a mi vallásunkról azonban nem mondott semmit, hanem ki leborulva, ki térdepelve imádkoztak.⁴²

Ez az istentisztelet Sós szerint január 4-én volt. A tanúk egybehangzó állítása szerint Sárközi ezután rendszeresen látogatta az új gyülekezési helyet, ahová egy alkalommal a doboziak is elkísérték.⁴³ Mit csinált ez alatt az idő alatt Kecskeméti? Ezt vallotta:

Midőn B. Nagy Gábor az első, városban tartott összejövetel után pár nap múlva bejött, rosszszalltam eljárásokat, s figyelmeztettem, hogy egyházunk keblében zavart csinálnak. Mondtam, hogy mi is a Bibliát prédikáljuk, mire ő azt felelte, de hát azt is meg lehet hallgatni. Mindeneket megpróbáljatok stb. Mondottam azt is, hogy de ez nemcsak Bibliát magyaráz, hanem téríteni, zavart csinálni akar, amellet, hogy minket lelkészeket is sérteget, s az olyan embereket kizsúpoltatjuk.

Özvegy Sós né ajánlatára elhatározta Kecskeméti, hogy meglátogatja a rosszerdeieket. Jó alkalom kínálkozott erre, amikor disznótoros vacsorára hívták. Ez 1891. január 20-a táján történhetett. Feleségével együtt ment, és csak a családtagok és a jó barát tőzsomszédok voltak jelen. Ott volt Gombosné, özvegy Sós né, Pikó Sándor és felesége:

Istentiszteletet ekkor nem tartottunk, csak beszélgettem valamit a baptistákról, majd az unitárusokról, kikkel egy férfi családtag Budapesten ismerkedett meg, s kikről nagyon kedvezőleg szólt, azt mondván, hogy a reformátusokhoz olyan közel állnak, hogy alig lehet

39. Kirner A. Bertalan: A békési baptista gyülekezet keletkezése 1902–1952; Uő.: Békési baptista kronológia; Kovács: „A nagyszalontai 'prófétaiskola'”.

40. Kirner: Békési baptista kronológia, 2.

41. Takács János vallomása, Jegyzőkönyv, 2. sz.

42. B. Nagy Gábor és özvegy Gombos Jánosné (Domokos Erzsébet) vallomásai, Jegyzőkönyv 15, 13. sz.; Sós: A békési rosszerdei és békési gyülekezet, 2.

43. Özvegy Gombos Jánosné vallomása, Jegyzőkönyv, 13.

„Ahelyett, hogy dorbézolnának, kártyáznának és káromkodnának, énekelnek és imádkoznak.”

megkülönböztetni tőlük őket. Mivel azonban azt mondtam, hogy alig lehetne a különbség nagyobb, s mutogattam ki a nagy különbségeket.

A beszélgetés özv. Sós né véleménye szerint „nagyon jó hatással volt a háznépre”.⁴⁴ Egy szerencsés véletlen folytán egy más forrásból is ismerjük azt a gondolatsort, amit ez a beszélgetés Kecskeméti-ben elindított. Január 21-én levelet írt Szalay Józsefnek, amelyben a belmissziói törekvésekkel kapcsolatos ügyekről számol be:

A napokban valóságos baptista járás volt erre. ... a városban és a város külsőségein több baptista fordult meg, istentiszteleteket tartva egyes házaknál. Mint hallom, többen hallgatták s igen megszerették őket némelyek, s nekem fülem hallatára mondták némelyek, hogy csupán az én személyem köti őket ehhez az egyházhoz, mert különben itt hagynák. Intettem őket, hogy dolgozzunk együtt az egyház építésén, s azt mondta egyik-másik, jó, megkísérlük, de ha nem lesz eredmény, ők nem maradnak ilyen holt egyház kötelékében. Így áll a dolog, barátom! Én összehozni s együtt tartani próbálom őket, sőt olyan laicus működésre szeretném használni.

Ebben a levélben számol be egy néplap alapításának kísérleteiről, valamint a Helvét Hitvallású Egylet szervezésének nehézségeiről. Maga írja levele végén: „Meglehetősen kedvetlen vagyok. Csak nem megy itt semmi. Mindenki ellenünk van s akadályoz, ahelyett, hogy segítene. De ne csüggedjünk, próbáljuk meg, amit lehet.”⁴⁵ Kecskeméti így hát megpróbálta, amit tenni lehetett. Felbuzdulva látogatása sikerén néhány nap múlva – január 28-án – újra útnak indult lovas szánnal Rosszerdőre. A látogatásról Kecskeméti így számol be:

Otthon volt Sós feleségemmel, s a városból egy rokonuk volt velük feleségemmel. Nemsokára átjött néhány szomszédjuk is. Lehetek 8-an vagy 9-en. Ekkor kértem egy Bibliát, s elolvastam a

Római levél első részét, s annak alapján beszéltem, s a végére nézve megvallom bizonyos célzással (erkölcsiségre), mit azonban nem illenék tovább fejtegetnem. Imádkoztam is velük. Beszédemben vallásukról úgy nyilatkoztam, mint a fültanuk elmondják.

Amikor alkonyodni kezdett, Kecskeméti hazafelé készülődött. Sósék szomszédja, Takács János viszont hívta, és mivel már korábban is jó embere volt Kecskeméti-nek Takács, aki a földjét is bérelte, elfogadta a meghívást. „Tudtam, hogy baptisták forogtak körülötte, nem akartam kedvét szegni.” Takácsék vacsorával kínálták Kecskeméti-t. Vacsora alatt megtelt a ház, hiszen itt gyülekeztek korábban is házi istentiszteletre a környéken lakók. Így hát Kecskeméti-nek itt is istentiszteletet kellett tartania:

Olvastam itt is egy kis Bibliát, Józsué könyvéből az utolsó részt, felmutatva Józsuét, mint idevezítőnk előképét, mint a jó keresztény és a jó keresztény családapá előképét, aki Istenét tiszteli nemcsak a templomban, hanem háznál is, gyermekeit Isten félelmében neveli. Buzog valásáért, annak érdeke fekszik szívében még a sír szélén is. Hív ahhoz mindhalálig. Ajánlottam a családi isteni tiszteletet, oly értelemben, hogy minden apa legyen a pap is a családjá körében, házában, nem az egy helyen való csoportosulást ajánlottam, bár az ellen sem szóltam, hogy azon a pusztán helyen télen néhány szomszéd itt vagy amott összejön, ahelyett, hogy dorbézolnának, kártyáznának és káromkodnának, énekelnek és imádkoznak, s mit saját vallomások szerint évek óta tesznek is. Nem is az estelezést ajánlottam, sőt egyenesen azt mondtam, hogy a nyugalomra rendelt időben az ember aludjék. Volt ott egy-két erdőn munkálkodó ember, azokat egyébként a többiek előtt különösen is figyelmeztettem. Örömet igenis kifejeztem afelett, hogy szeretik a Bibliát, vallásokat, s hogy anyiról többen minden áldott vasárnap hazajönnek a templomba. Örültem, hogy velük beszélgethettem, mire egyáltalán nem számítottam, hiszen csak megleptem őket, senki közülük előre még csak nem is sejtette. Előzőleg sem volt szóban sem. Csak valamikor régen ígértem Sós-nak és Takács-nak, hogy egyszer meglátoga-

44. Kecskeméti: Nyilatkozat, 3–4.

45. Kecskeméti Ferenc Békésen, 1891. jan. 21-én kelt levele Szalay Józsefhez. (Fotokópiája a szerző birtokában. Szalay Gizella hagyatéka.)

„A baptista istentiszteleti szokások közül a térdepelve történő imádság váltott ki nagyobb megütközést.”

tom őket. Felhoztam, hogy amit többektől hallottam, egykor tivornyázó hely volt a Rosszerdő, most pedig nem az, most már nem rossz erdő, hanem jó erdő. De hangsúlyoztam, hogy a mi vallásunk jó vallás, hiba abban nincs, hiba bennünk van. Tartsuk magunkat vallásunkhoz, és aszerint éljünk és buzgólkodjunk, a túlságba ne menjünk. Később lényegileg elmondtam ugyanezeket a templomban is.⁴⁶

Kecskeméti ezzel a látogatással kihívta ellenfeleinek haragját. Voltak, akik lesték, és elmondták a presbitériumi vizsgálat alkalmából, hogy

B. Nagy Gábor kocsiskodása mellett, aki maga is baptistaság gyanúja alatt áll, tiszt. Kecskeméti Ferenc úr délelőtt 11 órakor kiindulván csak éjjel 1/2 12 órakor tért vissza, melynek szemtanúi voltak dr. Szegedi Kálmán és a toronyőrök... Megjegyzti a tanú, hogy ezen alkalommal Sós István rosszerdei ember saját lovain hozta a Tiszteletes Urat vissza éjjél felé, s az egyik lova lába ki is tört.⁴⁷

Ugyanakkor Kecskeméti jóhiszeműen járt el. Tetét így magyarázta:

A napjainkban egyre sürgetik a cura pastoralis gyakorlását, verik a fejünkhöz, hogy nem gyakoroljuk. Én azt akartam gyakorolni itt, mert szükségét láttam, s gyakoroltam oly módon, amint én azt gyakorolni láttam, s még kisebb helyeken szoktam, és amint alkalom kínálkozott. Vagy miben áll a cura pastoralis, ha nem ebben.⁴⁸

A baptista istentiszteleti szokások közül a térdepelve történő imádság váltott ki nagyobb megütközést. Erre több tanú is visszatért vallomásában, sokan szégyenkezve tették ezt meg. Úgy tűnik, hogy azért tartották sokan Kecskeméti „titkos baptistának”, mivel ezt az imádkozási formát nem ítélte el, sőt azt is elmondta, hogy Angliában volt olyan istentiszteleten, ahol térdepelve imádkoztak. Mindenesetre ekkor indul meg a támadás Kecskeméti ellen, melynek egyik legfőbb vádpontja „baptistasága”. A kortes versek még tíz esztendő múlva is bap-

tistának csúfolják.⁴⁹ A félreértést az is növeli, hogy Kecskeméti látogatását követő nap ismét eljött Sárközi Rosszerdőre. Az ellenfelek ezt nem tartották véletlennek, hanem rejtett összefüggések után nyomoztak. Sárközi – a szokása szerint – istentiszteletet tartott, és Takácséknál aludt. Másnap bejött a városba, hogy az itt élő barátokat is meglátogassa. Most már az egyház „hivatalosai” résen voltak. Január 31-én a bánhidai városrészben Polgári Sándor házában tartottak istentiszteletet. Somolay Gábor presbiter ifjabb Mucsi Jánost küldte el megfigyelőként, aki azt tapasztalta, hogy Sárközi „éneklés és ima után Bibliát és zsoltárokat magyarázott”. Másnap ugyanitt háromszor is tartott istentiszteletet.⁵⁰ Ezen az estén mások is megfigyelték, hogy mi történik ezeken az istentiszteleteken. Az esti istentiszteleten Váradi Sándor és Kis Sándor presbiterek Nagy Mátyás és Szűcs Gábor kíséretében elmentek erre az összejövetelre. „Az illető háznál nagyrészt felnőttek már nagy tömegben voltak összegyűlve.” Sárközi nevét nem tudta, de úgy írja le, mint egy 40, 45 éves korú árpádi napszámos embert. A gyülekezet – Váradi vallomása szerint – először a református énekek közül énekelte néhányat, azután Sárközi letérdepelve imádkozott, „majd Ésaías próféta 38. részéből beszélt, és az írás szavait magyarázván azt a gyülekezetre alkalmazta”. Váradi „megbotránkozott a gyülekezetnek ilyen magatartásán, különösen azért, mert mint kifejezi, nem vagyunk az üldözések korszakában, amikor éjjel bujdosva kellene összejönnünk. Naponta kétszer megnyílik az Isten házában ajtaja, és vannak papjaink, akik hirdetik az ígét szabadon”. Váradi úgy látta, hogy ez veszélyezteti az egyház egységét.⁵¹

Mucsi kérdésére a jelenlevők, akik csak szimpatizáltak a baptista tanokkal, természetesen nem baptistáknak, hanem „megtisztított vallásúaknak” mondták magukat. De ugyanakkor így nevezték ma-

49. Kortes vers a békési Jantyik Mátyás Múzeum kéziratrából (rendezetlen anyag) 1901. szeptember 25-i dátummal, Molnár Ambrus gyűjtése: „Kecskeméti a baptista / olyan mint egy török basa, / mivel a hasa telve, / a nép zsírja lakta tele. / Éljen a haza!”

50. Ifjabb Mucsi János vallomása, Jegyzőkönyv, 14.

51. Váradi Sándor vallomása, Jegyzőkönyv, 1.

46. Kecskeméti: Nyilatkozat, 4–5.

47. Somolay Gábor vallomása, Jegyzőkönyv, 7. sz.

48. Kecskeméti: Nyilatkozat, 5–6.

„Négy napig volt elzárva, és enni nem adtak neki.”

gukat azok a hithű reformátusok is, akik a Szabad Egyház folyóirat hatására Kecskeméti révén beléptek a Helvét Hitvallású Egyletbe. Ezt sokan – még az egyház hivatalosai közül is – a baptisták egyik előretolt hadállásának tartották, és így az egyletbe történő tagtoborzást rejtett baptista missziónak. A jelen levő baptista szimpatizánsok ekkor azzal vigasztalták magukat, hogy Kecskeméti lényegében hasonló szelvényben prédikált, lehet, hogy sokan arra gondoltak, hogy a baptistaság is egy, a Helvét Hitvallású Együlethez hasonló szervezet. Mucsi csak azt hallotta az istentiszteleteken részt vevőktől, hogy ők olyan emberek, akik „bűneiket megszánták, bánták, igaz vallásra tértek”. Ez az igaz vallás itt még nem más vallást jelentett, hanem – mint ahogyan Sós cikkeiből a vallomástevők nyilatkozatából kitűnik – az ősi református hit radikális vállalását. Azt is elmondták, hogy Kecskeméti Ferenc is „beszélt nekik a vallás megtisztításáról” és arról, hogy „Krisztus hívogatja magához a megfáradt bűnösöket”. Polgáriék is azt mondták, hogy „nagy-lelkű ember a tiszteletes úr, aki nem sajnálja a fáradságot a megtért bűnösöktől”. Az a hír is elterjedt, hogy Kecskeméti is meglátogatja ezeket az istentiszteleteket.⁵²

Még január 31-én született egy olyan levél, ami Békésről érkezett a Szabad Egyház szerkesztőségébe. Helyeslően írnak Sósról mint „lakótársukról”, és a tanítók buzgóbb hitéletének szorgalmazását ajánlják. A levelet egy presbiter írta több egyháztaggal egyetértésben.⁵³ Ennek a levélnek visszhangja is támadt. 1891. márc. 4-én Okányban „egy református polgár” tollat ragadott, és megírta a Szabad Egyháznak azt a különös esetet, hogy az egyik egyháztag Dávid Gyulát, akinek akkor már több figyelemre méltó könyve jelent meg,⁵⁴ azért perelte be, mert hosszan imádkozott.⁵⁵

Kecskeméti a Polgári-házban tartott istentisz-

teletekről vallomása szerint február 2-án „egy halottjelentőtől”, Szűcs Ferenc funerátortól értesült. Azonnal közölte értesülését dr. Szegedi Károllyal, a másik református lelkésszel.⁵⁶ Szegedi már hallott a baptisták összejöveteléről, „midőn is piaci és más alkalommal egyesek tudomására hozták”, de az első biztos értesülést ő is ekkor kapta. A tennivalókról is váltottak szót. Szegedinek az volt a véleménye, hogy az „ügynököket” – ebben az esetben Sárközit – ki kell kergetni a határból. „E szavait azonban, hogy félre ne magyarázzák, azzal toldotta meg, hogy rendszeres presbiteri gyűlést fog tartani, s elő fogja terjeszteni az ügyet elbírálás és további eljárás szempontjából.”⁵⁷ Kecskeméti más megoldást tartott szerencsésebbnek. Arról beszélt, hogy megelőző megoldásokat kell alkalmazni. Javasolta a cura pastoralist és a vasárnapi egylet szervezését, amire a Debreceni Protestáns Lap értesülése szerint az egyházmegyei gyűlés is bátorította a lelkipásztorokat. „Gondoltam olyasmit is, mint amit Hódmezővásárhelyen kezdeményeztek, a templomtól távoli helyen isteni tisztelet tartását.”

Az erőszakos megoldás hívei győzedelmeskedtek. Február első napjaiban ismét az Apponyi-féle házban volt istentisztelet. Polgári Sándoréknál szűk volt a hely, ezért gyülekeztek itt össze. Itt szokás szerint énekeltek, imádkoztak letérdepelve, de az ige magyarázatára már nem került sor, mivel Mezey főjegyző és Hajdú Lajos községi gazda Sárközit letartóztatta. Sós István visszaemlékezése szerint „a városi hadnagy lóháton kísérve Csabára vitette. Sárközinek a ló mellett kellett menni. Négy napig volt elzárva, és enni nem adtak neki. De amikor kiszabadult, nemsokára csak eljött.”⁵⁸ Így hát ez sem vetett véget a baptista missziónak.

Kecskeméti ellenfelei támadásba lendültek. Szegedi Károly tervei alapján presbitériumi gyűlésen vitatták meg a helyzetet. Olyan időpontot választottak ki, amikor Kecskeméti temetés miatt nem lehetett jelen. Szeremlei Sámuel egyházmegyei főjegyző és Garzó Gyula egyházmegyei tanácsbíró Szabó János esperes

52. Mucsi János és Sajti János vallomásai, *Jegyzőkönyv*, 14., 11. sz.

53. Szabad Egyház, 1891. február 16. (4), 23. „Levél a szerkesztőhöz”.

54. Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest: Magyarországi Református Egyház Zsinati Irodájának Sajtóosztálya, 1977, 135.

55. Szabad Egyház, 1891. március 16.

56. Kecskeméti: Nyilatkozat, 6.

57. Szegedi Károly vallomása, *Jegyzőkönyv*, 21. sz.

58. Sós: *A békésszerdei és békési gyülekezet*, 2. Kovács Géza: *Békehírnök*, 1964. november 1.

„Ne szégyelljük azért a mi Urunkról való bizonyágtételt, hanem inkább legyünk részesei az evangélium szenvedéseinek.”

megbízásából egyházlátogatáson jelent meg Békésen, „hogy ezen egyház kebelében fölmerült baptista vagy nazarénus mozgalom keletkezéséről és mibenlétéről a megejtendő tanúkihallgatások útján magoknak tájékoztatást s a felsőbb hatóság számára is értesülést szerezhessenek”, 28 helybeli lakost idéztek meg tanúnak a ránk maradt jegyzőkönyv tanúsága szerint. Vanak közöttük presbiterek, ott találjuk a rosszerdei ecclesiola tagjait: Sós Istvánt, Takács Jánost és a többieket, de ott találjuk Kecskeméti ellenségeit is, akik nem szívelhetik megtérésre intő kemény prédikációt. Volt ezek közül olyan is, aki azt vallotta, hogy

a tiszteletes úrral beszélni alig lehet, mert ropant ingerült mindjárt. Hároméves ittléte alkalmával tartott prédikációjában élesen fejezte ki, hogy háromévi beszédének semmi hatását nem látja, e nép közül senki sem tért meg, javulást nem tapasztalt. Egy alkalommal, mintegy két éve, azt mondta, hogy a Biblia sok háznál annyira beporosodott, hogy ujjal rá lehetne írni: „Kárhózat!”, és „sok emberben annyi valóságosság nincs, mint egy lábom”.⁵⁹

Kecskeméti ellen vallott Buday János segédlelkész is. Vádjának a lényege az, hogy Kecskeméti terjesztette el Békésen a Szabad Egyház című folyóiratot, amely szerinte nyíltan baptista irányzatú. Erre Sós István fent ismertetett cikke mellett Révész Mihály írását tartja perdöntő bizonyítéknak.⁶⁰ Nehezményezi, hogy a békési gyülekezet lelki állapotát több cikk a lapban sötéten festi. A vád második pontja a Helvét Hitvallású Egylet ellen irányult, és azt is elmondta, „hogy a mozgalom azóta lett feltűnővé a városban, mióta a »Kecskeméti« közöttük megjelent”.⁶¹ A kihallgatási jegyzőkönyvet február 16-án vették fel, de Kecskeméti kérésére február 20-án még hét tanúvallomással megtoldották. Ugyanezen a napon Kecskeméti egy kilencoldalas írásbeli nyilatkozatot is tett. Ebben felvázolja azokat az eseményeket, amelyekről neki tudomása volt, és visszautasítja a vádakot:

59. Cs. Mucsi János vallomása, *Jegyzőkönyv*, 4. sz.

60. Révész Mihály: „Keresztség az írás szerint”, *Szabad Egyház*, 1890, 125–232. Szigeti: „És emlékezzél meg az útról...”, 27–28.

61. Buday János vallomása, *Jegyzőkönyv*, 18. sz.

Kiemelem, s különös hangsúlyt helyezek azon állításomra, hogy a baptisták nem a Szabad Egyház nyomán jöttek Békésre, hanem rokoni összeköttetés és ismeretség folytán, mi még akkor kezdődött, mikor a Szabad Egyházban még csak Dávid erősen baptistaellenes cikksorozata jelent meg. Továbbá, hogy én a vezéreket, Sós Istvánt és Nagy Gábort ismételtlen figyelmeztettem, hogy zavart csinálnak, és eljárásukat helytelenítettem, mire nézve magukat kérem megkérdeztem. [...] Ezt a dolgot nem lehet az én nyakamba varrni. Más városokban már vannak baptisták, hát azon helyekre ki vitte be őket? A pap? [...] Végül a sebeket egyházunk testén sokszor tűzzel és vassal érintem ugyan, s ha szükségét látom, feddözöm és dorgálom is, de Petőfi is ostorozta a nemzetet – míg megtér, vagy az ő szíve megszakad, de azért nem volt ellensége nemzetének és rossz magyar, nem érdemelt volna megköveztetést.⁶²

Sárközi kiűzetése, a Szabad Egyház olvasóinak és a Helvét Hitvallású Egylet tagjainak meghurcoltatásai, Kecskeméti vádolása inkább segítette, mint gyöngítette a baptista missziót. Az érintett tagok küldetés-tudata erősödött. Ezt a gúny és a csúfolás is erősítette. Ez mutatkozik meg abban a közös levélben is, amit 1891 februárjában Sós István vezetésével írtak a Szabad Egyháznak. Érdemes felsorolni az aláírókat: Sós István, Gyarmati István, Gyarmati József, Takács János, Oláh János, Fesető Sándor, G. Nagy Sándor, ifj. Takács János, B. Nagy Gábor, B. Nagy Istvánné (Bányai Zsuzsanna), Hudák György. A levélben hitvallásszerű pátoossal tesznek hitet arról, hogy „hű reformátusok” akarnak ugyan maradni, de célul tűzték ki, hogy bizonyosságot tesznek Krisztusról.

Elmondják, hogy kegyelemből hit által megigazultaknak vallják magukat. Végül így bátorítják a levél olvasóit: „ne szégyelljük azért a mi Urunkról való bizonyágtételt, hanem inkább legyünk részesei az evangélium szenvedéseinek.”⁶³

Kecskeméti megoldási javaslata: az aktívabb lel-

62. Kecskeméti: Nyilatkozat, 8–9. sz.

63. Szabad Egyház, 1891. március 1–16., 31. „Levél a szerkesztőhöz”.

„A mi gyülekezeteinkben ilyen szekták nincsenek.”

kigondozói munka, az egyházfegyelem visszaállítása és a belmisszió megszervezése nemcsak Békésen váltott ki ellenérzéseket. „Egy népes egyház buzgó lelkipásztora” 1891. április 16-án levelet írt a *Szabad Egyháznak*, melyben kifejtette: „Nem helyeslem azt a Helvét Hitvallás nagyon fitogtatását, hiszen maga boldog emlékü Révész Imre mondta, hogy fejtegette is: hogy mi nem egy könyvről, de elvről kívánunk neveztetni; így könnyen zavarba jutunk, kivált a gyengébb lelkek! Ott van Békés, ahol már az anabaptizmus lépett fel.”⁶⁴ A *Reformátusok Lapja* Sós István ellen támad, és megjegyzéseket tesz cikke ellen, kárhóztatja vakbuzgalmát. A vita csomópontja az, hogy prédikálhatnak-e laikusok a házi gyülekezetekben vagy sem. A vitában olyan tekintélyes református sajtóorgánumok is hallatják szavukat, mint a *Sárospataki Lapok* vagy a *Dunántúli Protestáns Lap*. A támadások lényegét Szalay József így foglalta össze: „Ránk fogják, hogy működésünkkel a baptizmust és nazarénizmust terjesztjük. Holott a mi gyülekezeteinkben ilyen szekták nincsenek, a mi egyházunk tagjai közül még egy sem lett ilyenné, nem, és pedig még Békésen sem és sehol sem.”⁶⁵

A vitatott kérdésekről Szalay József ír tanulmányt, melynek anyagát a békésbánati egyházmegye lelkészértekezletén is megvitatták. Ezen a lelkészértekezleten voltak, akik a vallásoktatás reformját sürgették (*Fa István*), mások meg azt javasolták, hogy a házi istentiszteletek ne szabad prédikációkra, hanem könyvekből történő felolvasásokra épüljenek (*Garzó Gyula*). Szalay elsősorban arra a vádra akar felelni, hogy a *Szabad Egyház* és az általa sugalmazott mozgalmak a baptizmus terjedésének okai. Szalay az igazi okokat a következőkben látja:

Elsősorban azt kell látni, hogy a lelkipásztrok nem tanítják kellőképpen az „üdvigazságokra” a gyülekezeti tagokat. Rossz a gyermekek tanítása, az ifjúsági munka csaknem hiányzik, a prédikáció legtöbbször csak száraz moralizá-

lásból áll, és nem tanít az újjászületés, a megszentelődés és a megtérés igazságaira. Ezzel szemben a baptisták igehirdetése bűnbánatra ébreszt. Ők megkövetelik a Biblia olvasását, Jézushoz vezetik, és az új életben való járásra bátorítják hallgatóikat. Hangsúlyozzák a vasárnap megszentelését, az istentiszteleteken való részvételt, de a becsületes, megbízható munkát és a példaadó életet is.

A második ok, ami a baptizmus terjedését segíti, Szalay szerint az, hogy a református egyházban a kegyes életre hajló lélek nem kap elegendő fogódzó pontot, ami az embereket az egyházhoz kötné. A harmadik probléma a lelkészek vallástalansága: erkölcsi állapotuk nem kielégítő szerinte. A negyedik okot abban látja, hogy a református gyülekezetek elfojtják a tagok természetes tevékenységi ösztöneit. Itt angliai tapasztalatait idézi Szalay, és arra buzdít, hogy ezen a téren is tegyen az egyház kezdeményező lépéseket. A cikkhez a szerkesztő egy apologetikus ízű jegyzetet fűz egy 1890. május 8-án kelt levél alapján: „Tudtom szerint egyetlen baptista vagy nazarénus sem járhatja lapunkat, és éppen Okányból írják, hova lapunk 12 példányban jár, hogy azóta nagyon csökken a nazarénusok száma. Túrkevében pedig, hova lapunk 16 példányban jár, híre sincs a nazarénizmusnak vagy baptistáknak.”⁶⁶

Az áldatlan vita következtében Sósék mind jobban elidegenednek a református gyülekezettől. Egyre kevesebb esély van arra a reformra, amit az ecclesiológus hívei sürgetnek. Sós cikkei még megjelennek a *Szabad Egyház* hasábjain, de egyre kevesebb reménye marad, hogy kérlelő szavát megfogadja az egyház. Április 2-án kelt levelében, melyet „A megtérésről” ír Sós, azt panaszolja fel, hogy sokan halogatták a megtérést, pedig öregek és fiatalok ki vannak téve a halál veszedelmének.⁶⁷ Április 29-i levelében „A helvét hitvallású református egylet tagjaihoz” fordul. Újabb javaslatot tesz: arra kéri a lelkészeket, hogy a legbuzgóbbakat gyűjtsék össze a gyülekezetekből, hogy azokon keresztül a gyülekezet egésze felé tudjanak fordulni. Ezek a kevesek legyenek a kovász,

64. *Szabad Egyház*, 1891. április 16., 47. Nagy Elek: „Nyílt levél a békésbánati evangélikus-református tisztársainkhoz”, *Szabad Egyház*, 1891. november 1–16., 108–109.

65. Szalay József: „Egyes lapoknak rólunk való megjegyzéseire”, *Szabad Egyház*, 1891. június 15., 67–68.

66. Szalay József: „A nazarénizmus és baptizmus terjedésének okáról”, *Szabad Egyház*, 1891. június 16. – július 1., 65–66.
67. *Szabad Egyház*, 1891. augusztus 16., 86–87: „A megtérésről”.

„A baptista gyülekezet létszáma évről évre szaporodott Békésen.”

mely az egész egyházat átjárja. Felhívásának az a lényege, hogy „gyűjtse össze ki-ki háza népét, tanítsa azt, menjen el házanként is, és a jobb érzésűek előtt beszélje meg” a lelki élet dolgainak családi tanítását. A felhívás visszhang nélkül marad, és újabb csüggedést vált ki Sósból és társaiból.⁶⁸

Sós István 1891. június 6-án még egyszer tollat ragad. Az egyházzól ír, amely szerinte „Az ékes menyasszony”. De melyik egyház ez a dicső menyasszony? – Sós szerint a kicsiny, üldözött, megváltott sereg. „Tegyük fel... ha a mi egyházunk.” De erre rögtön ott az ellenérv: nem az igazság szerint élünk. „Egész Magyarországon mondják a mi hitsorsosaink, hogy a mi egyházunkban van az igazság, de tartok tőle, hogy más használja.” „Én az Isten szeretetéből átkarolt és megszentelt szívű és lelkű embereket szeretnék látni az egyházban, nem pedig rókákat és hamis ellenkező embereket.” Elpanaszolja, hogy az eddig megírt leveleivel sok lelkész is szembefordult; elmondja vitáit és a végkövetkeztetését: „A tudomány nem pótolja a Szentlélek hiányát.”⁶⁹

Amikor ez a levél megjelent a *Szabad Egyházban*, Sós Istvánt már alámerítette Kornya Mihály a Kettős-Körösben. Az áldozatos életű, egyszerű baptista parasztapostolok magvetése kezdett beérni. 1891. május 24-én heten, majd szeptember 20-án 10-en merítkeztek be. Az utóbbi tíz között volt ifjú Takács János mellett Sós István is. Kirner A. Bertalan úgy tudja, hogy „Kornya Mihály Sós Istvánt még nem igen akarta felvenni baptizálásra, mert farizeuskodó és hitélet terén még nem elég szilárdnak észlelte, s inkább a többiek kérésére vette föl.”⁷⁰

De Kornya nem csalódott. Sós István a bemelegítése után még buzgóbban állt munkába. Előbb Békésen, majd egyre távolabbi helységeken prédikálta egyszerű szavakkal az evangéliumot. Több új misszióállomást szervezett, imaházakat épített. Az ő telkére épült fel 1894-ben az első rosszerdei imaház. Hamarosan házat vásárolt Békésen, és beköltözött. 1895-

ben a gyülekezet kérésére vénné avatták. Nagy része volt abban, hogy a békési imaház 1897-ben elkészült. 1899–1890 telén részt vett az első magyarországi baptista prédikátorképző tanfolyamon.⁷¹

A városi gyülekezet 1891 júniusában, míg a rosszerdei szeptember 20-án, Sós István és társainak keresztelési napján megalakult.⁷² A baptista gyülekezet létszáma évről évre szaporodott Békésen. Ma is virágzó szabadegyházi gyülekezetek élnek a városban, melyek súlyukban, a társadalomra gyakorolt befolyásukban meghaladják a nagy tradíciójú református gyülekezet erejét.

A házi istentiszteletek emléke öregeink között egyre halványulóan, de még mindig él. Bertalan Ágnes Biharugrán találkozott vele,⁷³ de hivatkozhatom a magam példájára is. 1969-ben még Derecskén sikerült nagyon sok színes, érdekes adatot gyűjtenem a Hegedűs Gáborné körül kialakult ecclesiola életéről, házi istentiszteleti szokásairól. A házi istentiszteletek felmérését, emlékének feltárását Újszászy Kálmán professzor úr is fontosnak látta. Kérdőíve ma is eligazít abban, hogy mit próbáljunk a házi istentiszteletek kapcsán megtudakolni: „A házi istentiszteletek. – Mióta vannak szokásban? Milyen évszakban tartják? Kiknél? Egy vagy több helyen felváltva? Ki tartja? Milyen a lefolyása? Kik vesznek részt rajta? Szívesen adják-e a lakást a házi istentisztelet céljaira? Szeretik-e a gyülekezeti tagok a házi istentiszteleteket? Miért? Ha voltak, miért szűntek meg?”⁷³

Ami pedig a békési gyülekezet válságát illeti, annak kapcsán Bálint Sándorra utalunk, aki a *Sacra Hungaria*⁷⁴ című tanulmánykötetének bevezetőjében

71. Kovács Géza: *Békehírnök*, 1963. november 1.

72. Gergely Miklós: „A békési baptista felekezet története.” Durkó Antal, szerk.: *Békés nagyközség története*. Békés: Petőfi, 1939. Kirner A. Bertalan idézett művei.

73. Bertalan Ágnes: *Asszonyok, lányok Biharugrán*. Gyula: K. n., 1963, 47. A Biblia és imádságos könyvek olvasásának gyakorlata, 58. Az öreg asszonyok bibliai beszélgetése.

73. Újszászy Kálmán: *A falu. Útmutatás a falu tanulmányozásához*. Sárospatak: Kisfaludy, 1936, 73.

74. Bálint Sándor: *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népelet köréből*. Kassa: Wiko Kő- és Könyvnyomdai Műintézet, 1943.

68. *Szabad Egyház*, 1891. május 1., 52–53: „A helvét hitvallású református egylet tagjaihoz”.

69. *Szabad Egyház*, 1891. október 1–16., 98–100. „Az ékes menyasszony”.

70. Kirner: *A békési baptista kronológia*, 2.

„Hisszük, hogy megéri ez az anyag a további fáradozást.”

felpanaszolja a népi vallásosság kutatóinak érzéketlenségét, melynek nyomán népi vallásos jelenségeket, bennük a magyarországi szabadegyházi gyülekezetek indulását nagyon sokszor elfajzásnak, kóros jelenségnek minősítik. Történetünk emberi drámákkal, hitbéli vajúdasokkal terhes. Célunk az volt,

hogy ezeket az emberi konfliktusokat se fedjék el a száraz, bár talán érdekes adatok. Reméljük, gondolatokat indítanak el, és újabb vizsgálódásra készítetik azokat, akik népünk múltjának és jelenének hitvilága után érdeklődnek. Hisszük, hogy megéri ez az anyag a további fáradozást. ♦

LINKAJÁNLO

ÉRDEKES LINKEK

Képek bibliai tájakról

Oxford Archaeology Image Database

Mezopotámiai képek bibliai helyszínekről

Link: oid.co.uk

Eredeti Bibliák

Original Bibles

Megtekinthető, letölthető különböző bibliakiadások eredetije pdf-ben.

Link: originalbibles.com

Original Bibles

Giving you Holy Bibles the way they were originally printed...

Óriási képadatbázis

Smithsonian Open Access

A Smithsonian Intézet, az Egyesült Államok kormánya által alapított és irányított oktatási, kutatási intézet és múzeumegyüttes nemrég 2,8 millió képet tett szabadon elérhetővé.

Az adatbázis keresőmezője itt található:

si.edu/openaccess

Smithsonian

Virtuális túra

Sketchfab

A Sketchfab felületén számos bibliai táj, épület járható be virtuálisan. Az élményszerűvé teszi ezt az is, hogy az épületek 3D-ben jelennek meg. Elérhetők itt például a következő helyek modelljei:

- ◆ **Korinthus, Peiréné forrás** (keresőkifejezés: *peirene*)
- ◆ **Efézus helyszínei** (keresőkifejezés: *ephesus*)
- ◆ **Jeruzsálem, Damaszkuszi kapu** (keresőkifejezés: *damascus gate jerusalem*)
- ◆ **Bethsaida** (keresőkifejezés: *bethsaida*)
- ◆ **A kapernaumi zsinagóga** (keresőkifejezés: *capernaum synagogue*)

Link: sketchfab.com

Marosi Nagy Lajos

110 ÉVE SZÜLETETT KÖRÖSI BÉLA BAPTISTA LELKIPÁSZTOR ÉS ZENESZERZŐ

Megjelenése a baptista misszió egén különös hatással volt mindazokra, akik felfigyeltek alakjára. Már gyermekként csodálták harmóniumjátékát, őszinte megtérése meghatározta pályáját, amikor zenei továbbfejlődése helyett a teológiai tanulmányokat választotta. Ígéretes zeneszerzőként új hangvételű szerzeményei friss zenei hangulatot árasztottak. Krisztusi jellege, testvéri kapcsolatai formálták a teológiai szeminárium lelkipásztori szolgálatra készülő diákjait és a gyülekezeti tagokat Kassán és Rákospalotán is, ahol lelkipásztori szolgálatot végzett. Üstökösként érkezett, élete értékes talentumot hordozott, engedelmes szolgálata világított, tragikus halálát pedig példás megadással viselte.

A Körösi család gyökerei a baptista misszió kezdetéig vezetnek

A Körösi család¹ gyökerei az induló baptista misszió helyszínére, Nagyszalonta és környékére,

Mezőbajra vezetnek. Nagymamája, Borberekai Csizsár Mária (1847–1939) Kornya Mihály (1844–1917) parasztproféta romántolmácsa volt, de tudott németül is. Amikor Meyer Henrik (1842–1919) Erdély-

ben járt, szintén Kőrösine Borberekai Csizsár Mária tolmácsolta a német nyelven elmondott igehirdetést a románoknak románul, a magyaroknak magyarul. Kőrösi Béla nagyszüleit Kornya Mihály

1. Nyitókép: A Körösi család 1905-ben. Ülnek: id. Kőrösi István és Borberekai Csizsár Mária. Állnak: id. Kőrösi Béla, Kőrösi Vilma, ifj. Kőrösi István. (Fotó: Békés Gy. udvari fényképész)

Körösi Béla Kassán 1941-ben

merítette be 1893-ban. Édesapja, Körösi István (1885–1972), nagybátyja, idősb Körösi Béla (1887–1978) és nagynénje, Körösi Vilma (1891–1972) a baptista misszió kezdetekor nevelkedtek. A szülői hajlékban szerzett élmények, a gyermekies puritanizmus, az önzetlen áldozatvállalás megannyi példája életre szólóan meghatározták a Körösi család későbbi tagjainak, így Körösi Bélának is az életét. A környék prédikátora volt Tóth Mihály (1836–1931) nagyszalontai úttörő missziómunkás, aki édesapját, nagybátyját és

nagynénjét is bementette. Zenei vonatkozású szellemi hagyatéként örökölte felmenőitől az induló baptista misszió énekszeretét. A családban ismerte meg, különösen nagybátyja, idősb Körösi Béla énekkarszervezői és nyomdászati munkássága nyomán az *Evangéliumi Karénekek* énekanyagát.

A Körösi család Vésztőn

A vésztői baptista misszió Körösi István odaköltözésével lendült fel. Körösi Istvánt a nagyszalontai gyülekezet 1908-ban rendelte ki Vésztőre, az akkor 86 tagú baptis-

ta gyülekezetbe azzal a feladattal, hogy alakítsa meg a gyülekezeti énekkart. Rövidesen ezután az egész Körösi család Mezőbajról Vésztőre költözött. Körösi István, aki később a gyülekezet prédikátora is lett, 1909-ben ismerte meg a szarvasi gyülekezet tagját, Palkó Máriát, akit feleségül vett. Ő lett gyermekeinek, Körösi Bélának (1910–1944) és Körösi Margitnak (1912–1993) az édesanyja.

Az árva gyermek megtér

Körösi Béla 1910. október 14-én született Vésztőn. Ötéves volt, amikor elvesztette édesanyját, mialatt az édesapja, Körösi István az első világháború frontján harcolt. A húga, Körösi Margit írja visszaemlékezésében: „Béla mint egy kora érett gyermek annyira átadta magát a bánatnak, hogy a temetés után hetekig nem akart enni, nem szólt senkihez, leborult egy kis székre, és egész napokat úgy búsult.” Az árvaságra jutott gyermek neveléséről jórészt a nagymama, Borberekci Csizsár Mária és a nagynénje, Körösi Vilma gondoskodott.

Az idősb Körösi házaspár komoly hívő emberekként, bibliai szellemben nevelték a fronton harcoló özvegy édesapa árváit, akik hamar megtértek és szinte gyermekkorukban kérték a gyülekezeti felvételüket. Körösi Béla tizenhárom éves korában tért meg és kérte a bementését is. Bár sokan fiatalnak tartották, ő kitarított elhatározása mellett. Érvelt, hogy nincs megírva a Bibliában az, hogy hány évesnek kell lennie annak, akit bementenek, csak az van megírva, hogy „aki hisz”. Ő

„Az ének végén felállították egy székre, hogy mindenki láthassa őt, és az ünnepség közben „csodagyerekként” emlegették.”

pedig hisz – mondta. 1923. szeptember 30-án merítette őt be Vésztőn, a Holt-Körös egyik ágában Takács János békési prédikátor.

Kőrösi Béla, a „csodagyerek”

Az iskolában példaképe volt minden gyereknek. Tanítói nem győzték dicsérni, de irigyei nem voltak, mert annyira szerény volt, a dicséreteket csendesen vette tudomásul, nem tették büszkévé vagy elbizakodottá. A betűkkel együtt ismerte meg a hangjegyeket is. Édesapja tanította, zenei tehetségét is tőle örökölte. Nyolcéves korában már két kézzel játszott a családi kis harmóniumon, amit születése évében, 1910-ben vásároltak szülei, bár akkor még nem gondolhattak arra, hogy gyermekük milyen tökéletesen fog rajta játszani egyszer, hogy ez a kis hangszer viszi el őt a zene csodálatos birodalmába.

Kőrösi Béla nyolcéves korában két kézzel játszotta az egyszerűbb énekeket az *Evangéliumi zsoltár*-ból. A legnagyobb boldogsága volt, ha egyedül maradhatott a kis szobában, és a harmóniumon órákig játszott megszakitás nélkül. Kőrösi Margit írta a bátyjáról: „Ha egyszer-kétszer eljátszott valamit, akkor már kívülről el tudta játszani. A tanuláshoz kapott Harmóniumiskolának minden darabját kívülről játszotta.” Kilenévesen már a vésztői gyülekezet harmonistája volt.

1921-ben volt Békésen egy énekünnepély, ahol a környéki és több fővárosi gyülekezet énekkara is énekelt. A vésztői énekeseket a 11 éves Kőrösi Béla kísérte harmóniumon. Az *Evangéliumi*

karénekek több nagyszabású énekét (226, 273) kísérte. Az ott megjelent karmesterek nagyon csodálkoztak, hogy egy 11 éves kisfiú kíséri ezeket a nagyszabású énekeket. Az ének végén felállították egy székre, hogy mindenki láthassa őt, és az ünnepség közben „csodagyerekként” emlegették. Ő már akkor is egykedvűen nézte a lelkesedést. Örült ugyan, de nem annak, hogy őt ünneplik, hanem hogy jól sikerült az ének neki is meg az énekkarnak is.

Órásmesterséget tanult

A középiskola elvégzése után órásmesterséget tanult. Ott is kivívta főnöke elismerését, nagyrabecsülését. Amikor 1930-ban felszabadult, Pesten keresett munkát. Egy órásüzletben kapott alkalmazást, ahol megnyerte a tulajdonos és kuncsaftjainak bizalmát is. Amikor később már nem ott dolgozott, akkor elmentek a lakására is egy-egy drága, értékes órával javítás céljából. Nem egy akkori híres művész, sőt politikus ragaszkodott hozzá, így néha öt-hat aranyórát hordott a karján vagy a zsebében, még akkor is, amikor már a teológiai szeminárium tanulója volt.

Budán, az árvaházi gyülekezetben

Amikor a fővárosba költözött, lakása az árvaházban volt, ahol szeretettel fogadták, és megtalálta helyét az id. Beharka Pál vezette, Hegyalja úti árvaházi gyülekezetben is. Bekapcsolódott mindenféle gyülekezeti szolgálatba, példát adva a többi ifjúnak magaviseletből, szolgálatkészségből. A vásár-

napi iskola, énekkar, női és férfikar, zenekar mind működési területe volt. Az árvaházban sok barátot szerzett. Beharka Pál prédikátor szerénysége, komolysága nagy hatással volt további lelki fejlődésére. Az árvaházi gyülekezet látva komoly hívő életét, buzgóságát és zenei tehetségét, felajánlotta, hogy válasszon: mehet tanulni a Zeneakadémiára vagy a Teológiai Szemináriumba. A gyülekezet vállalja a tanulás költségeit. A döntés óriási dilemmát okozott a különös zenei tehetségű fiatalembernek. Végül a szemináriumot választva 1935-ben beiratkozott a dr. Udvarnoki Béla igazgató vezetésével működő, Margit rakpart 29. szám alatti új baptista szemináriumba, ahol lelkipásztori diplomát szerzett. Kevesen tudják, amit húga, Kőrösi Margit írt le visszaemlékezésében. Kőrösi Béla a nehéz döntés vívódása közben írta az egyik legszebb, fenséges hangvételű énekét: „Minderről lemondok érted, / Jézusom, követlek téged.” Kőrösi Béla lemondott a zene felsőfokú tanulásáról, hogy a lelki munkát végezhesse még nagyobb erővel.

Lelkipásztorként Kassán és Rákospalotán

A szeminárium elvégzése után, 1939-ben Kassára hívták meg lelkipásztornak. Itt két esztendőn át végzett szolgálatot. Felavatására is itt került sor. Kassán töltött napjaiban fordította le angolból John Hawthornnak Crosby Fannyról, a neves énekköltőről írt életrajzát, amely Budapesten jelent meg 1940-ben.

Még 1938 nyarán többhetes

Kőrösi Béla a Margit rakparti baptista teológiai szemináriumban, 1944 (balról az első)

tanulmányúton járt Angliában, ahol kitűnő nyelvezékével és alkalmazkodóképességével ott-honosan mozgott. Tanulmányozta az egyházak életét. Az angol egyházzenei életéről szóló benyomásait az *Aeol Hárfa* című zenei szaklapban közölte. „Milyen az angol gyülekezeti és karéneklés? Az angolok igen muzikális emberek” – állapította meg. Írásában finom megfigyeléseit mutatja be az olvasóknak, például: „Énekeskönyvükben minden strófa mellett ott állnak a különféle erősségi jelek. Áhítat és szenvedély könyvnyússzerrel változik egy strófán belül.” Kassán töltött szolgálati idejében az angliai útról hozott énekek fordításán is dolgozott. Ezek közül kiemelkednek az „Égi hon” (1941) és „A világ Üdvözítője” (1942) című énekkordításai.

Rákospalotára 1942-ben került Kőrösi Béla, Szabó László (1902–1974) lelkipásztor mellett mint segédlelkész működött. Nagy Lajos (1913–1994) gyülekezeti előljáró

feljegyzésében olvasható: „Segédlelkészi ténykedése mintaszerű volt. Többnyire a hétköznapi istentiszteleteken szolgált, de prédikált vasárnap is, főleg bibliaköri órákon adta át tudását és lelkeségét az őt hallgatóknak. Igemagyarázatai egyszerűek, könnyen érthetők és mégis magasrendűek voltak, átlag sok illusztrációval. A rákospalotai gyülekezet tagjait és a családokat látogatta, és a szeretet szálaival fűzte össze a testvériséget. A lelkipásztori munka mellett az énekkar vezetését is átvette. Lenyűgöző énektanítási módszere volt. Halkszavú, de határozott magyarázataival az énekkart csendre parancsolta, és szinte a tekintetével vezényelt. Az ő idejében többször előfordult, hogy az énekkar a hétköznapi istentiszteleteken is szolgált.”

Zenemissziós szolgálatként 1936–1944 között részt vett a Magyarországi Baptista Ifjúsági Szövetség Budapesti kerülete zeneszakosztályának munkájában.

1941-től ő volt a zeneszakosztály titkára. Ebben az időszakban, 1942-ben írta Békefi Pál (1914–1993) versére a „Fájó életem van” kezdetű vegyes kari művét.

Utazások, élmények

A harmincnégy éves, fiatal Kőrösi Béla szerette az utazásokat, 1934-ben elhatározta, hogy elutazik Berlinbe, ahol a Baptista Világszövetség konferenciáját tartották. Egy árvaházi barátjával indultak útnak. Pénzük nem volt, hónapokkal korábban rakták össze a fillérjeiket az útra. Nem jött össze annyi, amennyire szükségük lett volna, mégis elindultak. Regensburgig gyalog tették meg az utat, majd a beváltott pénzükhöz vettek egy használt kerékpárt, és azon folytatták az utat ketten Berlinig. Ahol rájuk esteledett, szállást kértek, néha egy szalmakazalban aludtak. Ahol megéheztek, enni kértek. Sehol sem utasították el őket. Így jutottak el a konferenciára, még időben. Visszaútnak

„A Margit rakparti szeminárium épületében lakott, és 1942-től innen járt ki Rákospalotára, ahol segédlelkészi és karmesteri szolgálatot végzett.”

azután Regensburgban eladták a kerékpárt (magasabb áron, mint ahogy vásárolták), és a pénzen hajójegyet váltottak Pestig. Lelkesedéstől átfűtve érkeztek haza. Hetekig, hónapokig erről beszélt. A konferencia énekét lefordította magyarra: „Egy szózat csendül szerteszéjjel...” Így mesélte hűgának, Kőrösi Margitnak: „Azt nem lehet elfelejteni, amilyen felemelő volt, amikor annyi ezer ember ezt énekelte, s olyan lelkesen, hogy szinte úgy éreztem: megmozdul a föld.”

Kiváló hangszerjátékos

Saját elmondása szerint 16-féle hangszerhez értett. Tagja volt a Tóth Gábor (1899–1981) vezette központi fúvószenekarnak, ahol vadászkiáltás játszott, de szeretett és kedvelt hangszere a harmónium volt. Kilencévesen már a vésztői gyülekezet harmonistája volt. Édesapám, Nagy Lajos visszaemlékezéséből idézek: „Általában a keze alatt a legegyszerűbb hangszer is úgy hatott, mint valami művész hangszere. Ilyen alkalmakkor saját szerzeményeinek precíz kidolgozását rögtönzött változtatásokkal tarkította. Szinte előttünk születtek meg az örök szép melódiák, amelyekből sajnos sok papírra sohasem került. Általa a sok lebecsült harmónium értékesebb lett a tulajdonosa szemében. Egyszer a Margit rakparti szemináriumban levő harmóniumon új hangszereléssel (harmóniákkal) adta elő az »Ó, ne menj előlem, Jézus« kezdetű éneket. Máskor egy Fisz-dúros északi dalmra emlékszem, ami természeténél fogva igen gyors előadást kí-

vánt, és ő hibátlan könnyedséggel szólaltatta meg azt egy egyszerű kis harmóniumon. 1943-ban egy ócsai ifjúsági látogatás alkalmával felkérték Kőrösi testvért egy harmóniumjátékra. Az 1933-as tahi indulót játszotta el. Pompás, kétütemű ritmusban játszott, ami megerősítette a hallgatókban azt a véleményt, hogy Kőrösi Béla valóban egy kiváló zenei tehetség.”

Énekszerzői, fordítói munkássága

Nagy tisztelettel beszélt nagybátyjának, id. Kőrösi Bélának az énekeiről. Ő már mint gyermek próbálkozott zeneszerzéssel, amelynek legtöbbször saját maga írta a szövegét. Sok önként megsemmisített próbálkozás után 1933-ban lépett nyilvánosság elé a Csoják Attila (1853–1934) versére írt „Ha nem volna Üdvözítőm” kezdetű szólóénekével, amellyel nagy hatást ért el. Ugyanebben az évben írta a tahi táborig indulót is Nagy Sándor (1912–1990) versére, amellyel A Kürt pályázatán második helyezést ért el. Bódás János (1905–1987) verseit nagyon szerette. Kőrösi Margit írja: „A »Téli fák« című versét az újságból vágta ki, és nem hagyta nyugton a szöveg, amíg dallamot nem szerzett hozzá. Így született meg a »Hazug a nyár ruhája« kezdetű éneke.”

Ismertebb énekköltésai: Ó, Betlehem kis városa (BGyÉ 88); Hol Jézus Úr (BGyÉ 132); Örvendj, világ (ÉÚ 15); A világ Üdvözítője (EVK 250); Égi hon (BD 231); Egy szózat csendül szerteszéjjel (BD 179); Jézus csodás kegyelme (BD 273); Feladatom (BD 234); Elhengerült a kő (BD 228). Dallamai: Ó,

jöjj, Uram (Fájó életem van) (EVK 308); Ha nem volna Üdvözítőm nekem (BD 271); Hazug a nyár ruhája. Szövege és dallama: Mindenről lemondok érted, Jézusom (BD 190).

Kőrösi Béla a Teológiai Szemináriumban

Már hallgatóként is részt vett az intézmény munkájában. 1935 őszén nyert felvételt a teológiai szemináriumba, ahol szerény egyéniségével hamarosan megszerezte a tanári kar megbecsülését és tanulóársai szeretetét. A megbecsülés jele volt az is, hogy 1938 áprilisában a hirtelen elhunyt, kiváló tanár, Kemény Arthur (1896–1938) adminisztrációs teendőit órá bízta. 1941-ben kassai lelkipásztor volt, amikor a hitközség vezetése visszahívta őt Budára, és véglegesen megbízták őt a szeminárium adminisztrációjának vezetésével. Ekkor már mint zenei szakoktató is közreműködött a Teológiai Szeminárium tanári karában, és zenét tanított a Bibliai Leányiskolában is.

A Margit rakparti szeminárium épületében lakott, és 1942-től innen járt ki Rákospalotára, ahol segédlelkészi és karmesteri szolgálatot végzett. Házasságra komolyan csak 1944-ben gondolt, 34 éves korában. Akkor találták meg egymást Bezák Emmával (1914–1967), Szabó László lelkipásztor feleségének testvérhűgával, aki kitűnő szoprán énekes volt. Őt számtalanszor kísérte harmóniumon. 1944 szeptemberében, háborús időben, szerény keretek közt zajlott le a menyegző, frigyük azonban csupán négy hónapig

„Tudott mindenkinek a nyelvén, nemcsak udvariasságból, hanem igazi érdeklődéssel.”

A Margit rakpart 29. szám alatti Teológiai Szeminárium épülete, amelynek jellegzetes homlokzata az Országházra nézett. Az amerikai adományból 1925-ben vásárolt épület ünnepélyes megnyitása 1926 őszén történt, amelyen részt vett a hírneves amerikai teológus, dr. E. Y. Mullins, a louisville-i (Kentucky USA) főiskola tanára, és dr. J. H. Rushbrooke, a Baptista Világ-szövetség akkori főtitkára, későbbi elnöke is

tartott. Lakásuk ekkor a budai szeminárium épületében volt.

December 29-én a budai rakpartot amerikai repülőgépek bombázták. „Délután fél háromkor csapott be egy gránát Udvarnokié lakásába, ahová Kőrösi Béla öt perccel azelőtt ment be. Udvarnokiné rögtön szörnyethalt, egy kispesti házaspárnak a kezét-lábát levitte. Bélának egy repesz a hátán ment be, a gerincét megsértette, a hólyagját átlyukasztotta.” A szeminárium épületének tetőzete beomlott. Kőrösi Béla nem halt meg azonnal, bevitték az Irgalmasok Kórházába, felesége is mellette volt. „Észnél volt, beszélt, elbúcsúztunk” – írta apósának írt levelében felesége,

Bezák Emma, majd hozzátette: „Halálát úgy viselte, mint az életét. Csendesesen tűrte a fájdalmat, belenyugodott abba, hogy el kell mennie.” Még két órát élt, mielőtt meghalt. Előbb a szeminárium udvarán hantolták el, majd később, 1945 májusában teste a rákospalotai temetőben talált végső nyughelyet.

Kőrösi Béla jelleme, életpéldája

Azon kevesek közé tartozott, akikről el lehet mondani, hogy istenadta tehetségénél csak a jelleme volt nagyobb! Nem volt büszke arra, amit tudott, amiben tehetsége volt. Nem hajszolta a népszerűséget. A hívők között

széltében-hosszában jó híre volt. Szerény emberként élt, szelíd tekintetét és kellemesen csengő hangját mindenki szerette. Tudott mindenkinek a nyelvén, nemcsak udvariasságból, hanem igazi érdeklődéssel. Életének végső pillanatában is alázatról, tapintatról tett bizonyosságot. Még halálában sem akart senkinek megbántást okozni. Takács Pál (1891–1978) vésztői presbiter verset írt Kőrösi Béla emlékére, amiben követendő jelleméről ezeket a sorokat olvashatjuk: „Jöttél a titkok birodalmából, hogy világítsál életed által.” „Megjelenésed szerény volt mindig, a fellépésed kedves, megnyerő.” „Voltál pap, zenész, költő s mind ezek nem ártottak meg alázatodnak.” „Krisztusi jellem lakozott benned, mint öntudatos hívőt ismertelek.” ♦

Források

- ♦ Kőrösi Margit emlékezése Kőrösi Bélára. Kézirat. Bp. 1964.
- ♦ Bányai Jenő: Kőrösi Béla (1910–1944) Életrajzi vázlat. Békehírnök, 1964. december 15. 7–8. old.
- ♦ Nagy Lajos: Emlékezéseim Kőrösi Bélára (1910–1944) Kézirat, 1964. november 16.
- ♦ Aeol Hárfa zenei szaklap, 1938. I. évf. 8. sz.
- ♦ Bányai Jenő: A magyarországi baptista egyházzene története. Baptista Kiadó. 1996. 184. old
- ♦ Kőrösi Béláné Bezák Emma levele apósának, Kőrösi Istvánnak. Rákospalota, 1945. június 20.
- ♦ Takács Pál verse: Kőrösi Béla emlékére, kézirat. Vésztő, 1945. március hó.
- ♦ Fotók: Nagy Sándorné Kőrösi Margit hagyatékából.

Szebeni Olivér

MAGYAROK TRIANON UTÁN 3.

„Alulnézetből” írom le a magyarság életkörülményeit a békediktátum után, a két világháború között és azóta. Száz éve mondták ki Franciaországban a büntetést a magyarságra, mintha egyedüli okozója lenne 15 millió ember halálának. (A Szolgatárs 2020/1 számában elkezdett cikksorozat folytatása.)

Az elveszett haza, repatriálás, eskü¹

Magyarország hazarendelte katonáit. A hadügyminiszter kijelentette: „Soha többé nem akarok katonát látni.” (Linder Béla [1876–1962], a Károlyi-kormány hadügyminiszterének örökké emlékezetes szavai.) Pályafutása nem tartott ugyan túl sokáig, miután katonatiszt szájából ez kétségtelenül ostobaság volt. Hadat viselt az ország, a fegyveres erő a hazát védte. Akkor aztán ezzel felhagyott, és mindenki a maga feje után cselekedett. A románok megragadták az alkalmat az általános zűrzavarban, és elfoglalták az egész Tiszántúlt. A kommunista csapatok, egy hadosztály önkéntes Szolnokonál a Zagyva torkolatánál négy hadosztály román erővel szemben döntő ütközetet vívott, majd továbbment Miskolc és Kassa felé. Néhány hónapig véres diktatúrát vezettek be. A teljes felfordulásban senki

nem tudta, hol talál magának biztonságos rejtekhelyet. Bizonytalanság, kétségbeesés és menekülés, szökdösés, bujkálás hónapjai következtek a trianoni békediktátum kimondása előtt. A „rendszerváltozások” oly sűrűn következtek, hogy az embereket már nem érdekelte, ki az úr a háznál. 1916-ban magyar katonák foglalták el Bukarestet, 1919 augusztusától novemberéig románok a magyar fővárost.

A veszített hon állapota profétai tartalommal töltötte meg Kölcsey Ferenc Himnuszának egyik mondatát: „Szerte nézett s nem lelé / Honját a hazában...” A katonák közül sokan elhajították a fegyvereiket, a tisztek „emlékül” megtartották a kardot és a revolvert, és voltak, akik elásták. Erdőkben szétdobálták a fegyvereket, mások összeszedték utánuk. Szabadcsapatok képződtek. Az egyik vasutascsapat visszaverete a Balassagyarmatot elfoglaló csehszlovák légió támadását. Ezt a csapattestet francia tisztek képezték ki és állították harcra készen a világháborús

1. A nyitóképen a bátaszéki Trianon-emlékmű látható.

„Erdély felől gyalog, családosan, kocsin, vonaton óriási tömegekben érkeztek a budapesti pályaudvarokra.”

veszteségek után. Budapestet kifosztották a román megszállása alatt, és a lakosságot rettegésben tartották. Magukat ők is „fölszabadítóknak” nevezték a vörös diktatúrával szemben, de módszeresen fosztogattak. Hatszáznál több ember halt meg Budapest polgári lakosságából a román „felszabadítók” fegyvereitől. Szinte valamennyi civil fiatalos volt és többségében nő.

Hónapokba került, amíg a győztes nagyhatalmak megtárgyalták a trianoni békefeltételeket, amit hosszú, majdnem évszázados nyugvás után Vujity Tvrtko kortárs magyar újságíró keresett meg és mutatott be baráti körében először. Az 524 oldal terjedelmű kézirat utolsó két sorában szerepel két magyar aláíró neve. Soha nem hallottunk ezekről a nevekről. Teljesen értelmetlen volt ott egyetlen magyar képviselőnek megjelenni, bármit mondani, a győztes nagyhatalmak főleg a megjelenő román provokátorokra hallgattak, akik tömegesen voltak jelen a tárgyalás ideje alatt. Amit magyar részről mondtak, amivel érveltek, azt a világon senki figyelemre sem méltatta.

Különösen azoknak a középosztálybeli személyeknek volt aggasztó helyzetük, akik a korábbi hatósági szervezetek, rendfenntartók, állami alkalmazottak (postások, vasutasok, tanítók, tisztviselők, rendfenntartók) és egyáltalán nem utolsósorban egyházi személyek köréhez tartoztak. Erdély felől gyalog, családosan, kocsin, vonaton óriási tömegekben érkeztek a budapesti pályaudvarokra. Legtöbbször valamilyen mértékű „fogadtatást”, segítő jobbót vártak volna, de megvetés volt a részük. Költőink leírták a közállapotokat, drámai sorok születtek. Kétségbeesés vált úrrá az embereken.

Aki éppen Felvidékről, Erdélyből vagy akár Bácskából Magyarországon tartózkodott, örült, hogy mentheti a bőrét. Azokból az országrészekből a magyarság elleni rémuralom hírei jöttek. Budapestre esetleg Bécsbe menekültek az emberek, bár nem tömegesen. Az elcsatolt területekre nem ment senki. Még a román civil sem ment szívesen vissza Erdélybe.

Trianon után szüleim kifizették a magas visszahonosítási költséget, és megfogadták, hogy amíg ott a hazájukban idegenek mérik az igazságot és a pofonokat, ők soha nem mennek vissza. Ez volt Trianon úgynevezett békeszerződésének hatása a mi családunkra.

Képzeld el azt a traumát, belső lelki sérülést, amikor a szülőföldje ilyen iszonyatot vált ki egy emberből.

Sajnos nem tudok arra rájönni, hogy a visszahonosítási költség mennyi volt. Arra sem, hogy édesanyám fizetett-e ilyent, vagy csak az édesapám. Nem volt elég a Szán folyónál a véradója, pénzt is fizetnie kellett, mert őt a haza, aminek a hőse volt, egyszerűen kitagadta. Budapesten a leszerelő katonák százezrei váltak hontalanná. Aki magyar állampolgár akart lenni közülük, fizetnie kellett. Azt tudom, hogy saját erőből nem bírták volna kifizetni a visszahonosításukat, hazamenni pedig nem akartak. Ha mentek volna is, ugyan melyikbe?

Édesanyám rokonsága, nagynénik férjei, akik a korábbi uralom idején valamilyen államigazgatási szerv alkalmazottai voltak Kolozsvárott, talán táblabíróságokon tisztviselők, nem tudom, milyen minőségben, 1916-ban sietve menekültek Budapestre vonattal. Egyiküket éppen a kórházban műtötték. A műtét félbemaradt, összevarrták nagyjából a sebet, és a steril lepedőkkel átkötözve, futva szállították kifelé a kórházból. Még jó, hogy a román csapatok ökrösszekérral jöttek, jóval lassabban.

Édesanyám rokonai Pesterzsébeten laktak, és amikor a háború befejezése után az új férj és a felesége köztük megjelent, kölcsönrel segítették ki. Lakáshoz juttatták, sőt még valameddig munkát is találtak mindkettőjüknek, ami aztán később az édesanyám munkakörére csökkent. Végül amellet döntöttek a szüleim, hogy kölcsönt vesznek föl házépítésre, amelynek alapja csak a rokkantsági járulék volt. A Falusi Kislakásépítő Szövetkezet (FAKSZ) kölcsönzött, jó magas kamatra és igen hosszú törlesztési időre.

Szüleim nem örökölték semmit, pedig a nagyszüleimnek volt ingatlanuk mindkét utódállamban. Nem tudtak olyan rokonhoz menni, aki segíthetett volna. Ha én nem mehettem velük, egy nagy szakállú, gyermektelen székely emberhez vittek, akinek sok nyuszikája volt, és én csodáltam, milyen sietve rágják a répát. „Nagypapának” neveztem az erdélyi embert, aki egyszer hófehér fából egy talpas, kis asztali keresztet faragott ki és ékelt össze. Akkor éreztem meg valamit az idős, unitárius ember által a cselekedetekben megnyilvánuló kereszténységből. Ő sem ment még egyszer vissza Székelyföldre soha. Nem volt, aki

„A leventeintézménybe köteleles volt minden iskolás gyermek bevonulni katonai formai kiképzésre és korai katonai fegyelmezésre.”

ott várta volna. Őket az én csacsogásom, engem az ő szeretetük hasonlóan kielégített.

Amikor már elég tűrhetően írtam, valami ismerőssel üzentek édesanyámnak Erdélyből. A közvetítő lelkiismeretes volt és megadta neki az édesapja, az én igazi nagyapám címét Fogarasban. Csak ez kellett nekem! Azonnal írtam a nagyapámnak egy levelet. Áradt a szívemből a boldogság, hogy írhatok végre a nagyapámnak. Egy hónappal később visszajött a levél, valami rá volt írva románul és zöld tintával. Anyám nem értette. A gyülekezetben talált valakit, aki kiolvasta, mi van a borítékra kézzel írva. Egy „mindennapos” román kifejezés volt. („Ugye, nem kíváncsi rá?” – kérdezte a kiolvasó az édesanyámat.) Ezzel lezárult számunkra az erdélyi postaforgalom.

Magyarországon a társadalom jellemzője a „keresztény kurzus”, aminek jellemzői a hivalkodás a kereszténységgel, az ószövetségi történetek ismerete ellenére egyre tömegesebbé váló antiszemizmussal, utóbb a népirtással (soá) volt jellemezhető. Az irredentizmus hatására kialakult fegyverkezés pedig Európa közepén minden szomszédal szembeni kölcsönös, tehetetlen gyűlöletbe torkollott. Valamennyi szomszéd nép csak arra várt, hogy kétségbevonhatatlan jelét adja Magyarország a katonai legyengülésének, illetve annak, hogy teljesen megbízható szövetségest találjanak, ahol az esetleges ellenállással szemben fegyveres támogatásra számíthatnak.

Szót kell ejtenünk arról, hogy a Magyarországon időtlen idők óta megtört, társadalmi fejlődésében egyáltalán nem gátolt zsidóságot élni hagyták. Az ország számos táján kialakult együtt élés bizonyítja ezt. Európa legszebb és legnépesebb zsinagógája épült föl Budapesten a Dohány utcában. A magyar zsidó pénzvilág jelentős anyagi támogatást adott I. Ferenc József császárnak fegyverkezésre. Ennek ellenére az egész monarchiában, majd a köztársaságban törekszenek minden úton-módon kifosztani a zsidóságot. A vizsgált száz év derekán a zsidóságot tehervagonokba tuzskolták és a haláltáborokba szállították. Mindezt az átnevelésükkel indokolták, hogy tanuljanak meg dolgozni, és ne csak élőködjenek. A borzalmas embertelenség történelmi megtorlása egy évtizeden belül megtörtént. Ugyanezek a vádak hangzottak el a magyar kereskedők, mezőgazdasági munkások, iparosok ellen. Újra kényszerlakótelepekre szállították

az embereket mondvacsinált ürüggyel. A világháború és a holokauszt nem kizárólag a magyarság vétke, hanem egész Európa szégyene.

„Golyófogók” váltak azon egyszerű magyar állampolgárokból, alkalmi munkásokból, föld nélküli parasztemberekből, sokszor nagycsaládos apákból, akikre úgy számítottak a hadvezetőség tagjai, mint természetes áldozatokra az ütközetekben. Akiket szinte katonának neveltek már az óvodától, ha egyáltalán bejutottak az óvodába. A bölcsőde fogalmát sem hallották. A „leventemozgalom” leplezetlen korai katonai kiképzés volt sorozás előtt. Kiegészítette az inkább természeti szemlélődésre rendszerezett „cserkészeket”, egy angol mintára szervezett félkatonai szervezet, ahová serdülő gyermekeket, úgynevezett „farkaskölyköket” toboroztak. A leventeintézménybe köteleles volt minden iskolás gyermek bevonulni katonai formai kiképzésre és korai katonai fegyelmezésre. Szombat délutánonként néhányórás foglalkozáson célba löni tanultak és hazafias oktatást kaptak. Ennek keretében napi politikai szempontok szerint előadásokat hallgattak végig. Aztán a második világháború vége felé kezdték bevetni őket Budapest védelmére, de szinte tömegesen pusztultak el. Ahol ilyen menetoszlopokban gyalogló fiatalokat a repülőgépek észleltek, halomra lőtték őket agyon a fedélzeti gépfegyverekkel.

A román királyság elkezdett az új jogrend szerint berendezkedni. I. Ferdinánd román király lett, mégpedig a német Hohenzollern–Sigmaringen-házból. Bukarestben népes kolóniát képeztek a németek. Esküt kellett tennie az újonnan szerzett román területek lakóinak, aztán nyelvvizsgát kellett tenniük. Kevés volt a „Nu stiu romaneste” (nem tudok románul). Ez is érthetetlen anomália, az első világháborúban német katonai szövetséges, hozzánk hasonlóan háborús vesztes, igyekszik kifosztani Magyarországot. Aki a királyi Romániában magyarként bárhogyan élni akart, annak tűrnie kellett a jogszerű nemzetállam képviselőinek pimaszkodásait, hűségesküt kellett tennie a román királyra. Az eskü szövegében Isten nevét a zárómondatban említették. Nem kellett senkinek kezét a Bibliára tennie, sem a szívére. Nyelvvizsgát viszont kellett tenni, nemcsak a vasúti kalauznak, hanem az erdőkerülőnek is.

Ma már természetes, a korral foglalkozó magyar

kást, ellátást, iskolát, sőt lelkészt és a baptistáknak egy bányászlakásból átalakított összejövetei helyiséget is adtak. Kiváló prédikátoraink közül több is ott kezdte a munkáját. A harmincas években Vass Ferenc, Sáhó Miklós, az év-tized végétől Pannonhalmi Béla szolgált Felsőgallán. A település később egyesült Tatabányával. Leszállás előtt műszakkezdekor a

irodalom, történetírás figyelembe veszi a tömegek sorsát és munkáját, és „alulnézetben” írja az elcsatolt magyarság sorsát az idegenné vált földön. Azt szívvel megérteni csak olyanok képesek, akik érintettek Erdély sorsától. Tamási Áron leírja hármas regényében a 14 éves székely gyermeket, aki elvállalja egy télen a bank erdejének őrzését. Egyszer csak nem várt társat kap egy román személyében. Fuszulán megismerteti vele a Hargitán a tél és az új társadalom irgalmatlan farkastörvényeit. A gyermek elindul vándorútra, hogy kiderítse az igazságot, ezért ugyan még Amerikába is eljutott, de nem találta, amit keresett.

A magyarságnak Trianon leírt okmánya szerint 30 évig fizetnie kell kártérítést a háborús károkozás miatt az utódállamoknak. Ebbe az időkeretbe beleesne 10 év, a második világháború évei, amikor a hitleri politika szövetségébe tartozott nemcsak Magyarország, hanem az utódállamok is.

Miután a Kárpátok térségében elcsatolták Magyarországtól az ipart eltető bányákat, a megmaradt országrészen található szénmedencék felértékelődtek. A tatabányai szénmedence és az ott kialakuló kitermelőipar 1920-ban fellendült. Bányászat volt a XIX. századtól a Kárpát-medencében különböző geológiai korokból kevésbé vagy attól jobb minőségű kőszéntermeléssel, de a tatabányai szén kitermelésére létesült M.Á.K. Rt. addig nem tapasztalható beruházásokkal jó minőségű és kalóriaértékű kőszent produkált. Gazdasági vezetői pedig fölismerték annak a társadalmi jelentőségét, hogy milyen sok mindenre van szükség egy hatalmas, ezer munkásnak kenyeret adó bányásztelep kialakulásához. La-

lelkészek imaórákat tartottak. A második világháború utáni években még jó ideig zavartalanul megtartották a műszakkezdő áhítatokat. Állítólag a tárnába leszálló munkásoknak nem volt szabad füttyülniük. Kissé több tanúsítója volt annak, hogy ez csak afféle beszéd, de azt többen is tanúsították, hogy lent a szénfalaknál valóban figyelmeztették a vájárok a bányászokat, hogy bármi történjen, ne káromkodjanak. Az soha nem hoz megoldást. Bányaomlaskor vegyék figyelembe, hogy a felesleges kapkodás, hisztérikus jelenetek csak a bezáródott levegő mennyiségét fogyasztják, de nem segítik elő a mentést. A bányamentők mindig kívülről érkeznek, valamennyi mentési akció másféle módszert követ. Ezt a bennrekedteknek ki kell várniuk.

A bányászok lakta vidéken 1924-ben megjelent az Üdvhadsereg, a szervezet angliai alapítója, B. Booth tábornok személyesen tett látogatást 1924-ben. Siroky István Felsőgallán született, majd polgári iskolába járt, de kimaradt. Isten adta tehetségét a pünkösdiékek között fejtette ki nem sokkal később.

Tatabányát ma sem kerüli el sem a régi, sem az új bécsi út. Hazánknak ez az első számú, legforgalmasabb műútja. Az észak-dunántúli térség valamennyi települése között leginkább látványos, különleges a hatalmas szélkerekek jelenléte, az egymást keresztező utak, vasúti berendezések. A tatabányai múzeumban egy habán tálat is őriznek, és nemrég lehetőséget adtak a hutteri kódexek irodalmi bemutatására.

A kitelepítések, külső-belső problémák, a roppant gyorsan erősödő vallásközöny nem kerülte ki ezt a vidéket sem, és kiszorult az érdeklődés a templomok-

„A kitelepítések, külső-belső problémák, a roppant gyorsan erősödő vallásközöny nem kerülte ki ezt a vidéket sem, és kiszorult az érdeklődés a templomokból.”

ból. Amikor 1947 első karácsonyát a komáromi és tabányai gyülekezetekben és szórványokban töltöttem, gyönyörködtem az énekkari és vonószekari szolgálatok színvonalában, a bibliai érdeklődésen, a testvérek kedvességében, és Sáhó Miklós lelkipásztor közvetlenségén, aki fiatal kezdőként engem is felkarolt.

Nem a tatai szénmedence, hanem a sokkal délebbre, Dunántúlon található másik kőszénbányák vidékéről támadt 1970-ben teljesen váratlanul egy meglepően pozitív irodalmi alkotás, amelynek hatására a vallásközöny és az ateista világtól meggyötört istenfélő emberek egy pillanatra fellélegezhetnek. Moldova György cikke a *Népszabadság* 1970. októberi számában vasárnapi mellékletként jelent meg: „Komlói hitélet”. Tíz évvel később egy akkor 58 éves bányamentő, S. Nagy Lajos részletesen ismertette az üzembiztonsági szolgálatát. Azokban az években Laub János, az egykori német prédikátor fia ismertette a komlói baptista gyülekezet állapotát, akkor még élt a gyülekezetben néhány német hívő.

Visszatérve a bányamentők munkájára és Moldova György Komlón élő magyar íróra, leírhatom a cikkek, színes ismertetések megrázó hatását, ami az egyre enerváltabb, kiábrándultabb protestáns emberekre hatott. Egyetlenegy nem hamisított, nem pártos elvszerűségnek megfelelőre torzított, hanem valóban tárgyilagos médiatörténeti hír a mármár egészen lepusztított kereszténységet felrázta. A *Népszabadság*ért az egyházi központban akkora érdeklődés nem volt még, mint Moldova György cikke után. Az írónak eredetileg német családi neve volt, Reif, színművészeti főiskolát végzett, talán párttag volt, de mindenesetre Kádár János tisztelője. A Reif nevet nem viselte magyar pénzmágnás, de annál több dunai német, iparos, földműves és talán orvosok is. Rendkívül termékeny író, ha csak a könyveit vesszük figyelembe. A digitalizált irodalomjegyzék a már idézett újságcikkét meg sem említi. Hamarosan közkedvelt író lett, különösen Az elbocsátott légio című könyve után.

A fejezet záradékául említem meg újra a trianoni kérdést. A világnak kevés olyan pontja van a hazánkon kívül, ahol a trianoni centenáriumba bárki egyetlen pillanatnyi figyelmet szentelne. Trianon legkevésbé érdekli a románokat. Annál inkább lelke-

sednek egy-egy sporttalálkozóért, mert ott ordítva lehet követelni: „Ki a magyarokkal Romániából!” Arról panaszkodik a Románok Világszövetsége, hogy a „kisebbségiek” miatt a román népnek jogi hátrányokkal kell megküzdenie a saját hazájában. Ez azért elég meggyőzően bizonyítja, hogy az ügy a mai napig nem zárult le, ami önmagában véve elég abszurd. Ráadásul nem a sértett és kifosztott nép panaszkodik, hanem a kedvezményezett fél képtelen megnyugodni, élvezni azt, amibe beültették őket száz évvel előtte a félresikerült politikusok.

Az ország állapotát, a társadalmi közérzetet, az egyéni beilleszkedést szeretném vázolni néhány vonással a trianoni helyzet nyomán. Részben a múltban, pedig máig nyúlnak a csápjai. A mesterséges elhatárolódás egyetlen irányt hagyott szabadon, hogy fölfelé tekintsünk. Nyomorúságaink közben egyházaink siettek a segítséggel. A Szentírás serkentése, ébresztése és a megtérés perspektívája adtak erre motivációt. A bizonyosságtevők és az egyszerű, olykor a klasszikus költemények hétről hétre serkentettek mindenkit a gondok megoldására. A hit világának apró mécsesei ezeken a szellemi csatornákon át betöltötték a gyülekezeteket fényükkel. A hit világában meg is találták az emberek ezeket a menedékhelyeket. Aki tudomást szerzett róluk, és eljárt a gyülekezetekbe, az megtalálta a menedéket. Sokak ha tudtak is róluk, nem vették tudomásul. Előítélet, lenézés, rágalmak, mind együtt semmi jót nem tételeztek föl a gyülekezetekről és szónokaikról. Miközben a gyülekezetekben vasárnapról vasárnapra újabb személyek álltak elő és tettek bizonyosságot élményeikről, a gondviselés erejéről. Szinte valamennyi vasárnap délutáni istentiszteletnek a bizonyosságtétel volt a legfontosabb eleme. Megpihentek Isten szívében, békét találtak az általános békétlenségben. Emlékezem egy versre, *Túrmezei Erzsébet*: „Két hazám van”. Hálás vagyok a szülőföldemért, a földi hazámért, amelyik kenyeret ad. Ahol a bölcsőm ringott, és végül hantjai eltakarják testemet. Van még egy másik hazám, amelyben addig hiszek, de azután meggyőződöm, hogy a hitem nem volt téves feltételezés csupán. A Baptista Teológiai Szemináriumban Horváth József szavalta *Túrmezei* versét, akinek a földi hazája Jánoshalmán volt, egy ideig Trianon után az is Jugoszláviához tartozott és Jankovác volt a neve. József

„Az evangéliumi ébredésben nemcsak az evangéliumi kiségyházak között, hanem a két protestáns népegyházban is evangéliumi ébredések voltak.”

reménykedett az égi hazájában. Nekem a vers tartalma és interpretációja életem egész időszakára emlékezetes maradt. Summásan, amit elvesztettem az első hazámban, megtalálhattam a másodikban. (...)

A nagyobb részben Erdélyből, kisebb részben a többi elcsatolt területről repatriáló protestáns magyarság értelmiségi körei tömegesen jöttek át a trianoni határon. Mindig legális úton jöttek. Értékes munkát fejtettek ki az akkori „való világ” felméréseiben (példát találunk a dél-baranyai Kemse falukutatói munkájában). Az evangéliumi ébredésben nemcsak az evangéliumi kiségyházak között, hanem a két protestáns népegyházban is evangéliumi ébredések voltak. (Lásd Szebeni Olivér doktori értekezése a nyírvidéki lelki ébredésről.) A lehetőségek mértékében jótékonykodtak anyagi támogatással és a szellemiség erősítésével. Az anyagi támogatás egyetlen fillérért sem költötték saját céljaikra, inkább tettek hozzá, mint elvettek. A szegénységet szegény emberek a saját zsebükből próbálták enyhíteni. Abban a két évtizedben jelentős számban jöttek át „Csonkákhoz” – ami Magyarország Trianon utáni állapotára utaló kódszó. Szükség volt rá, mert ha bármiként kiderült a szándék, az utódállamokban ezt igyekeztek megelőzni, sokszor rendkívül kemény eszközökkel. Az anyaország részéről nem volt lehetséges határon túli segítséget nyújtani, mint most. A határon kívül minden utódállam úgy értelmezte a vallásszabadságot, hogy meg kell védenie a beszüremelő idegen felekezetek tevékenységétől a saját nemzeti érdekeit szolgáló uralkodó egyházakat. A hazai közhangulat azokban az években teljes apátiába zuhant, sem egyének, sem pártok nem voltak, amelyeknek bármilyen elképzelésük lett volna, miként kellene az országot gazdasági és kulturális fellendülés felé ösztönözni. Akkor valóban nagyon sok „bús magyart” lehetett látni Budapest utcáin.

Boldog volt mindenki a saját telkén, ha zöldséget természetehetett. Szánthatott, vethetett, hogy ne kelljen egész évben a boltba járni mindenért. A mezőgazdaság támadt föl leghamarabb. Az úgynevezett kistermelők kezdtek éledezni. Mindenben a maguk erejére támaszkodva gazdálkodtak, annyival, amennyit fizikai erejükkel bírtak. A második világháború végső stádiumában a magyar mezei munkás termelt javait élték föl a „a felszabadítók”. A rekvi-

ráló hadsereg mindent vitt a gazdák életével együtt. A mezőgazdaság és a szorgalom mentette meg az ország nyolc és fél millióra csökkent lakosságát. A mezőgazdaság fizette ki a jövátételt, rakta meg a dunai uszályokat gabonával, kukoricával. Mert a sokkal termékenyebb Ukrajnában nem termett elég. A felsőbb értelmiség, a díszmagyarba öltözött úri réteg addigra elhagyta az országot, valahol Nyugat-Európában vészelt át a front átvonulását, és nem jött haza. A parlamenti pártok fő gondja az itthon maradt javak központi felhalmozása volt. Mindegy volt, mit halmoznak vagy hol halmozzák. A szabad ég alatt kupacba rakták a kegyetlen erőszakkal behajtott kukoricát. A pályatest mellett lerakott kukorica megvárta a tavaszt. A kukorica tizezer tonnái veszttek kárba, miközben a termelők internálótáborban sínylődtek, mert „szabotálták a terménybegyűjtést”. A kisgazdálkodók azonban tovább termeltek. Áttértek olyan termelési ágra, amelyekre nem volt kivette beszolgáltatási kötelezettség. Akkor kezdték kiróni, hogy mindenki milyen terméket mekkora területen köteles termelni és beszolgáltatni. Lebegtették már azt is, hogy minden kacsára „passzust” íratnak, és a zsírjának jó részét begyűjtik. Ezt aztán valaki mégis túlzásnak vette valamelyik pártszervezetnél, és hozták a hírlapok, hogy nem lesz köteles senki a kacsákra járlatlevelet váltani, csak a szarvasmarhákra.

A kiskunság és a Nyírség nem gabonatermelő területei gyümölcsösökké változtak. Váratlanul jó megélhetési forrásnak bizonyult a gyümölcsstermelés, ezért a kormányzat a termelőkre kivetett beszolgáltatási pontok számát ötszörösre emelte. Csakhogy még így is megérte almát, szőlőt, sárgabarackot, epret, zöldséget termelni. Egyszer egy külföldi utamon őszibarackot láttak meg nálam az angolok. A bolyhos gyümölcs láttán álmélkodni kezdtek. „Honnan szerzte? Ilyent nálunk csak az uralkodóház fogyaszt.” Mondtam, hogy a kertemből az egyik fámról vettem le. Nem akarták elhinni: „Hiszen az egy fejletlen ország.” Erre egy csendes, Magyarországon járt kanadai mennonita könyvtáros ezt felelte: „Magyarország csoda szép, olyan gyönyörű, mint az Éden.”

A második világháború utolsó napjai, a kollektív bűnösök

1944. március 19. gyászos történelmi nap hazánkban.

„Leleplező és elgondolkodtató, hogy Trianonban még ideiglenesen vesztettük el Erdélyt, de 1947-ben véglegesen.”

Talán nem is az első eset, hogy Magyarországot szövetségstársa megszállja, de ha úgy lenne is, annyi biztos, nem ez volt az utolsó. Váratlanul tudtak minden címet a németek, hová kell menniük embereket elhurcolni, letartóztatni, eltüntetni. A londoni rádióban bementék magyarul, hogy az ország fővárosát, régiós csomópontjait légitámadások fogják érni. Egy ilyen ígéret nem marad teljesítetlen. Budapesten gyorsan bezárták az iskolákat. Április 1-én kiadták a nyári szünetet. A városok képe megváltozott, az esti lámpagyújtásra vigyázni kellett, fény ne szűrődjön ki az ablakokon. Az angolszász gépeknek ez nem jelentett sem jót, sem rosszat, nappal jöttek. Attól kezdve mindennap pontban 11 órakor sziréna és menekülés az óvóhelyre. A gépek a legmesszebbre hordó légvédelmi ütegek határától feljebb, tízezer méter magasból bocsátották ki hosszú sorozatokban a bombáikat. Aztán viszontlátás vagy halál.

A világ négy tájáról mindenki Budapestre menekült, szökött katonák, „muszosok” (munkaszolgálatosok), lengyel internáltak, pedig ez volt a legrosszabb, amit tehettek. Vidéken kevesebb veszélynek volt kitéve a lakosság, egészen a front átvonulásáig. Egyes templomok, középületek pincéjébe tömörült éjszakánként Budapest lakossága és mindenki más, aki a városba sodródott.

Hamarosan megjelentek a zsidótörvények. A bombázások elején az egyik közeli ismerős, Ring úr volt a „légóparancsnok”. Ő és a két fia próbált légitámadás után segíteni az embereken. Egy beomlott ház pincéjéből 13 homokba fulladt személyt húzgált ki a két zsidó fiúval. 15 és 17 évesek voltak, apjukkal és a fiatalabb egyik osztálytársával indultak segíteni. Az első légitámadás után aki tehetett, elhagyta a fővárost a „pestiek közül”, mások továbbra is maradtak, de Bécs felé karácsonyig nyitott volt az út. Akkor hangzott el egy ismeretlen telefonáló kódolt bementése Budáról Pestre: „Iván bácsi meghozta a karácsonyfát.” Örülhetünk, hogy 74 év óta nem kaptunk ilyen „bomba jó” karácsonyfát. Mert akkor a halál kezdett aratni Budapesten. A nyilasok a gettóba zárt embereket törekedtek eltüntetni. Egyedül Bereczky Albert, a Pozsonyi úti református lelkész néhány hónap alatt 3000 zsidót keresztelt meg és adott nekik keresztlevelet. A vagonok már elmentek a haláltáborokba. Az utolsó napokban „kikeresztelkedtek”, és attól reméltek

mentességet, de a legtöbben hiába. Mindenfelé ismeretlen emberek telepedtek be, különösen a főváros belső, többemeletes, boltíves pincéibe, ahonnan volt, aki fel se jött kilenc hónapig, amikor Budapesten 1945. február 12-én végleg elnémultak a fegyverek.

Európában a második világháború 1945. május 8-án a németek kapitulációjával befejeződött, de a japánok még hónapokig harcoltak. A fő szigetek körül számos apró szigeten rengeteg amerikai katona lelte halálát. Augusztus 6-án az amerikaiak ezért vetették be két atombombájukat, aminek következtében Hirosimában és Nagaszakiban azonnal 140 000 ember égett el. A sugárzás 50 évi feleződéssel további 65 000 megbetegedésének vált az okozójává.

A kollektív háborús bűnös fogalma két részletben alakult ki Közép-Európában. A potsdami határozat szerint Nürnbergben elítélték és súlyos ítélettel sújtották a vezető „nácikat”. A német nép között az egykori hitlerista együttműködőket, SS-eket, SA-rendőröket, katonai és nemzetiszocialista pártvezetőket összegyűjtötték és börtönbe küldték. Egy év múlva megjelent a Beneš-dekrétum, amely Csehszlovákia területén a német és magyar lakosságot kollektív háborús bűnösnek mondta ki, még ha bizonyítottan semmit sem tettek mások ellen, de mondjuk valamilyen jól menő, közepes ipartelepük volt, amire valaki szemet vetett, azt kitelepítették. Csehországban, ahol a szudétanémetek jelentős csoportja élt, szinte mindet kitelepítették. A cseh kommunisták vezérének, a szovjetbarát Klement Gottwaldnak a neve német volt, de ő cseh pártvezető volt, tehát maradt, bár egy németnek sem irgalmazott. A csehek idősebb generációja még a mai napig sem helyteleníti a németek kitelepítését. Hasonlóképpen az akkori keleti szlovák részben is kitelepítették a németeket és a magyarokat.

A trianoni békediktátum után a közeledő centenáriumra jelentek meg komoly történelmi és magyarságtudományi munkák. Legalább egyre utalnék a homokméggyi, 1951-es születésű hazai történész, Romsics Ignác művei közül: *Erdély elvesztése, 1918–1947. Leleplező és elgondolkodtató, hogy Trianonban még ideiglenesen veszítettük el Erdélyt, de 1947-ben véglegesen.* Nincs jogos módja a határrevízióknak, a mai Magyarországnál nagyobb, Romániához csatolt országrészről nem remélhető, hogy az uralma meg-

„A második világháborút követő évek kevés jelét mutatták, hogy a győztes hatalmak tanulságokat vontak volna le, kímélték volna a legyőzötteket.”

változzék. Nyugat-Európában, de főleg Franciaországban a Trianon-komplexus helyett az irodalom és a politika, a magyarok igazsága egyszerűen rég lefutott kör, senki sem törődik vele. A név, hogy Trianon, egyáltalán szóba sem kerül. Napjaink véleményformálói nem vonakodnak kimondani, hogy bármilyen furcsa dolgon jár is a fantáziánk, a történelem nem ismeri: „Mi lett volna, ha...” Ez lett, és semmi más nem. Csak arra van mód, hogy a megtörtént tényt ismerjük el. Csakhogy ez a tény oly borzasztó, hogy száz év óta sem bírjuk elfelejteni.

A második világháborút követő évek kevés jelét mutatták, hogy a győztes hatalmak tanulságokat vontak volna le, kímélték volna a legyőzötteket. Előbb a romeltakarításra hívták föl a maradék lakosság figyelmét. Aztán a hadsereg konyhájára egy párórás kiegészítő munkára. Hamarosan bevezették, hogy aki elment segíteni, elhurcolták az oroszországi bányákba. Az itthoniakat tovább válogatták. Mindenkit igazoltatási eljárás alá vontak a munkahelyén. Megtalálták a módját, hogy a hazai kisebb felekezetekben hivatástervező igehirdetőket vagy bármi munkát végzőket is kikérdezzék az igazolóbizottságok mint vállalati alkalmazottakat. Nyomozódtak a német kollaboránsok után. A prédikáló papok felelősségét boncolgatták. Addigra azonban a nácikkal egyetértők közül senki nem maradt Magyarországon. Előbb-utóbb kézre kerítették és bírósági eljárás alá vonták a háborús bűnösöket. Aztán erre is „normát” szabtak ki: köteles számot, amennyi ember éppen kellett. Elégedetlenek voltak az eredménnyel, ezért kiszeltek vádakat, gyanú alapján ítélték. Az ettől való félelem ezreket űzött az ország elhagyására.

Léderer úr üzletét éppen úgy államosították, mint Ringékét. Ő bent maradhatott a házában. Ha egy régi ismerőse arra járt, mesélni kezdte neki, hogyan lőtték agyon a fiát. Egyiket a Nagykőrösi úton, a szemeláttára. A kisebbiket a „megsemmisítőtáborban”, ki tudja, mikor és miért. Ők is már a halálukat várták, nagyon lesóványodva, alig járóképesen, kivánszorgtak a „lágérből”, és egészen váratlan találkozás után egy napon hazaértek mindketten a feleségével.

A békére még várni kellett. Európában a háború után nem következett be a győztes hatalmak részéről a lovagias kéznújtás. A gyűlölködés tovább tartott, a fegyveres ellenségeskedés megszűnt, de a lakosság

szívében, gondolataiban tovább élt a faji megkülönböztetés, csak éppen helyet cseréltek a jelszavak, a trikolorokat felváltotta a vörös zászló. Dr. Kiss Ferenc orvosprofesszor megjegyezte Budapest városparancsnokának: nincs elég lepedő a kórházakban, de vörös textíliákba csomagolják Budapest házait.

Többszörös igazolási eljárások, nyomozódás derítette ki a háborús bűnösöket, majd minden bizonyítás nélkül mint kollektív bűnösöket az országban élő kisebbségeket kitelepítették. Csehországban egész városok vesztették el lakóik jelentős részét. Budapesten nem csak a lakosságot zaklatták, magát a belügyminisztert, Rajk Lászlót is felakasztották. Százával végezték ki „a múlt rendszer embereit”, a gyárak mérnökeket, de az új hadsereg tisztjeit is. Utóbb a legnagyobb bűn az „ártatlanság” volt. Ezt ugyan valami „komédiás” mondta ki egy színházban, de teljesen igaza volt.

Magyarországról sokan elmentek, mások pedig ide jöttek. Reménykedtek, hogy „itt más a helyzet”, de sokak hamar fölismerték, csak annyival különbözik, hogy itt nem zaklatnak senkit azért, mert magyar. Tőlünk is sokan igyekeztek illegálisan átkerülni a határon. Aki megpróbált kiszökni, de elügyetlenkedte, azt „disszidálásért” keményen megbüntették. Sokan azt hitték, hogy a déli határon át, Jugoszlávia felé könnyebb átlépni a határt. Hosszú hónapokon keresztül csoportosan vezették a kis-kunhalasi laktanyába a határtól visszaparancsolt embereket, a „zöld ávós” laktanyába minden reggel az elfogottakat, ahol verték őket és megfogadtatták velük, hogy „hűek maradnak a hazájukhoz”.

Ezután kitelepítették a hazai német lakosságot, csak a nagyon fontos üzemek dolgozóival tettek kivételt (Csepelen a Weiss Manfréd dogozóit, a bányászokat, és más kiemelt munkahelyeket kímélték). Románia Kárpátokon túli területéről a csángókat, a bukovinai székelyeket még a Kárpátok vonulatának áttörése előtt egyes dunántúli helységekre telepítette át a magyar királyi hatóság. Őket elég emberségesen fogadták Magyarországon, hiszen még sokkal kevésbé voltak zavaros háborús körülmények, mint akár egy évvel később. A szlovák lakosságcsere viszont fatális károkat okozott. Szlovákiában az áttelepítetteket ellenszenvesen fogadták az ott születettek. Akik Magyarországra kerültek, a pusztá létükön kívül csupán annyit hoztak, amennyit a két kezük el-

„A féktelen fanatizmus jegyében az Eötvös Loránd Egyetem 1949-től megszüntette a nyugati nyelvek tanítását.”

bírt. Egy néhány megmaradt filmkocka szemlélteti a késő őszi hidegben, hajnalban, metsző szélben kihajtott embereket a Duna partján, akik csónakokba szálltak batyuikkal, gyermekeikkel, betegekkel, és indultak Magyarországra az ismeretlen jövő felé.

Szlovákia gúnnyal, megvetéssel búcsúztatta két kollektív háborús bűnösnek ítélt állampolgárait, a szepességi százszázakat és a déli sáv magyarjait. Az úgynevezett lakosságcsere keretében az alföldi szlovákokat (akkor még bárki használhatta azt az elnevezést, hogy „tót”) alföldi városainkból igyekeztek kicsalogatni. Lovas kocsikon, nemzeti zászlókkal, dalolva indulhattak Szlovákiába, vidáman. Nem mindenhol értek el eredményt, de az áttelepítés után Szlovákiában jobb gazdasági körülmények közé kerültek, mint ha a háború utáni Magyarországon maradtak volna.

Az áttelepítés Csehszlovákiából korántsem hasonlított a magyarországi akcióhoz. Pozsony megyében Negyed missziós központ volt Alexovics György (1880–1970) kint töltött éveiben is magyar állampolgár nagy körzete. 1910-ben avatták fel, és haláláig abban a körzetben maradt a prédikátor. A gyülekezetéhez tartozó héttagú család házáat kiszemelték, és hamarosan vagonba rakták, hogy Párkányon át átkerüljenek a határon. Nálunk zenekar fogadta őket, a Szózatot játszotta. Ezt énekelte, aki képes volt rá: „Itt élned, halnod kell.” Azután Csanádalbertibe kerültek, ahol egy szoba-konyhás, kamrás házban zsúfolódtak össze. Hálásak voltak Istennek, hogy legalább fedél volt fölöttük. A kitelepítettek sorsa Magyarországon annyival lett jobb, hogy nem gúnyolták, nem zaklatták őket a magyarságukért. Aki otthon maradt, akár nyomban üldözött lehetett. Az elviselt anyagi kárért, lelki traumáért a mai napig nem kaptak az elűzött magyarok mint a történelem kárvallottjai semmit. (A Jó Pásztor 2019. július–szep-temberi számának „Emlékezés” című cikke nyomán.)

Útlevelet szerezni a hatvanas évek elején nehéz volt. A „baráti államokba” rokonlátogatás címén kétévenként egyszer mehettek az emberek, bár előtte lenyomozták a megbízhatóságukat. A nyelvtudás, kint élő baráti látogatásra senki nem kapott útlevelet. Bármennyire megnehezítette a hatóság a kiutazást Magyarországról, a szigorú határzár végül csak megszűnt. Új módszert találtak ki, akik viszonylag

jobb életmódba kerültek, egyszer kaptak esetleg valamilyen külföldi megbízatást, így legálisan utazhattak ki. Képviselték a hazai kormányt, az ország politikáját, külkereskedelmi cégeket, exportérdekeket, sporthírekről tájékoztattak, és legálisan távoztak. Kint azonban mit sem törődve az itthoni joggal, a magas címmel és a jó fizetéssel, ha már kijutottak, többen kint is maradtak.

A féktelen fanatizmus jegyében az Eötvös Loránd Egyetem 1949-től megszüntette a nyugati nyelvek tanítását. A középiskolák egy tanévvel később már csak orosz nyelvű oktatást végeztek. Dr. Mike Károly, később a VITUKI geológusa, diákkorában teológus volt, és egy erdélyi székely gimnáziumban még francia nyelvet tanult. Nyelvtanárként szeretett volna diplomázni. Akkoriban szüntették be a nyugati nyelvtanítást, kilépett a teológiáról, és a barátja hatására földrajzos lett. Egy évet vesztett, majd nemcsak a Duna őskori medrét kutatta, hanem elkötelezett hívőként hirdette Isten igéjét. Sikeres tudósként Moszkvába került, és a társai között szintén bizonyosságot tett. Isten ezt a munkáját is eredménnyel áldotta meg.

Az ötvenes évekre nézve a belpolitikai állapot tragikussá változott: ellátási zavarok, nyomor, éhezés, kezdődő infláció. Egy fanatikus nézet vált úrrá az egész „béketáboron”. Sztálin haláláig mindenkiben keresték a kémeket, a provokatort, a munkások termelési versenyének akadályozóját, a szabotálókat, a külföldi bérenceket, kémeket és ügynököket. Az egész pártapparátus minden erejével ezeket a nemkívánatos elemeket nyomozgatta. A legfőbb pártvezetéstől a falu szélén sárban gumicsizmával a földekre járó szegény téeszparasztokig mindenkit éberren lestek, górcső alá vettek. Elég volt egyetlen névtelen feljelentő, és máris kiszállt a politikai rendőrség. Akinek terhére volt a családjában a sógora, írt egy névtelen feljelentést, és napokon belül eltűnt, aki neki addig az útját állta. Közben a kopasz fejű Rákosi Mátyás képe minden terem falán függött, ahol személyesen megjelent, fennállva éljenezték, a haza bölcsének tartották, a nép atyjának, a legjobbnak és legtökéletesebbnek, Sztálint pedig a magyar nép nagy barátjának.

A cikk folytatása elolvasható a szolgatars.hu honlapon.

Beke László

KÖNYVAJÁNLO

KARSAY ESZTER: ÉS VELEM KI TÖRŐDIK? CÍMŰ KÖNYVÉHEZ

Egy könyv akkor jó, ha egy külön, ismeretlen világot nyit meg az olvasó számára. Egy ismeretlent, mégis olyat, amelyben hamar magára ismer és otthonosan mozoghat. Nem egy mindvégig idegent, ahol lényegtelen „fogyasztó-olvasóként” van jelen, hanem aki a történetben magára ismer, esetleg magára is talál. Jelen könyv esetében talán ez az utóbbi igaz.

Azt sem szeretem, ha a sorokból érződik a „múszáj volt írni” hangulat. Engem megnyugtat, ha az író kényszer nélkül (önmaga is rácsodálkozva a meglátott igazságok szépségére és fontosságára) veti rá magát a billentyűzetre, és leírja, mert érdemes, hasznos és életformáló akkor is, ha az ember nem tudatosan ezzel a szándékkal veszi kézbe. A könyv címe – a zene nyelvén szólva – hatalmas felütés: ki ne nézett volna már szembe azzal, hogy fontos-e vagy lényegtelen, tucatáru vagy egyedi és értékes? Törődnek velem? És ha igen, akkor ki és miért? És másvalaki miért nem?! Mintha egy megkezdett, válaszokra váró gondolatsort folytatna, éppen azt, amely bennünk fogalmazódott meg.

Jó az, ha érződik a szakértelem a papírra vetett gondolatokból. Pasztorációban és pszichológiában egyaránt jártasságot szerzett olvasóként egy pillana-

tig sem volt bennem az az érzés, hogy ezerszer halott, bemagolt, tankönyvszagú anyag volt előttem. Érződik a pásztori szív féltése, de a határozott, vezetőni tudó lelkigondozó hangja is, kinek jellemét és elhívását személyes küzdelmek során szerzett hite és tapasztalata érlelte meg.

Nem szeretem, ha elviselhetetlenül magasra van téve a léc, azzal, tudniillik, hogy teljesíthetetlen – vagy annak tűnő – elvárásokat támaszt az életbe (kissé vagy nagyon) belefáradt, reménykedni is már csak óvatosan és kételkedve tudó ember előtt. Itt a válaszok érthetőek, emberléptékűek, a tanácsok pedig szinte kínálkoznak, hogy kipróbálják őket, hadd bizonyítsák a maguk erejét, hatását!

Persze ott vannak a könyvben a súlyos szavak is: mindazok, melyek lelepleznek, megítélnek, ha arra van szükség. Ott van a homályból kivezető út kapu-

„Nem a rövid távú igényeinket kell kielégíteni, hanem önmagunkat hosszú távon felépíteni!”

Karsay Eszter

És velem ki törődik?

Kálvin Kiadó

Kálvin, 2020, 196 oldal

ja, melyhez azért kell bátorság, hogy belépünk rajta. Mert utána egy más élet kezdődhet, járatlan utakkal, mégis végre célok felé tartva.

A könyv egy sajátos logika alapján veszi sorba mindazt, ami egy embert ebben a kérdéskörben foglalkoztat. Igyekszik feltenni azokat a kérdéseket is, amelyeket magunktól nem szívesen fogalmazunk meg. Járjuk most végig néhány gondolat erejéig mi is ezt az utat!

A következőkben Karsay Eszter könyvének néhány fontos témáját kiemelve, felerősítve igyekszem jó kedvet szerezni annak olvasásához!

Az önismeret manapság annyira divatos témájával kezdődik. Azonban meglepő módon nem a megszokott sablonok, készen kapott, beépíthető blokkok sokaságával, hanem valami mással! Ha azt kérde: ki vagy, mondd el magad imádságban Istennek! Meglehet, nehezen gondolkodsz még magadról, az imádság viszont az a lehetőség, ahol dadogó őszinteséggel is

nyilatkozhatasz magadról. És majd kiderül, mi belőle a helyes és mi nem! „Fel kell tennem és meg kell válaszolnom önmagamnak a következő kérdéseket: mit érzek, mit látok, miben hiszek, ki vagyok én? Így tudok felszínes gondolataim mögé jutni.” Úgy gondolom, az imádság azért a legjobb eszköz, mert nem jó „magunkban” beszélgetni...

Ha jól ismerjük magunkat, tudni fogjuk azon túl, hogy kik vagyunk, azt is, hogy mire vagyunk elegendőek! De álljon itt egy fontos tanács: „Nem a rövid távú igényeinket kell kielégíteni, hanem önmagunkat hosszú távon felépíteni!” Valljuk be, a kettő nagyon nem ugyanaz!

A család: feladat – írja a szerző. „Nem tehetünk arról, hogy milyenek a szüleink vagy a gyermekeink, akik a mi génjeinket hordozzák, de feladatunk van azzal, hogy miként viseljük, tudatosítjuk az örökségünket, testi, lelki, szellemi hagyatékukat, az ajándékaikat és terheiket, és hogyan tudunk nekik megbocsátani!” Vagyis: mielőtt megkérdezzük, ki törődik velünk, kérdezzük meg azt: törődünk mi magunkkal?

Az élet „egész” volta, egészsége leginkább akkor kerül megmérettetésre, amikor gyászt és indulatokat élünk meg. E kettő sokszor együtt is jár. Kiderül a tartóoszlopok ereje, mit bír ki és mit nem! „Kinek hiányoznék, ha meghalnék? Csak egy csavar vagyok a gépezetben? Olyan csavar, amit könnyedén ki lehet cserélni?” Kapcsolataink is mérlegre kerülnek: „Nem is vagyunk tudatában, mennyire fontosak a kapcsolataink, magunkat a másokhoz fűződő viszonyaink alapján értjük meg és értelmezzük.”

Amit/akit meg kell gyászolni, azon nem lehet (nem tanácsos) átlépni! A régi korok rítusai „tartották az embert, segítették a gyászban, tanították, hogy mikor mit kell tenni. A külső formák kapaszkodók a léleknek, hogyan élje át, hogyan menjen végig a folyamaton.”

Mi a boldogság? Meglepő a válasz, mivel „az a bizonyos boldogság, amit úgy szeretnénk, amiről álmodunk, amire vágyunk, az nincs!” A tv-sorozatok mesterkélt boldogsága nem létezik, ilyen tekintetben többet érnek a népmesék, „mert a valóságról szólnak. Abban küzdelmek vannak, ellenség hétfejű sárkány formájában, kísértések és próbák, amelyeket ki kell állni ahhoz, hogy végül is célhoz érjenek a hősök, beteljesüljön a szerelem”.

A boldogság lehet cél? A szerző így adja meg a

„A másik kérdés pedig nem kevésbé fontos, mint az előbbi: kivel törődöm én? »Mindenkinek van Lázárja!«”

választ: „Ha céllá tesszük, ha görcsösen hajszoljuk, soha nem érjük el. A cél nem lehet kevesebb, mint az élet értelme. Ezt kell megtalálni. A saját életünk értelmét kutatnunk kell! Nem nekem kell kitalálnom, csak rá kell találnom!” A boldogság: melléktermék az értelmes célok menti életben.

Az érett személyiség elérése is fontos része a könyvnek. Kit nevezhetünk annak, melyikünk az? A Bibliát hívja a szerző segítségül, amikor azokról ír, akik „jó vénségben, az étellel betelve” haltak meg. Mégsem sugallja, hogy az élet érettsége (és értelme) megfogalmazható lenne az évek magas számával. „Hagyjuk meg Isten titkának, hogy miért rövidebb vagy hosszabb az élete.”

„Az egészséges ember állandó változásban van, és ez nemcsak rajta múlik, benne történik, hanem abban a rendszerben is, amelyben él: a családban és a kapcsolataiban.” Rendszerben kell látni és értelmezni az embert is: nem lehet önmagában megérteni senkit. „Az élet állandóan kérdéseket tesz fel nekünk. Hajlandóak vagyunk-e meghallani ezeket a kérdéseket, és válaszolni rájuk?”

Betegség: miénk és másoké. Örök téma. Mit kezdünk velük? Mindenáron gyógyulni? Miről árulkodik egy betegség? Csak lusta orvos van, egészséges ember az nincs! Ez árulkodó megállapítás, és igaz is lehet... Ha az embert részeire szedjük (mint azt tették is), az komoly problémák eredője lesz. Bonyolult, komplex egység az ember. Ez a kulcsgondolat! Nem lélek, nem test vagy szellem: egység. A betegségei is ebből a nézőpontból érthetőek csak meg. Ha a lélek szomjazik, ihatunk rá alkoholt, de nem gyógyít meg. A „betegséget meg lehet gyógyítani úgy is, hogy az ember maga beteg marad!” Ok és okozat megértése segíthet abban, hogy ami elromlott, az helyreálljon. Ne feledjük: arra is szükség van, „hogy az ember el tudja mondani valakinek a saját szenvedéstörténetét”.

Találkozásaink, melyeket a tudatosság vagy látzólagos véletlen generál, egy roppant fontos területe életünknek. „Együtt lenni, megérintődni”, ez sokunk vágya. De ahhoz, hogy ez megtörténjen, „jelen kell lennünk”, ami pedig nem is annyira egyszerű. Ezért „megyünk el egymás mellett” a szó minden értelmében. Mindig nálunk vannak (kéznél vannak!) az álarcaink, maszkjaink. Nehéz megfelelően köszönni, keresni kell(ene) a szavakat, a „kedvest, szépet”, de a

nehezét, a fájdalmast, az őszintét is. „Az igazi nagy találkozás mindig a lelkünk legmélyén történik, és olyankor magunkkal és Istennel is találkozunk. Ha ebben segít valaki, áldott legyen az az ember!”

Indulatok, érzelmek: nehezen megérthető fogalmak. „Az értelmet is nehéz megragadni, az érzelmi világot pedig talán még nehezebb.” Pedig kell velük kezdeni valamit. „Minden féltett dolognál jobban őrizd a szívedet, mert onnan indul ki az élet!” „A szív több, mint az emberi szervezet része: lelkület, az élet központja.” Szorongás, szükség, félelem. Jól ismert szavak, de a mögöttes tartalom a fontos, és az, amiként reagálunk a jelenlétükre.

A könyvet olvasva azt értettem meg, hogy sokat tehetünk magunkért, a magunk érdekében úgy, hogy közben nem válunk önmagunkért élő, önmagunkat istenítő személyekké. Akinek lényéből sugárzik egészséges „önszeretete”, saját magának elfogadása, azt könnyebben észreveszik mások is. Mégis marad még két kérdés, melyekre a szerző jó és fontos válaszokat talált!

Az első így hangzik: Törődik velünk az Isten? Hát nem úgy tűnik... vagy nem látja a mérhetetlen szenvedést, amelyben mi itt élünk?! Cinikus megjegyzések, látszólag értelmetlen fohászok, közbenjárás, átkozódás, hitehagyás; a másik oldalon pedig a kipróbált hit bizonyágtétele, mely azt mondhatja velünk, hogy Isten tudja, mit tesz! Nem biztos, hogy a botlástól, eleséstől megvéd, de biztos, hogy talpra állni segít!

A másik kérdés pedig nem kevésbé fontos, mint az előbbi: kivel törődöm én? „Mindenkinek van Lázárja!” Legalább egy, teszem hozzá én, de inkább több. Ha gyógyulunk, tisztul a látásunk olyan értelemben is, hogy ránk bizottként értékelünk másokat. „A más Lázárját könnyen észreveszük, a magunkét nehezebben.” Pontosan tudjuk, mit kellene másnak tennie másokért, jó lesz felismerni egyszer ezt ránk vonatkozóan is.

A könyv egyik nagy értéke, hogy nem annak készült. Elmondott prédikációk, előadások, tanítások alapján lejegyzett írás, melyben fel lehet fedezni azt a hangulatot is, ahol és amelyben elhangoztak. Ahol emberek voltak, és nem csak hallgatók! Gyógyulni vágyók, szomjazók, éhezők. Őszinték és önmaguknak is hazudók, kíváncsiak, kételkedők.

Keresők, zörgetők, és akiknek megnyitott... ♦

Steiner József

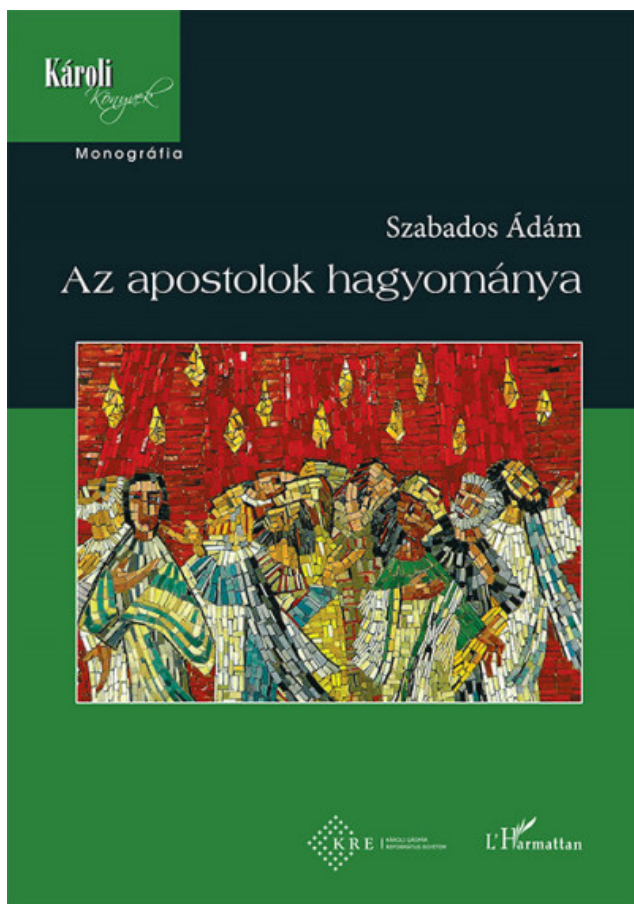
SZABADOS ÁDÁM: AZ APOSTOLOK HAGYOMÁNYA – KÖNYVAJÁNLÓ

Akit nem riasztott el ezen írás címe, az érdeklődve fogja olvasni *dr. Szabados Ádám* művét. A teológus ugyanis egy olyan kérdéskört célzott meg monográfiájával, amely nem populáris a kereszténység széles tömegei számára. Korunkban a tekintélyek megingása vagy éppen tudatos elvetése, a „hagyomány” kifejezés negatív színben történő feltüntetése az erős trendek közé tartozik. Ráadásul a kötetben nemcsak az újszövetségi iratok (és vonatkozó ószövetségi igeszakaszok) elemzése alapján olvashatunk érvelést, hanem apostoli kor utáni ókeresztény egyház iratai is nagy szerepet kapnak.

A szerző műve elején tisztázza, hogy melyik két kérdés határozza meg kutatásának dinamikáját: lehetséges-e az egyetemes egyház életében normatív hagyományról beszélni, és amennyiben igen, akkor meghatározható-e ez a hagyomány? A mű alapjául szolgáló tudományos kutatásának hipotézise az volt, hogy mindkét kérdésre az apostoli tekintély kérdéskörében rejlik a válasz. A kötet az előbbieket szerint tagolódik három fejezetre. Az elsőben Szabados az apostolfogalom eredetét igyek-

szik tisztázni, és azt feltárni, hogy kik számítottak apostolnak, illetve hogy azok milyen körökben és tekintélyszinteken léteztek az ősegyházban. Ezen vizsgálódásait újszövetségi textusok mélyreható elemzésével és az ősegyházi iratok áttekintésével folytatja. A második fejezet a hagyomány kialakulását kutatja. Fókuszában mindenekelőtt az áll, hogy milyen érvek szólnak a hagyomány pluralitása mellett vagy ellen, és hogy létezhetett-e egy apostoli tekintélyhez kapcsolódó és ezáltal minden más felett

„Szabados Ádám azt mutatja be (...) kutatásával, hogy az egyetemes egyház tanítása – és ezen alapuló hite és gyakorlata – Jézus Krisztus által átadott, az apostolok által hirdetett, és az egyházatyák által megőrzött hagyomány.”

L' Harmattan, 2020, 337 oldal

álló, normatívvá váló egységes hagyomány. A záró fejezet a tekintély témáját veszi górcső alá. Először „a tekintélyes apostolokkal” foglalkozik, ezután pedig az apostoli tekintély magiszteriális (tanítói-hivatali) és miniszteriális (szolgai) karakterét járja körül. Mindhárom fejezetre jellemző a történeti és exegetikai meghatározottságú megközelítés. A szerző nagyon korrekten ismerteti a témában publikált racionális beállítottságú, illetve metafizikai magyarázatokat és okokat majdnem mindenáron elkerülni kívánó szerzőket is, és ugyanakkor leszögezi, hogy ő maga nyitott a természetfeletti okok meglátására. Véleménye szerint ez jelenti azt, hogy „az evangélium igaz” (15. old.). A tudományos világban, ahol a mű alapját képező kutatás született, ez nem mindenki számára elfogadható. Ugyanakkor Szabados írásának az a különleges jellegzetessége, hogy érvelése és végkövetkeztetései nem, vagy alig függenek ettől

az alapbeállítottságtól, és így azoknak elfogadása még szélesebb körben válik lehetségessé.

Szabados Ádám könyve monográfia, így természetes, hogy alapos szakmaiságra törekszik, és az általa választott tudományos kérdéskört minden szempontból, kimerítően és egységbe foglalva tárgyalja. Így ezen kötet – jellegéből adódóan – szűk fókusszal tárgyalja a hagyomány és az apostoli tekintély témáját, és nagy alapossággal törekszik arra, hogy a vonatkozó kérdésekben minden jelentős szerző véleményét ismertesse, illetve azokat elemezze. A szűk fókusz miatt azonban az olvasó nem számíthat arra, hogy a hagyománynak és az apostolok szolgálatának ekkleziológiai vonatkozásairól is információt kapjon. Az ógyházban kialakult egyházkormányzási, egyházzogi és egyházpolitikai kapcsolódások nem kerülnek tárgyalásra, így ezeknek területein ne számítsunk a mai korra releváns tanulságok levonására sem. Ez utóbbira azonban a könyv meghatározó témáiban sem lelhetünk. A gyakorlati teológiai szempontokat előnyben részesítő olvasók utalást sem találnak arra nézve, hogy a hagyományok megjelenése, akár a többi fölé kerekedő normatív hagyomány kialakulása vagy az apostolok tekintélye mit jelenthet számunkra a kortárs ekkleziológia vagy ekkleziasztika területén. A szerző nem akar tanácsokat adni, de még elvi alapokat sem ahhoz, hogy miként kezeljük például a tekintély kérdését nemzeti egyházainkban vagy a helyi egyházközségeinkben. Ezeknek tárgyalása idegen is lenne a monográfiához. Szabados Ádám azt mutatja be számunkra a tőle megszokott alapos, körültekintő, korrekt és analitikus kutatásával, hogy az egyetemes egyház tanítása – és ezen alapuló hite és gyakorlata – Jézus Krisztus által átadott, az apostolok által hirdetett, és az egyházatyák által megőrzött hagyomány.

A tudományos szöveg érthetőségét és élvezetes olvasását a szerző tiszta kommunikációja, szabatos megfogalmazásai és az olvasmányos részek biztosítják. Ez utóbbiak között említjük meg az ellenőrzött hagyomány tárgyalásánál leírt, a Tóra szóbeli hagyományozásáról, a szentírási szakaszok memorizálásáról szóló oldalakat, és a Simon Péter életét részletesen bemutató alfejezeteket. Ugyanakkor ezen olvasmányos részek sem nélkülözik a vonatkozó exegetikai fejtegetéseket, és a témában megjelent, rele-

„A könyv egyik erősségének tartjuk annak ismertetését, hogy milyen szerepe volt négy, kiemelt tekintélyű személynek az újszövetségi kánon létrejöttében.”

váns publikációk áttekintését és elemzését. Az egész kötetre az jellemző, hogy szerzője minden tőle telhetőt megtesz az adott kérdésre vonatkozó nemzetközi tudományos tézisek ismertetése érdekében. Ezeket a nem ritkán egymással szembemutató állításokat elemzi, majd végül állást foglal, és amikor lehetséges, bátran közli önálló véleményét.

A kötetet áttanulmányozó olvasó teljeskörű eligazítást kap az apostolok körének (köreinek) témakörében, a tizenkettő szerepéről, az úgynevezett „tekintélyes oszlopok”, Péter, János és Jakab személyéről, szolgálatuk jelentőségéről, illetve megérti Péter és Pál meghatározó szerepének okait a korai egyházban. Szabados körülmények között annak kérdésére, hogy miként alkotott dinamikus egységet a hagyomány felett álló magiszteriális és a hagyománynak alárendelt miniszteriális apostoli tekintély. Tisztázza az egyház alapjául szolgáló „apostolok és próféták” csoportját alkotó személyek szerepét, és megmutatja, hogy az egyházban miként volt jelen a normatív kinyilatkoztatás és a Lélek hangja. Igazolja, hogy az ősegyházban voltak tekintélyszemélyek, akiknek meghatározó szerepe volt a normatív hagyomány kialakulásában. Az író ezzel összhangban látja azt a paradox következtetést, hogy ugyanakkor nem lehetett éles vonallal behatárolni az apostolok körét. A könyv egyik erősségének tartjuk annak ismertetését, hogy milyen szerepe volt négy, kiemelt tekintélyű személynek az újszövetségi kánon létrejöttében. Ők a három oszlopapostol: Péter, aki az alapkö; János, „a szeretett tanítvány”; Jakab, „az Úr testvére”; és Pál - „a pogányok apostola”. Szabados aprólékosan leírja életüket, szolgálatukat és kihatásukat a hagyomány kialakulására nézve. Ebben a sorban külön is megemlítené Péter apostol szerepének tisztázása. A protestáns teológusok ennek jóval kisebb jelentőséget szoktak tulajdonítani, mint amivel ebben a kötetben találkozunk.

Az idén megjelent monográfia kiadója a Károli Gáspár Református Egyetem és az L'Harmattan Kiadó. A kötet gondosan szerkesztett munka, stílusa kitűnő, és azt érezteti, hogy szerzője nem kezdő író, és hogy igen sokat olvas is. A betűk aprók, viszont a karakterek élesek a kitűnő minőségű nyomtatásnak köszönhetően, így a huzamosabb olvasás esetén sem fárasztják el a szemet. Szövege majdnem azonos a szerző által 2019-ben, a Károli Gáspár Református

Mit találhatunk ebben a könyvben?

Ha érdekel a válaszom az alábbi kérdések valamelyikére, *Az apostolok hagyománya* számodra is hasznos olvasmány lehet:

- ◆ Miért pont tizenkét apostolt választott Jézus? (Egyáltalán ő választotta őket?)
- ◆ Ha Pál is apostol volt, akkor mégsem tizenkét apostol volt csak?
- ◆ Mit jelent egyáltalán az apostol szó?
- ◆ Miért választották meg Mátyást apostolnak? Nem Pált kellett volna?
- ◆ Akkor most pontosan hány apostol volt a korai egyházban?
- ◆ Andronikosz társát Júniának vagy Júniásznak nevezték? Vajon ők is apostolok voltak?
- ◆ Miért nem a tizenkét apostol írta az Újszövetség könyveit?
- ◆ Miért vannak az Újszövetségben olyan könyvek, amelyeket nem apostol írt?
- ◆ Maga Péter a kőszikla, amelyre az egyház felépül, vagy valami másra utalt Jézus?
- ◆ Tudhatjuk biztosan, hogy Jézus szavai maradtak fent az evangéliumokban?
- ◆ Péter és Pál vajon ugyanazt az evangéliumot hirdették?
- ◆ Ha Pétert maga Jézus hatalmazta fel, miért feddhetette meg őt Pál?
- ◆ Igaz az, hogy kezdetben sokféle kereszténység létezett?
- ◆ Igaza van Bart Ehrmannak, hogy az ortodoxok hallgattatták el a gnosztikusokat?
- ◆ Van legitim és normatív megfogalmazása a keresztény hitnek?
- ◆ Megbízható az apostolok hagyománya? Ha igen, miért?
- ◆ Van különbség az apostoli hagyomány és az egyházi hagyomány között?
- ◆ Létezett az a bizonyos „presbiter János”, akit a jánosi könyvek szerzőjének gondolnak?
- ◆ Miféle tekintélye volt az apostoloknak az ősegyházban?
- ◆ Ha Jézus szolgálatát vezető tanított, miért beszélünk egyáltalán tekintélyről?
- ◆ Hogy kapcsolódik az apostoli tekintély Jézus tekintélyéhez?

Szabados Ádám

„Ha valakinek nincs jártassága a teológiában, és erre a munkás olvasásra vállalkozik, úgy fogja találni, hogy Szabados Ádám könyve sok felismerésben és megértésben gazdagító mű.”

Egyetemen megvédett disszertációjával, amelyhez képest csupán szövegjavítás és forráskiegészítés történt (ld. 7. old.). A puha fedeles kötet 337 oldal a közel 20 oldalnyi igen jelentős irodalomjegyzékkel, amely a tekintélyes mennyiségű, 1351 lábjegyzet forrását mutatja meg az olvasó számára. Az idézett és hivatkozott művek nagy része magyar és angol nyelvű, de szép számmal találunk német nyelvű forrásmegjelölést is. Meglátásunk szerint a mű leginkább a teológiai előképzettséggel rendelkezők számára ajánlható, hiszen egy tudományos doktori disszertáció minimálisan átdolgozott szövegét olvashatjuk abban. A szerző ugyanakkor azoknak is ajánlja művét a személyes honlapján közölt szűkszavú ismertetésében, akik „[...] nem járatosak a teológiában vagy az Újszövetség-tudományban, de érdeklődnek a kereszténység kezdetei iránt [...]”. (Szabados Ádám: *Miért érdemes elolvasni Az apostolok hagyománya c. könyvet?* In: *Divinity. Szabados Ádám teológiáról, spiritualitásról, kultúráról.* <https://divinity.szabadosadam.hu/?p=23702>).

Fontos tudatosítanunk, hogy az ilyen olvasók számára komoly koncentrációt igénylő tevékenység lesz e mű feldolgozása a tudományos jelleg, a bőséges lábjegyzet és hivatkozás, illetve a nagy mennyiségű héber és görög igeszakasz idézése miatt. Utóbbiaknál a legtöbb esetben nem közli azoknak magyar fordítását, és ez további utánanézést tesz szükségessé. Ugyanakkor,

ha valakinek nincs jártassága a teológiában, és erre a munkás olvasásra vállalkozik, úgy fogja találni, hogy Szabados Ádám könyve sok felismerésben és megértésben gazdagító mű.

A művet missziológusként is lebilincselőnek tartjuk, és hasznosnak az egyház küldetés-betöltésének elősegítésében. Az apostoli hagyomány, és maga az apostoli tekintély kialakulása és annak gyakorlása meghatározta a keresztyén egyház tanításának, napi életgyakorlatának kifermálódását és megszilárdulását, de misszióját is.

A kötet hiánypótló a maga területén. Erősen javasolt minden, magyar nyelven olvasó teológus,

lelkész, és a Szentírással igényesen foglalkozó hívő ember számára: egyben történő elolvasásra éppúgy, mint arra, hogy kéznél legyen, ha a keresztyén hit mai formájának kialakulása, a hagyomány, az apostolok vagy az ősegyházi dinamikák, illetve az apostoli atyák témakörében szükséges kutatni. Szükséges és fontos olvasmány mindenki számára, aki meg kívánja érteni, hogy Jézus Krisztus cselekedeteiből és tanításaiból miként lett egységes keresztyén egyházi tanítás, és hogy milyen szerepe volt ebben az apostoloknak, illetve hogy miként vélekedtek erről az apostoli atyák.

A könyv ugyan – mint kifejtettük – nem tartalmaz kortárs ekléziológiai kérdéseinkre választ adó utalásokat, hiszen érdeklődési körében az újszövetséges témák állnak, mégis azáltal, hogy tisztázza számunkra a kezünkben levő Szentírás üzenetének, a Krisztustól eredő és az apostolok tekintélye által kialakuló normatív hagyomány mibenlétét, tárgyát, és hitelesítési folyamatát, szilárdabbá teszi hitünket, és megalapozottabban indulhatunk neki a jelen kor aktuális gyakorlati teológiai kérdéseinek tisztázásához és küldetésünk betöltéséhez. ◆

A cikk először a *Református Szemlében* jelent meg (2020/4, 416-419. o.).

Dr. Mészáros Kálmán

Akik sokakat az igazságra vezettek

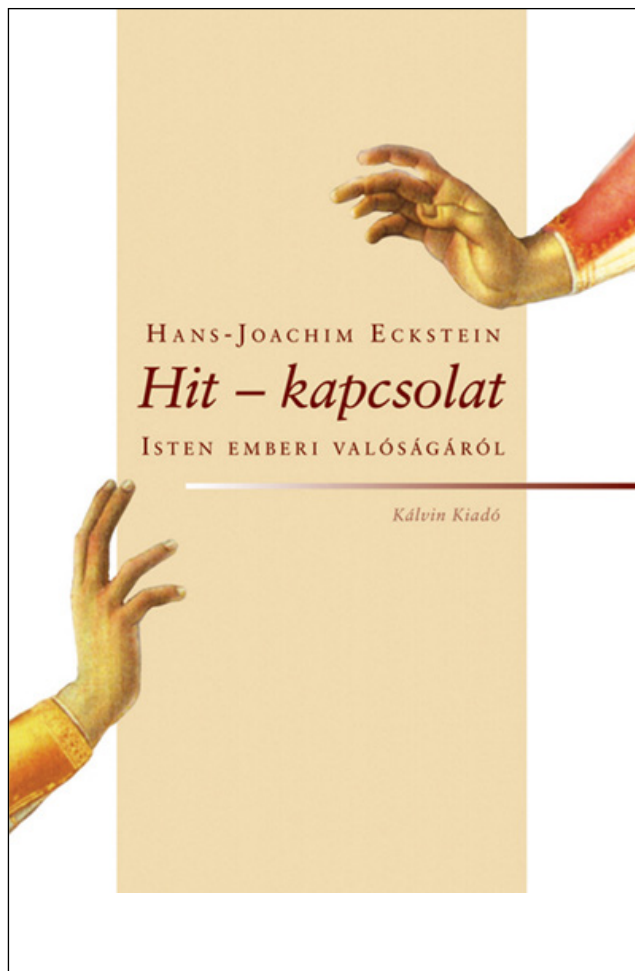
A baptisták eredete, története és hitvallása

Professzorok Kiadója, 2020

Ez a történelmi visszatekintés igyekszik lépésről lépésre bemutatni a Jézustól kapott misszióparancs korszakokon átívelő teljesülését, különös tekintettel a felnőtt hitvallók bemelegítésének és a később kialakult csecsemőkeresztelésnek különböző értelmezésére és gyakorlatára, a Jordán parttól napjainkig. Ezen belül vizsgálja a baptista mozgalom szükségszerű kialakulását és kiteljesedését a világegyházban, a 16. századtól egészen jelenkorunkig.

Ajánlom ezt a tanulmányt mindazoknak, akik világosan szeretnék látni a múlt értékeit és jövőbe mutató áldásait. Legyen áldásul e történelmi tanulmány minden, a téma iránt érdeklődő olvasó számára!

Dr. Mészáros Kálmán

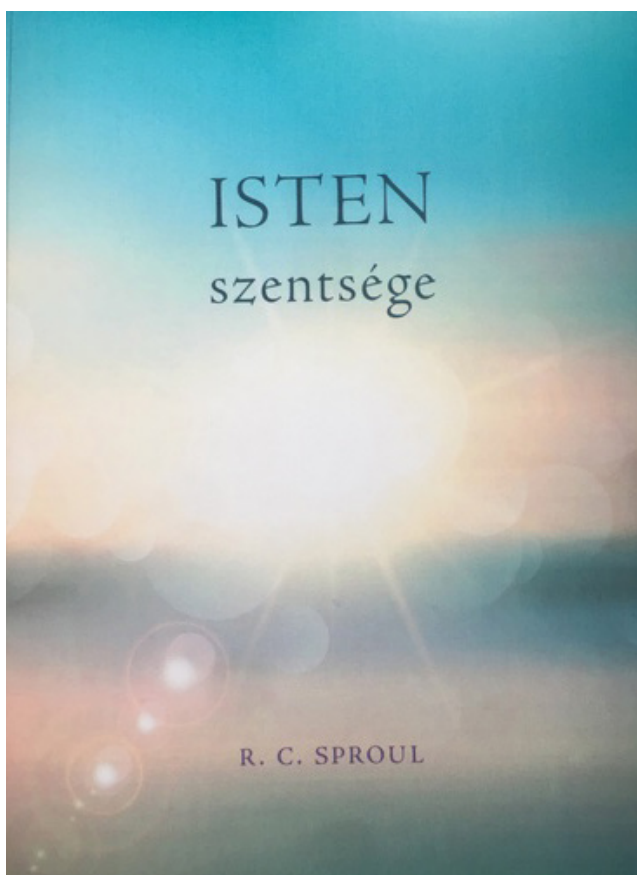
Hans-Joachim Eckstein

Hit – kapcsolat

Isten emberi valóságáról

Kálvin, 2009, 156 oldal

A könyvben olvasható gondolatok „a hit alapjairól” azokhoz is szólnak, akik távolságtartó érdeklődéssel akarnak foglalkozni a keresztyénség gyökereivel, és azokhoz is, akik még világosabban szeretnék megismerni saját hitük és személyes hittapasztalataik gondolati alapjait. Legyen szó akár Isten „emberi valóságáról”, akár az Isten elrejtettsége miatti szenvedésről, akár Krisztus jelenlétéről személyes életünkben vagy Isten „Lélek-jelenlétéről” az emberi kapcsolatokban és a közösségek életében, a hit maga mindig életigenlő és felszabadító kapcsolatként jelenik meg.

R. C. Sproul

Isten szentsége

Presbiteriánus, 2017, 216 oldal

Isten szent... Valószínű, hogy nem sokat tudunk kezdeni sem ezzel a tőmondatokkal, sem a szentség kissé elvontnak tűnő fogalmával. Ám mindez radikálisan megváltozhat, ha elolvassuk R. C. Sproul immár klasszikusnak számító művét. Szerzőnk egy feledhetetlen lelki utazásra invitál, miközben alaposan, élvezetesen és gyakorlatiasan bontja ki előttünk az Isten szentségéről szóló tanítást. A könyv egy hiánypótló alapmű, amely foglyul ejti az olvasót. Ezt a szerző egyedi megközelítése és stílusa mellett a téma különlegessége is garantálja.

A szentséggel való szembesülés traumatikus, ám mégis kegyelmet rejtő tapasztalat, amely kihatással van egész életünkre.

Varga Gyöngyi

Nomád teológia

Izrael az úton: az ószövetségi zsidóság vándorlásának és nomaditásának narratív teológiai megközelítése

Luther, 2020, 244 oldal

Az Ószövetség változatos műfaji formákban arról tanúskodik, hogy mindenki úton van. Ám az ember végső soron tudja, hogy nem kell valóságosan útra kelnie ahhoz, hogy úton legyen.

„Emlékezz vissza az egész útra, amelyen vezetett Istened, az Úr a pusztában!” (5Móz 8,2) Az Ószövetség arról beszél, hogy a legjobb, ami történhet velünk, az, hogy úton lehetünk. Itt, menet közben, a földi életünkben talál ránk a „menny”, itt részesülünk „mindenségélményekben”, nagy pillanatokban. A velünk vándorló Isten jelenlétében érlelődik meg emberségünk.

Éppen ezért a bibliai szerzők kitartóan tanítják nekünk a vándorlét bizalomra alapuló, a „mostra” nyitott teológiáját.